

# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁRCIUS 2. 1876.

270—9. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmertve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

## Ismét a kepeváltási magtárakról.

Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ f. évi első számában egy marosi ref. pap a kepeváltási takaréktárakról elmélkedvén, sok keserű igazságot mond el a jeleni kepefizetés nyomorúságairól. Tökéletesen igaza van, midőn elítéli némelyek azon okoskodását, hogy a kepe kötné össze a papot hallgatóival. Ugy van, összeköti; de nincs köszönet ezen kedves kötelékben! Nem lehetne eléggé hálát adni azon bölcs törvényhozásnak, mely ezen köteleket megoldaná, melynek viszonyaiból hallgató és pap egyiránt ohajtana kibontakozni. De erről most bővebben nem szólok, már csak e lap 5 éves élet-ideje alatt is szellőztetve volt sokaktól sok oldalról. En ez alkalommal csupán felvilágosításul vettem kezembe gyengén karcoló tollamat. A marosi ref. pap cikke elején ügyesen fogta kezébe a kalapácsot, de, de aztán kissé távol ütött a szeg fejtől.

Ha a kepeváltási magtárról beszélünk, mindennek előtt annak céljával kell tisztában lennünk. Azon aggodalmát fejezi ki a t. ur, hogy hát midőn a magtárak bizonyos megállapított mennyiségű gabonaösszegre nőnek fel úgy, hogy azoknak kamatai fedezhetnék a kepe: kik veszik ki a gabonát kölcsönre, hogy aztán a kamatot beadják? Ugyanis, így elmélkedik: „Az a kérdés, hogy az ekkint, t. i. kötelezett adakozás útján megalakult takarékmagtár gabonájának a kivétele önkéntes, vagy pedig kötelezett lesz-e? Mert ha önkéntes, akkor egy része, lehet, hogy a nagyobb része, ben marad — különösen, ha meg lesz szabva — már pedig meg kell szabva lenni annak, hogy kinek, mennyit lehet kiadni. A mi kivéttik is, csak a szegénység által fog kivéttetni. A szegények pedig, különösen szűk terméskor, még a kamatot sem fogják fizethetni. Bő terméskor senki sem fog a magtárból kivenni. Hát ezen és ilyen esetekben aztán honnan fognak az egyház hivatalnokai

fizettetni? Önkéntes kivétel nem fog célhoz juttatni: azért mellőzendő, már csak azért is, hogy ha szinte célhoz juttatna is, az osztó igazsággal, a közös teherviselés elvével nem lehetne összeegyeztetni azt, hogy a szegények hordozzák a gazdagok kepefizetési terheit is az által, hogy ők vegyenek gabonát a magtárból — szükségtől kényszerítve —, a gazdagok pedig ne vegyenek, mert nincsenek rászorulva és így ők a magtár alakítására befizetett mennyiséggel egyszer mindenkorra a mit adniok kell, felszabaduljanak a kepefizetés terhe alól. Valamint a magtár megalakítása, szintén annak célhoz juttatása is csak az általános kötelezettség útján — úgy a betevésre, mint a kivetésre nézve, nézetünk szerint — elérhető. Ugy, ha valamint minden kepező egyén köteles lesz az ő kepeje mennyiségének és minőségének megfelelő mennyiséget és minőséget a magtárba nem csak beadni, hanem éppen annyit ki is venni, mennyinek kamata a többiekével együtt a papi és tanítói fizetést minden évben ki fogja fizetni.“

A főnebb egész terjedelmében idézett nézetet nem osztom. Nem osztom azért, mivel szerintem, a magtárak célja az, hogy az által a nép a kepefizetéstől idővel a szó szoros értelmében egészen fölmentesse. Mig azonban az lenne, az olyan magtárak, melyek már tetemesen felszaporodtak, két águlag kezelendők. A gabonából csak anynyi tartassék forgalomban, mennyit egy-egy községben az önkint mutakozó szükséglet megkíván, a többi rendre eladatván, pénzül kezeltessék. Ennek helyes voltát a tapasztalat mutatja. Ritka helység az, melyben évenkint csak 1—2 ezer véka gabonát is gyümölcsöztetni lehetne sikeresen, a pénzt pedig, bármily sok legyen is az, ha helyben nem is mind, de lehet közel, vagy távolabbi vidéken mindenütt, mindaddig, mig eljön a megváltás aranykora. S akkor mi történjék? Az, nézetem szerint, hogy az időnkint pénzre változott kepeváltási összeggyűjtendő alap ne a község

tagjainál legyen szétszórva, hanem: vagy pénzügy-  
zeteknél helyeztessék el, vagy nagyobb (százakra menő)  
összegek betáblázás mellett adassanak ki oly egé-  
szben megbízható egyéneknek, kik a vett kölcsönt be-  
fektetésekre használják fel, vagy papirokba fektettes-  
senek, s ily úton élvezze az alap évi kamatját, pap,  
tanító, mint kepeváltási díjt. Ez lesz a megváltás,  
a szó igazi értelmében. Azon mód, hogy a fölszapo-  
rodott pénzügyösszeg apró (10, 20, 30, stb. frt) rész-  
letekben a tagoknál kamatoztatnék, célt vesztett el-  
járás lenne. A szegény nép, tapasztalat szerint, napi  
szükségei fedezésére pénzt vesz fel onnan, hol kap,  
a nélkül, hogy nagyobb része visszafizethetné valaha.  
A kivevő lehet fizeti, úgy a hogy, a kamatot, de  
az apáról a fiúra maradt tartozások kamatai már  
lassabban, később intéssel s végül perrel folynának  
be. Bizonyítják azt sok helyen a közpénztárak esetei,  
s így rendre szép csendesén visszajutnánk oda, hon-  
nan elindultunk. Oda jutnánk, hogy ismét a nép fi-  
zetné ügygyel-bajjal a képét. Arról pedig éppen szó  
sem lehet, hogy a magtárak gabonakészletét, teszem  
fel, 9—10 ezer véka gabonát kezelni lehetne kama-  
toztatás végett. Föltéve, hogy minden községben volna  
alkalmas helyiség ekkora anyag számára; s föltéve,  
hogy minden községben találkoznék kezelő ekkora  
munka pontos vezetésére; feltéve mindezeket, kérdem:  
kik vennék ki azt? Az olyanok, mint cikkirő is em-  
lité, kiknek nagy része szintén nem tudna fizetni  
rendesen. Vajjon, az öszönkint befolyt gabonát újra  
ki lehetne-e adni a következő évre? Vajjon, egy-egy  
jobb évben nem maradna-e a gabona nagy része benn  
a hámbárokban? Ekkor honnan jőne a gabona-kamat?  
Ezekre kérek feleletet. Az pedig, szerintem, az „osztó-  
igazsággal“ éppen homlokegyenest ellenkezik, hogy  
a tehetősebbeknek is adassék ki kölcsön — kényszer  
útján. Hogy valakinek nyakára gabonát, vagy bár-  
miféle kölcsönt is erőltetve nyomjunk: ajánlatos do-  
log nem lenne. De nem is áll az, hogy a tehetőseb-  
bek a magtárak alakulásakor egyszer mindenkorra be-  
tízelt részlettel szabadulnak fel a kepefizetés terhe  
alul. Ennél többet tesznek rendszerint a tehetősebbek  
is ez üdvös intézvény megizmosodásában. Ugyanis:  
midőn a magtárakat felállítgatjuk, kik azok, a kik  
legelőbb hozzájárulnak részvényeikkel, s így a jó  
példával előlmenve, életet adnak az intézménynek? A  
tehetősebbek. A már felállított magtáraknak egy-egy  
újabb lökést, lendületet adni szándékozván, koronkint  
újabb meg újabb önkéntes adakozásokra hívjuk fel

az egyház tagjait, s ekkor, kérdem, rendszerint kik-  
nek zsebére, áldozatkészségére számítunk leginkább?  
Bizonyára a tehetősebbeké. De a már növekvő mag-  
tárak kölcsönvételénél is a tehetősebbek adják a leg-  
nyomatékosabb befolyást. Igaz, hogy gabonát nem  
igen vesznek ki, de a hol kétágulag (gabonában és  
pénzben) kezeltetik a magtár: a tehetősebbek azok,  
a kik nagyobb összegeket vesznek fel ideiglenes köl-  
csönképen, s kiknek örömmel adunk, tudván, hogy a  
kamatok és kölcsönök bevétele tőlük könnyen esz-  
közöltetik. Így van a mindenütt; a pénz olyan valami,  
hogy azt a tehetősebbek is gyakran megkeresik.

A marosi ref. pap, elmékedése vége felé, egy  
más alternatívát állít fel, s azt mondja: „Vajjon,  
kérdjük, nem lenne-e célszerűbb kimondani azt, hogy  
ezután a képét tartozik mindenki tisztán, megtakari-  
tott gabona-szeműl, még pedig az új mértékek sze-  
rint fizetni? Hej, beh sok kellemetlenségnek bevágat-  
nék ez által az útja, mit a végén is a szegény pap-  
nak fog kelleni szenvedni. Igenis, az új mérték sze-  
rint, mely 1876-ban kezdve, életbe fog lépni, s mely-  
lyel kell kiadni azután a papnak; igazság lesz tehát,  
ha a minő mértékkel kell a papnak is kiadni, ugyan-  
azon mértékkel vegyen be is. Milyen furcsa dolog is  
lesz az? Hogy a papnak adnak régi, meghalt mér-  
tékekkel, és ő kell, hogy kiadjon új mértékkel. Vajjon  
maga a kormány is elnézi, megengedi-e ezt? Ha a  
fennebb elmondott elvet elfogadná az illető egyház-  
ker. közgyűlés, akkor nem lenne szükség mag-  
tárakra sem. Hamarább is, könnyebben is célt  
érhetnénk, és erre a nép hajlandóbb lenne bizonyo-  
san. Ennyit akartam elmondani e fontos tárgyra  
nézve — azon esetben — ha az eddigi szalmás ke-  
pezés helyett a szemmel való fizetés létesítése cé-  
loztatik.“

A marosi ref. papnak fennebb idézett okosko-  
dásai közül leginkább megragadja az olvasó figyel-  
mőt azon nézet, hogy az egyháztagok, ha az eddigi  
szalmás kepe helyett szeműl, tehát vékával fi-  
zetik a képét: akkor a magtárak szükségtele-  
nökké válnak. Különös nézet! Ha ezen úton a mag-  
tárak szükségtelenekké lehetnének: valóban, hamar és  
könnyen el tudnók érni az óhajtott célt. Bátorságot  
veszek, ezen nézet ellen azon kissé erős kifejezést hasz-  
nálni, miszerint t. ur ismételve bizonyítja azt, hogy  
valóban nincs tisztában a magtárak céljával. Vala-  
mely egyházban, teszem fel, kap most a lelkész: 200  
frt érő képét, s ha azt teszszük, hogy a megváltás

óhajtott idejében a kepeváltási alap kamatjából 200 frtot utalványozunk az illető papnak, ekkor a célnak csak felét értük el. Elértük azt, hogy a nép felszabadult, de azt nem, hogy a jeleni nyomorult papi és tanítói fizetések a megváltással egyidejűleg javittassanak is. Pedig erre is kell törekednünk. E lapban, tán két évvel ezelőtt megjelent kimutatás szerint, az erdélyi ref. lelkészek nagyobb része 200—300 frt szegényes évi jövedelmet élvez. E miatt sok helyütt már tarthatlan lett a helyzet; a kihált lelkészek után nem lehet másokat kapni. Hogyan segítsünk a bajon? A szándékolt egyházak csoportosítását csak helyenkint lehet létesíteni. Domestika nincs. A már több helyen jóformán megindult magtárak vannak hivatva, nézetem szerint, hogy idővel segítsenek a bajon úgy, ha a 4—5 ezer frtra menő kepeváltási alapokat nem fordítjuk mindjárt a megváltásra, hanem gyümölcsöztetjük mindaddig, míg papnak és tanítónak tisztességes évi fizetést biztosíthatunk. T. cikkirő ur szerint: „későre fog kikerülni a szükségelt quantitás.” Ez igaz; ha ezelőtt 50 évvel állítottak volna magtárokat, most mi élveznők azok gyümölcsét. Az nem történt, tehát nekünk kell gyarapításukon buzgolkodnunk; mert így még is csak lesz valami — a jövőben. Utódaink hálás szívet fognak pihenni azon, remélem, megizmosodó előfa árnya alatt, melynek ültetésén, öntözésén, nyesésén most munkálunk.

Viszszatérek a vékás kepe. A vékával való fizetéssel tehát nem fogjuk azon célt elérni soha, melyet elérni akarunk a magtárakkal. Ha vékával fizetnek is, csak azon arányban fogják fizetni, mint most adják a szalmás kepe. Többet nem, az bizonyos; s így nem segít a véka a dolgon. Egyébiránt mindaddig, míg a magtárak fedezhetik a pap és tanító javított fizetését: a kepe szalmás, avagy vékás voltán nincs miért változtatni. A marosi ref. pap kívánsága arra mutat, hogy nem ismeri a vékás kepe árny-oldalát. Ha a szalmás kepezésnél léha kévák, vagy csuszás-csök jönnek be, éppen úgy a vékás kepeknél: szemetes, rostaljas búzafélék, s a csutkák végéről fejtett gyenge kukorica-szemek vándorolnak be a pap szuszékjába. Nem kell elfogadni, azt mondja tán t. ur. Kénytelen az ember, midőn a kepefizető szerint: „ilyent adott az isten.” A mi a kepefizetésnél a régi, vagy új mértékek használatát illeti, nem lényeges. Minden esetre az újat lehet használnunk, már csak azért is, hogy a néppel ismertessük meg

az új mértékeket. Ha teszem, a régi mértékekkel fizetnek: azt és anynyit adnak, menynyit eddig adtak, s az jól van, csak befizessék. Ha az újjal fizetnek, bizonyára a réginek megfelelő arányban fizetik. Fő dolog az, hogy bejöjjön a kepe. Én részemről inkább örvendek azon kepeknél, melyet bekapok, ha régi vékával is, mint annak, melynek összegét csak a bérlistán számíthatom fel, hogy menynyire menne az — az új mértékek szerint.

Gergely Lajos,  
ratnótfáji ref. lelkész.

116.—1876.

## Az erdélyi ev. ref. egyházkerületi lelkészek és lelkész özvegy-árvai gyámintézetének szabályai.

### 1. Fejezet.

Az intézet célja.

1. Erdélyi ev. ref. egyházkerületünk önbibáján kivül szolgálat-képtelenné vált lelkészeinek, a lelkészek hátrahagyott özvegyeinek, árváinak az intézet alaptökéje kamataiból évenként meghatározandó pénzösszeggel való segélyezése.

### 2. Fejezet.

Az intézet alapja.

2. a) Az úgy nevezett generális kaszsa egész tőkéje és minden vagyona.

3. b) Az egyházkerületben évenként összezesketett párok után fizetett 40—40 krokból gyűlt és ezután gyűlendő összeg.

4. c) Minden egyházmegyéből évenként fizetendő anynyi osztrák forint, a hány anyaegyház van az egyházmegyében.

5. Ez összeg kivetése és begyűjtése minden egyházmegyének önkormányzati jogából kifolyólag szabad rendelkezésére hagyatik.

6. Az összeget begyűjteni és az intézet pénztárába évenként legfőlebb március végéig beszolgáltatni, az illető esperes kötelessége.

7. A határidőre be nem szolgál atott összeg után 10% késedelmi kamat fizetendő.

8. d) Minden szolgálattevő rendes lelkész által évenként fizetendő egy-egy oszt. értékű frt.

9. Ez összeget a vizitáció szedi fel, az intézet pénztárába március végéig az illető esperes szolgáltatja be, s a határidő meg nem tartásáért 10% késedelmi kamat fizetetik.

A püspöki vizsgálat alatti egyházközségektől, valamint azok lelkészeitől a 3-ik és 4-ik pont alatti összegeket a püspök szedi be és szolgáltatja illető helyökre.

10. e) Az 1875-dik évi egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyve 96-ik száma értelmében a garasos pénztár kamatai ideiglenesen.

11. Ugy egyes egyházközségek, mint buzgó egyháztagoktól, akár más egyénektől e célra remélhető minden nemű adományozás.

### 3. Fejezet.

Az intézet kormányzása.

12. Mint az eddig fennállott generalis kaszsa, úgy a központi lelkészi-özvegy-árvai gyámintézet kormánya az 1875-iki közgyűlés 20 számú határozatával becikkelyezett püspöki széknél hagyatik.

13. E püspöki szék az egyházkerületi közgyűlések alkalmával tartandó nagy gyűlésein vizsgálja meg a pénztárnok számadásait, állítja meg a kiosztandó összeget, mint szintén az abból részesülők névsorát, és az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében közreadandó kimutatást az intézet vagyoni állásáról és a javadalmazottak névsoráról.

14. A püspök kötelessége, az intézet pénztárára közvetlen felügyelni s szükség esetén az intézet sürgős ügyei elintézése végett rendkívüli püspöki széket hívni össze.

15. Az intézet pénztárnoka az egyházkerületi pénztárnok, kinek eddig tapasztalt ügybuzgóságától reméli és elvárja az intézet, a pénztár kezelését.

16. Az intézet eshetőleg peres ügyei az egyházkerület rendes ügyvéde által vezetettek.

### 4. Fejezet.

A javadalmazáshoz jogosítottak.

17. a) Azok a lelkészek, a kik hibájokon kívül szolgálatképtelenné lettek, azonban a félfizetéssel nyugalmaztatás javadalmában nem részesültek.

b) A lelkészek özvegyei, kik férjükkel laktak, míg özvegy állapotban maradnak.

c) A lelkészek árvái, a fiak 18 éves korukig, a leányok férjhezmenetelig.

18. A javadalmazásban részesülni óhajtó özvegyek az iránti kívánságukat, azon esperes által láttamozott kérvényükben, a kinek egyházmegyéjében laknak, az évenkénti egyházkerületi közgyűlés alkalmával tartandó püspöki székre adják be, a magukat ekkép jelenteni elmulasztók azon évi javadalmazásra számot nem tarthatnak.

19. Az árvák nevében hasonló folyamodvány adandó be, és pedig első ízben szabályszerűleg kiállított bélyegmentes keresztlevelek kíséretében, azután pedig a helybeli lelkész bizonyítványával, melyvel életben létüket tanúsítják.

20. Egy lelkész árvái együttesen egy folyamodványt adnak be.

### 5. Fejezet.

A javadalomba részesedés menynyisége.

21. Minden papi özvegy, ha szabályszerűleg folyamodott, tekintet nélkül vagyoni állására, egy osztalékra jogosult.

22. Az anyával maradt egyedüli árva fél osztalékot kap.

23. Az anyával hátrahagyott egynél több árvák együtt kapnak egy osztalékot.

24. Az apa és anya nélküli egyedüli árva egy egész osztalékban részesítendő.

25. Az apa és anya nélkül maradt egynél több árvák együttesen kapnak két osztalékot.

26. Fenhagyatik a püspöki szék nagy gyűlésének az a joga, hogy tekintettel az előfordulható rendkívüli körülményekre, valamely özvegynek, vagy árváknak a fen megszabottnál egygyel több osztalékot adhasson, de ez csak is kellőleg indokolt indítványra tett titkos szavazás útján s csak is azon egy évi osztalékra vonatkozólag elhatározandó.

27. Osztalékra jogot nem tarthatnak sem az özvegy, sem az árvák a papválasztási szabályzatban megállított özvegy árvai kegyév tartama alatt.

28. Ez intézet mellett az egyházmegyei özvegy-árvai egyletek saját külön szabályaik szerint továbbra is fennmaradnak, azonban, az egyházkerületi gyámintézet javadalmában részesülésre az onnan nyert vagy nyerendő segély semmi befolyással nincs.

### 6. Fejezet.

Az évi osztalék megállítása.

29. Az intézet alaptőkéje folytonos növelése tekintetéből, az intézet pénztárába befolyt minden nemű jövedelmek egy kerek évi kamatai az alaptőkéhez csatoltnak. E szerint tehát, csak is az előbbi év végével megállított tőke kamatai osztaléknak ki.

30. A számadás a polgári év szerint vezetendő, az időközben befolyt kamatok takarékpénztárilag kezelendők, s ezeknek kamatai az alaptőkéhez csatolandók.

31. Az eshetőleg költségek levonása után fennmaradt kamatösszeg anynyi egyenlő részre osztatik, a hány osztalék kiadandó a bejött folyamodványok és az 5-ik fejezetben megállított elvek nyomán.

32. A meghatározott osztalékot az illetőknek leendő kézbesítés végett a közügyigazgató adja ki egyházmegyékenként az illető espereseknek, vagy jegyzőknek, a dictaturai jegyzőkönyvben, addigi gyakorlat szerinti, aláírásuk mellett.

33. A kiosztott összegről egyetemes nyugtát a pénztárnok számára a közügyigazgató állit ki.

34. A gyámintézet vagyoni állásáról, mint szintén a javadalmazottakról évenkénti részletes kimutatás az egyházkerületi közgyűlés jegyzőkönyvében közléteendő.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsának

Kolozsvárt, 1876. február 13-án tartott üléséből.

Gr. Mikó Imre  
elnök.

Bodor Antal  
titkár.

## TÁRCA.

### A vallási és egyházi reform-mozgalmak jelentőségükben és jogosultságukban történelmileg megvilágítva.

A világtörvények egyik legjelentékenyebb és legváltozhatatlanabbika a változás, a szakadatlan mozgás és a folyton haladó fejlődés törvénye.

Kopernikus és Galilei óta tudjuk, hogy maga a föld sem áll helyt és az újabb kutatások után ismerve van, hogy az év-czredek és év-százczredek óta egy folytonos fejlődési processuson ment át. Azóta támadt a sejtetem, hogy a többi csillagzatok is ép oly kevéssé állanak és ép oly kevéssé vannak az ők alakjokban megrögzödvé.

Ujabbán Darwin tette azon legalább is fel nem sült

kísérletet, hogy a különféleség, tökélyesbülésre vezető változékonyság és fejlődés törvényét a természeti életben kimutatta.

És ez különös, de megfelel talán az emberi kedély vágyának és sóvárgásának valami maradandó után az enyészés közepette és a változás dacára, ez, mondom, különös, hogy az ember az emberi életre vonatkozólag, az ő inkább szellemi viszonyaiban mindig és mindig egy kivételt követelt ama törvény alól. Politikai téren, köztársaságban, mint monarchiában a változást nem tűrő örökösödés és változhatatlanság alapelvének hódoltak és ez alapelv szerint századokra, vagy örök időkre szóló alkotmányt, törvényeket és szerződéseket hoztak létre. Ezért a történelem hatalmas forradalmakkal állott aztán boszút s boszút is fog állani mindig, míg az államéletben a változás törvényének igazság nem szolgáltatik és — a mint ez már Schweichban megtörtént — az alkotmány és törvények szükséghez mért időnkénti revíziójának lehetősége elismerve nem lesz.

Sokkal nyakasabban, mint politika és állam, követelte a változhatatlanságot a vallás és egyház, és pedig nem is annyira az igazság és isten ígéje érdekében, mint inkább ennek idői kinyomata, az egyház-tanok és intézkedések számára s még akkor is, ha ezek tisztán emberi származást és történelmi eredetet árultak el. Míg minden a mozgás egy folytonos hullámzásában van, itt az egyház terén, egy csendes tónak kellett állania egyetlen hullámcsapás, egyetlen széllebbenés, minden apály és áradat nélkül, melynek vize, mint a Bethsaida tava, nem mozog, hogy egy beteg és elbénult nemzetségnek üdülést és gyógyulást adjon.

A változhatatlanság eme követelésével egyszersmind természetesen követelve van az egyháznak a tekintély, az ő felállított hit és vallástételei számára is; követelve van az egyestől az ő egyéni véleményének elnyomása, az alávetés és ha nem engedelmességek — a kényszer, a hatalom eszközei által való üldöztetés, megsemmisítés.

De ép mint az állam, úgy az egyház is a változás törvénye ellen elkövetett hibája által fölidézte amaz ellenhatást, melyet már itt nem forradalomnak, hanem reformnak szoktak nevezni. Ily vallási és egyházi reform-mozgalmak ép azért oly régiök, mint maga az egyház és vallás, mint maga az értelem; e mozgalmak újra és újra föllépnek, ha az idő betelt, hogy az isten-ígét az ember-ige és emberi tételek bilincseitől megszabadítsák.

A változatlanság védői, mint ez várható is — mindenütt az egyház főurai és hivatalnokai — a papok voltak; sőt az uralkodók és államférfiak sem vonultak vissza, különösen ha az oltár nekik támaszul szolgált. Ellenségek pedig — a reform-mozgalmak hősei és vezetői — a világiak, vagy a papiosztály emancipáltjai voltak, kik genialis tehetség vagy önálló gondolkodás és szellemi küzdés következtében egy szokástól eltérő személyes meggyőződésre jutottak. Ezek meggyőződésüket szembefeltették a fennálló szent és érintetlennek nyilatkoztatott egyházi tannal. Az egyház szemében ez pedig bűn volt s a kik e bűnt elkövették, a küzdelemben elveszttek, mint marttyrok. Űgyök győzelme az utókor

számára maradt fenn. Az utókor magáévá teszi az új igazság gondolatait azért, hogy istenítse és megrontsa; azért, hogy azokból újra egy kényszer-öltönyt szabjon; azért, hogy azokba újra belerögződjék: mignem ismét egy rázkodás áll elő az egyéni lelkiismeret hatalma által. Mert egy ilyen rázkodás nem maradhat ki, de újra és ismét fölidéztetik, ha az emberek azt, a mi idői örökkévalóvá tenni akarják s mi történelmi — istenítik.

Említve volt, hogy a vallási mazgalmak ép oly régiök, mint maga a vallás, mint maga az emberi ész. Történelmileg legyen ez bizonyítva, hogy így e fonalnál fogva, a jelenre jöhessünk át.

A keresztyénség előtti vallásokat illetőleg legyen e helyt elég Sokratesre emlékeznünk. Sokratesnek a platonismus által földolgozott és értékesített gondolatai, hogy a pogányságra nézve reformatoriak voltak, mutatja már magának Sokratesnek sorsa, kinek e miatt a méreg-poharat kellett kiürítenie; mutatja azon körülmény, hogy a keresztyénség ezeket később, mint hidat használta, hogy a pogánysághoz győzelmesen nyomulhasson be. Emlékezzünk továbbá a buddhismusra. Bár menyire el van takarva a későbbi mondák által e vallás szerzőjének élete és tana s bármennyire dogmatisálva lőnek saját gondolatai: az az egy még is bizonyos, hogy ő a külsőtett hierarchicus brahmismusnak reformatora volt.

Sokkal nyomatékosabban lépnek fel a reform-mozgalmak a zsidóságnál. A zsidó vallás alapgondolatai kétségkívül annak szerzőjéhez, Mózeshez tartoznak, de ennek szerkezete, a mint ez az ó-testamentumi iratokban előttünk áll — a pompás templommal és ceremóniával, a betű és törvény istenítésével — nyilván egy későbbi idő műve, mely a mózesi gondolatok megtestesítésével és megszilárdításával foglalatosskodott. Egy nép sem tett többet a vallás külsőtetésére, emberi tételek istenítésére és örökkévalósítására nézt, de másfelől egy népnél sem volt az ezek elleni reakció és fáradozás az átszellemités végett oly erőteljes és oly tartós, mint éppen itt. A reform-mozgalmak itt csaknem rendszerrel folynak. Ezt képviselik a prophéták. Rendesen igen is identifikálják a prophétákat a zsidó hierarchiával; holott ők éppen ellenségei ennek. Midőn ők a bálványozó és a zsidóságba mind inkább és inkább benyomuló babonáját és bűnösségét a pogányságnak ostromolják: akkor egyszersmind a törvényesített állami és orthodox papi vallás formalismussa ellen is határozottan kikelnek. A kasztszerű, örökös hierarchiával szemben isteni elhívással igazolják magokat, élnek a lelkiismeret, hit és tanító szabadság isteni jogával, a joggal: saját meggyőződéssel bírni és ezt a papi-tannal és néphittel szembe állítani. Ők racionalisták, reformatorok — reformatorai a zsidóságnak. A ki e felett kételkedék, az emlékezzék csak, hogy egy Ezsaiás és más hason gondolkodásuak mily szabad lélekkel mily ideális kicsinyléssel kelnek ki az istentiszteletii, az ünnep- és ima-ceremoniák ellen, melyet a mai reformatorok hasonló tünemények fölötti nyilatkozatai, alig mulnak felül. A ki ebből, az ők álláspontjuk felől nem jó tisztába, az gondolja meg, hogy a prophé-

ták, csaknem kivétel nélkül, kortársaikéit egy Cassandra szerepét játszdják és pusztába-szólok és hogy a hierarchia uralomvágyának, az ó-hitű tömeg fanatismussának, az ol-tárral szövetséges trón politikájának — áldozatul esnek. Eb-ből láthatni, hogy ők nem papok és nem írás-tudók, kik a folyammal együtt, hanem reformatorok, kik a rég meg-szokott vallási nézetek árjával szembe usznak.

Térjünk át a keresztyénségre. Ennek szerzője hasonló az ez előtti prophétákhoz, csak hogy több, mint azok mind; legközelebb a zsidóságnak egy reformatora, a ki annak, a mi „régén mondatott“ ezt „én mondom nektek“ állítá szembe; a ki a változhatlannak magyarázott törvénnyel és hittel szem-be, saját meggyőződésének jogát tette érvényessé és hasonlit-hatlan merészséggel a zsidóság tanait és tételeit saját lel-kiismerete ítélő-széke elébe vitte. Végre, életét a kereszten vé-gezte, mint a vallásos tételek változhatlanságának megtámadója, mint a szabadság és a vallásos gondolatok folytoni fejlőd-hetésének páratlan harcosa. A megcsontosodott zsidóság visz-szautasítá az újítást, a szellemitést és így lettek Jézus gon-dolatai a vallásos újítások iránt sokkal fogékonyabb pogány-ság által elfogadva, mint egy új mivelődés és vallás alapjai.

Ki hitte volna, hogy ezen új vallás üde folyama, mely eredetét egy tekintélyre sovárgó hierarchia elleni harcnak, tovább fejlődését egy Pál szabad gondolkodásának köszönheté, ki hitte volna, hogy ugyanez később s ép nem sokára, is-mét egy új tekintélyre sovárgó egyháziasság és kiszabott tételeknek mocsárjába veszszen, a mely még sokkal határo-zottabban, mint a zsidó emelé az ígényt: örökre változhatlan-nak lenni a nélkül, hogy átvizsgálásra, vagy fejlődhetésre szüksége volna. És még is így történt. A keresztyén katho-likus egyháznak mivelődési és kifejlődési története egy pet-rifikálódás története, a kifejezés teljes kétértelműségében, egy megtestesülési története az igének és léleknek. A hitnek változékony-sága és a személyes meggyőződés két vagy három századon keresztül fáradságos harcban vitatá — sok-szor eretnekséggel lealacsonyittatva — jogait; de azok mind inkább és inkább a konciliumok végzései s ugyanazoktól fel-állított kényszerítő vallás-tételek által elnyomattak. Az egy-házi demokracia aristokraciába, a közönséges papság a hie-rarchiába ment át. Már az ötödik és hatodik évszázadban ban kezd egyik és másik a pápaság monarchiájává kitető-ződni. Onnan kezdve, erősebb lett a törekvés, hogy a vallá-sos gondolkodásba és életbe az egyházi és emberi tekintélyt, valamint a változatlanság alapelvét bevezessék; továbbá, hogy az egyest az ő hitében és üdvében az egyháztól s annak tanaitól tegyék függővé. Itt kezdődik a zsidóságot is felül-mulva, egy új ceremonia-kultus, egy új ál-szentség a sakra-mentumokban, a vezeklő és ima-gyakorlatokban. A római egy-ház, mint a zsidóságnak, ugy a pogányságnak is örökösév lett, midőn az a sz. háromság tanát felállította, a Mária tisztelésével gazdagította és a menynyet sok istenüleg szen-tekkal népesíté be. Ehez még egy descendencia (egy leszá-lás, egy emberré levés) és az istenségnek megtestesülése lett felfedezve azon tan által, hogy a pápák és püspökök sza-kradatlan sorban öröklék a szentleket. Az eltérés a felállított

egyházi, pápai és püspöki tantól egy bűn volt, melyre az. eretnekség neve süttetik és megbüntettetik.

(Vége következik.)

## Emlék a közel-múltból.

A „Protestáns Közlöny“ t. szerkesztőjéhez.

Van szerencsém, a „Prot. Közlöny“-be közzététel végett egy szerződvényt közölni, mely őszinte barátok között köt-tetett. De a mely a kitűzött találkozási pontra vonatkozó értelem-ben soha sem valósult, és éppen azért azok állítása, „hogy a barátság csak az oskola falai közt él, az azok közül való kimenetel után pedig a kül-ső életben való egymástóli eltávozás által sin-devészni, gyengülni kezd, s az élet terheivel, s viszontagságaival való küszködés közt el-enyészik, s kihal,“ — nincs egészben megcáfolva. Mivel alóírtak eloszolván az élet különböző útán, a kitűzött helyen egyszer sem találkoztak.

A szerződvény aláírói közül ötön máig is élnek, három közülök esperes: t. i. Benedek Ferenc, Bátori Dá-niel és Benkő János, Szabó Sámuel abafáji pap, Bod Károly jeles gazda és birtokos, a többi korán elha-lálozott. Voltak közöttük szerencsétlenek, de a kik magok voltak okai végzetszerű kora haláluknak. Voltak derék, hiva-tásuknak megfelelő jó barátok, de a kiket a végzet intő szava korán kiszakitott kedves családjuk köréből.

Ilyenforma szerződvény, ugy tudom, az újabb korban is köttetett, a jövendő meg fogja mutatni, hogy vajjon ezek hivebben kitüntetik-e baráti ragaszkodásuk tanujelét?

Harangláb, december 29-én, 1875.

*Benedek Ferenc,*  
küüll. ref. esp.

„Alább irtak, kiket már létünk kezdetén a köz édes-anya, a természet rokon érzelműeknek szült volt; kiket a gondviselés iskolai pályánk kezdetén egybe találkoztatva s természet adta rokon-érmelmünk által egymással megesmer-kedtetve, egymásra s egymás tetteire nézve figyelmezőbbekké, s ezen hova-tovább mind inkább nevedő figyelem által egymásnak kiválasztottjaivá tett, kik között dolgainknak, s cselekedeteinknek egymás előtti őszintes felfedezése, ki nyi-latkoztatása, és közlése egymás aránti kölcsönös bizodalmat szült. A bizadolomból egymásiránti kölcsönös von-szodás szár-mazott. Ezen von-szodás pedig már gyermek korunk gond-talan éveiben csaknem észrevétlenül kölcsönös szeretetté válva, a barátság szent szikráit gerjesztette egygyütt ér-ző keblünkben. Mely hatós szikrák serdülő korunkban az azo-kat soha kialunni nem engedő kölcsönös szeretet s bizo-dalom legizesb olajjával öntöztetve, mind inkább szaporodtak s nevedtek, míg végre örökre égő lángra gyuladtak, mely láng joltévv melege szülte legédesebb s salak nélküli örö-möket éldelve, sziveink egymáshoz simultak, összeolvadtak s végre a baráti szeretet legforobb köteleivel öszve kapcsolod-tak. Mely kapcsolat, hogy soha fel ne bomolyan, a melynek



felbomlása esetében baráti öszszeköttetésünk eredeti alapítói a természet s gondviselés iránti háládatlansággal méltán vádoltathatnánk, hogy azon elfogult bal-vélekedésűeket megcáfolhassuk, kik azt állítják, hogy a barátság csak az iskola falai közt él, az azok közül való kimenetel után pedig a külső életben való egymástóli eltávozás által sindevészni, gyengülni kezd s az élet terheivel s viszontagságaival való küszködés közt elenyészik s kihal. Tovább, hogy mindnyájan e földi rövid életben keresztül egymás dolgainak tudói lehessünk s a mostoha sors sujtóló veszzsözjéttől üldözöttnek s levertnek menedéket, vigasztalást és segéd-karokat nyujthassunk s végtére, hogy a maradéknak ezen tett példa légyen hasonlónak cseledvésére: ezen főbb indító okoktól lelkesítetve, iskolai pályánk vége felé M.-Vásárhelyen, a reformata fő anya iskolában 1837-ben october 13-án estve 9 órakor, a grammatica classisban, melyben akkor éppen Bartha Gergely ezen egygyezésünk részese volt a közönséges rendes tanító, öszszegyülvén, egymás közt a következő pontokból álló örökre megmásolhatatlan s felbonthatatlan barátságos egygyezésre léptünk:

1-ör. Mindenki közülünk tartozzék az 1838-beli Urnapja előtti naptól számlálva, ahoz 5, azaz, öt esztendő mulva ugyancsak Urnapja előtt való napon, és így tovább, minden ötödik esztendőben Urnapja előtti napon a M.-Vásárhelyi ref. fő anya iskolában a seniori szobában megjelenni, s oda a többit elvárni, a személyes megjelenésre nézve kivevén azt az esetet, ha netalán beteg találna lenni; de ebben az esetben is tartozzék sorsáról a többit levele által tudositani.

2-ör. Kiki közülünk ismerje lelkiesmeretes kötelességének, tehetsége szerint segitni közülünk azon, a melyeknek közülünk szüksége lenne; de ezzel a megjegyzéssel, hogy az első öszszegyüléskor a felsegitendőre nézve nem vétetik tekintetben az, hogy önhibája-e, vagy a sors mostoha csapásai tették ötet segedelemre méltóvá, hanem az első után következő öszszegyülések alkalmával mindenkor köteles lesz a segedelem nélkül szükölködő helyes okoknál fogva bémizonnyítani azt, hogy ő nem önhibája, hanem természeti csapások, vagy a sors mostohasága miatt lett szerencsétlen, mert ha önhibája által okozta akármelyik is szerencsétlenségét, az által magát a segedelemre méltatlanná tevén, ahoz semmi reménysége nem lehet.

3-ör. A ki pedig akármikor is ezen egygyezés iránt meghidegedne, magát ebből ki akarná vonni, az magát ezen szent egygyezésre méltatlanná s érdemetlenné tevén, azonnal ebből ki is rekesztetik.

Mely barátságos egygyezésünknek egész életünkben keresztül a leglelkiesmeretesebb hivséggel való teljesítésére magunkat, egymással kezét fogva, kötelezzük s mindig köteleseknek ismerjük.

*Benedek Ferenc, s. k.*

*Szalai Farkas, s. k.*

*Kis István, s. k.*

*Bód Károly, s. k.*

*Faluvegi József, s. k.*

*Benkő János, s. k.*

*Bartha Gergely, s. k.*

*Báthori Dániel, s. k.*

*Szabó Sámuel, s. k.*

## „Bukurestből.“

Tisztelt szerkesztő ur!

Ha későn is, mindazonáltal szükségesnek látom, becses lapjában tolmácsolni ama fájdalmat, mely részünkről is osztozott és részt vett a magyar haza általános gyászában.

Borus lelkemet kétszeres fájdalom szállta meg, midőn igazolva láttam: „non animam, sed climam mutant, qui trans mare currunt.“ Midőn ama nagy és dicső férfiú, Deák Ferenc halálának hírért egy itt megjelenő roman lap telegram-jából halottuk először: a vesztesség nagyságának híre általános levertséggel lepte meg itt levő és igazán érző magyarságunk jobb részének hazájáért dobogó keblét. A nagy keserv mellett vigasztalás volt látnom, némely egyének arcán leperegni a bánat fagyos könnycsepjeit. Oh, mert nem oly nagy a fájdalom, ha többen osztoznak benne.

Midőn a magyar lapokban közölve volt a temetés ideje, a magyar társulat helyiségéről két küldöttség küldetett el, egyik a rom. kath. lelkészhez, a másik hozzám. Az előbbi requiem, magam gyász-istenisztelet tartására lettünk felszólítva a Budapesten lefolyt nagy temetés napján.

Fájdalmas ünnepnap volt febr. 3-án Bukurestben. Megszüntette munkáját az iparos magyarság s reggel 10 órakor előbb a rom. kath. egyházba s onnan az ev. ref. egyház templomába jött, leróni a nagy halottnak a méltán kiérdemlett hálát.

Büszkék voltunk és vagyunk, mert miénk volt ő; fáj a tudat és méltó a bánat, mert elvesztettük.

Vigasztaljon meg az a jó isten, ki megszorított!

E közlemény közlésére tisztelettel felkérve az „egyházi és iskolai lap“ érdemes szerkesztőjét is, maradok

Bukurest, febr. 19-én, 1876.

alázatos tisztelettel:

*Gyárfás Albert,*

bukuresti ev. ref. id. lelkész.

## Az anya könyve.

Ezen szerény cím alatt legközelebb egy megbecsülhetetlen s eléggé nem ajánlható könyv jelent meg az Athenaeum kiadásában. Franciából fordította dr. Günther Antal. Ára 1 frt 50 kr. Szerzője nem tudatik. A címlapon Mme Pauline L. . . álnév van s az irmódor s gondolatmenet csakugyan nőre emlékeztet. A párisi közönség a nem rég elhunyt nagy íróra, Micheletre gondolt, de e sejtelem alaptalannak bizonyult be. Ugy látszik, mintha az a férfiú és nő, ki e munkát írta s ki ez által világhírű nevet szerzett magának, egészen új egyén, kit maga megnevezésétől a szerénység tart vissza.

E mű nem mesék, de nem is száraz tanácsok gyűjteménye. A kisedd leányka fejlődési menetéhez csatlakozva tanulmányosan, de mindenkor a gyermek korához képest osztoztatja itt az anya a gyakorlati neveléstani szabályokat. Életbölcsezet van e könyben, de átszűrve az anyai sziv melegségén s megrostálva a szülő gondos keze által. Talán nincs

egyetlen mondat sem benne, melyet ne ismernénk, nincs egyetlen igazság sem, mely már elmondva ne lett volna: azonban így csoportosítani, így alkalmazkodni a gyermek értelméhez csak egy anya képes s ha férfi írta e művet, művészete vetekedik a világhírű költőkével, mert magát tárgyával azonosítani meglepően képes.

A mű külsőleg négy fejezetre oszlik, melyek: „Mici,“ „Irma,“ „Mari“ és „X\*\* aszszony“ címeket hordanak feliratul, mintegy külsőleg is jelölve, hogy itt egy s ugyanazon gyermek különböző fejlődési fokairól van szó.

A legelső báb választása kis leányra nézve kétségkívül fontos és főben járó dolog; e nagy feladatnál kezdi meg az anya oktatásait. A báb megválasztásánál felhasználja az alkalmat, megmagyarázni leányának, hogy nem a külső dísz teszi a lényegét s egyúttal reászojtja gyermekét, hogy a báb öltöztetése által a háztartás s családi élet elemeivel gyakorlatilag megismerkedjék. Később, a játék alkalmával tanácsokat ad a társas együttlétre s az idő hasznos felhasználására. Egy következő részben gyöngéden s a mesékből kiindulva, inti gyermekét a tanulásra. Elmondja, hogy a bóbítás kis Piroskát nem ette volna meg a farkas, ha megtanulta volna azon állatot a természetrajzból ismerni s reá mutat a kicsi Palkó történetéből, mily szükséges a földrajzot tanulni. Majd a kertben mondja el neki gyermekes modorban a világrend szépségeit s egy más helyen, midőn a kis leánykát testvére a „szamár“ címmel megrikatta, az állatok szeretetére vezeti őt.

A leányka felnő s először megy az urvacsorához, az erkölcsi tanítás most már komolyabb színezetet ölt. Egy alkalmi esettől kiindulva, a cselédek becsére figyelmezteti őt s megragadó példákban ecseteli, mily befolyással lehet bárki cseléde hűségére. Majd barátnőiről s első olvasmányairól szól, gondosan belecsepegtetve gyermeke fogékony keblébe az idealismus nemes magvait s megismertetve vele a jó regényirodalmat, mely a szív s értelem nemesítésére oly nagy befolyással van.

A leány nagy lett s most már „Mari kisaszszony“-nak hívják. Megjelenik a legelső táncvigalomban s ezzel együtt a nagy társaságban. Az anya felhasználja ezen fontos alkalmat, hogy leányának a társaságról s a házasságról is beszéljen, nem mellőzve azon fontos esetet sem, ha az férjhez nem mehetne. A kérő megjelenése s a menyegző előestéje új gondolkozási tárgyat nyújt. De még itt sem szűnik meg az anya szerepe. A fiatal nőt szeretettel kíséri tovább, mindaddig, míg a kis unoka megszületik. Azonban, ekkor már nem a tanácsadó, hanem a szerető barátné tűnik ki ez alkalommal.

Általában, kezdettől fogva egészen ezen fokig mindenütt a szeretet tükröződik vissza e sorokból. A kedély melegével, a szív kiapadhatlan kincseivel gazdag e mű s gazdagságát még emeli a francia szellemdusság s finomság, melyet a fordító is elég hiven tudott visszatükröztetni. Ezen esodálatos s bájos kis füzet valódi gyöngyei közé tartozik irodalmunknak. Vegyük kezükbe az anyák s biztosíthatjuk fe-

lőle, hogy nincs abban érzés, ki elolvasatlanul s gyönyör nélkül teszi le kezéből.

## KÜLÖNFÉLÉK.

= Folyó hó 17-én kísértük ki az örök nyugalomra egyházunk egyik elaggott hű szolgáját, Ince Ferencet, ki 40 éven keresztül, mint leány-tanító és énekvezér hiven szolgált a fogarasi ev. ref. egyházat. Méltó lesz, hogy a prot. lapban is említve legyen annak elhalása, ki oly hosszú ideig munkálkodott a nevelés — nem éppen virágos — mezéjén. Fogaras, febr. 22. 1876. Ince István, s. pap.

= **Előfizetési felhívás**, ily című munkára „Temetési énekek.“ Midőn igénytelen munkámat előfizetés útján sajtó alá adom, azon remény táplál, hogy az által azon kar-társaimnak, kik az énekvezéri teendők mellett tanítással is foglalkoznak s így minden idejük igénybe van véve — különösen a gyakori halálozásoknál segédkezet — s a kedve-seik elhunytja miatt kesergő sziveknek némi vigasztalást nyújthatok azoknak alkalmoszerű használata s illetőleg olvasása által. — Minden egyes énekszöveg készítésénél azon igyekeztem, hogy a vallásos hit s meggyőződés hangján szóljanak a gyászoló felekhez; ezen céloimat, hogy menyinyire értem el, azt a komoly gondolkozással s elfogulatlan bírálóra bízom. — „Temetési énekek“ című munkám 12—14 ivre terjed a szerint, a mint több vagy kevesebb előfizető jelentkezik, s négy részre leendő fölosztva: Az I-ső rész „Gyermekek,“ a II-ik rész „Ifjak,“ a III-ik rész „Középkoruk,“ a IV-ik rész „Öregék“ felett mondandó énekeket fog tartalmazni. — Mind a négy rész összeállításánál kiterjesztém figyelmemet arra, hogy minden előfordulható halálesetekre adjak legalább egy darabot. — Kik közelebbről nem ismerik dolgozataimat, legyenek szivesek az Ivánka Sámuel ur által szerkesztett s 1866-ban Sárospatakon megjelent „Temetési énektár“-ban a 15, 18, 19, 24, 57, 73, 75, 76, 148, 150 és a 151 sz. alattiakat megtekinteni s megítélni, vajjon az ily s ezekhez hasonló tartalmu dolgozatok megérdemlik-e a pártolást? — Minden ének után — a helyi viszonyok és szokások tekintetbe vételével — rövid bucsuztató leendő alkalmazva — mely el is hagyható, ha arra szükség nincsen. Előfizetési ár 1 o. é. frt, melyet f. év március 31-ig hozzám kérek beküldeni, hogy a nyomtatást eszközölve, a munka legkésőbb f. év június havában előfizetőimnek kézbesíttessék. Bolti ára 1 frt 30 kr. leendő. Gyűjtőknek minden tíz egyszerre beküldött előfizető után tiszteletpéldánnyal szolgálak. Miskolc, 1876. febr. hó 8. Filep Endre, h. h. organista.

= Sipőc Ferenc által a métermértékek — tizedes törtszámok — és az új mértékekkel való számításokról irt munka II. javított kiadása megjelent. Az összes törvényes viszony-számok szerint, a régi mértékeket és árait újakra, az újakat pedig visszaszámítani is tanítja. Ára 10 kr. két példánytól kezdve megrendelhető a szerzőnél Hatvanban (Hévesmegeye.)

= Tanítónők maradhatnak-e továbbra is a férjhez ment nők? E kérdésre felelt „nem“-mel hosszúságos vita után a józsefvárosi első kerületi iskolaszék, hol csaknem egyidőben két férjezett tanítónő lebetegedése következett be. Az ügy legközelebb szóba jő az iskolatanács s valószínűleg a fővárosi tanítók előtt is. A tárgy eléggé fontos, hogy komolyan megvitattassék. Részünkről leghelyesebbnek tartanók, ha az ily esetekben a tanítónő saját költségén lenne helyettesítve; azt azonban, hogy a férjezett tanítónők az iskolából teljesen kitiltassanak, méltánytalannak véljük.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.



# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁRCIUS 9. 1876.

271—10. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

## A dogmák hatása a keresztyén vallás körében.

Az emberiség szellemi fejlődésének mindenütt első tényezője a vallás, s ha némely időszakban ez állítás megfordított képet mutatott is fel a történelem mezején, de a vallásnak üdvös hatását a haladás terén nem ignorálhatjuk; mert, ha az önérdék s más mellékes körülmények által némely időszakokban egyesek, vagy pártok szolgálatára fordított s így pozitív úton nem folyhatott be a fejlődésre, de a negatív út megvolt mindig, s ez úton egy más és józanabb párt opposíciót fejtve ki, nem szűnt meg a vallás a fejlődésre befolyjni.

Példá erre a középidő s az arra következett reformáció; mert a reformátorok rendelkezése alatt az opposicionális törekvés s annak fegyverei állottak, midőn a pápai, vagy katolikus párt az egész vallást céljaik szolgálatában tartották.

Ha már a vallásnak pozitív szolgálatát akarjuk az emberiség szellemi fejlődésére nézve meghatározni, bátran kimondhatjuk, hogy csak az a vallás, illetőleg, felekezet felel meg e nagy célnak, melynek keretében minél kevesebb dogma létezik; e szerint, minél kevesebb valamely egyházban a dogmák száma, annál nagyobb világosság létezik ott; és megfordítva, a mely egyház a dogmák számát szaporítja, a világosságot, a miveltséget azon arányban kevesíti, vagy apaszsa le.

Jelen cikk célja: kimutatni a dogmák hatását az emberiség szelleme fejlődésére nézve. A theologiai modern iránynak az orthodoxyával megkezdett és folytatott harcát annyival inkább üdvösnek valljuk, hogy csak is így tisztázódhatnak a nézetek, csak is így jöhet létre ama régi elv: „győzzön a mi jobb“; jelen cikk a feltett kérdésre nézeteit modern irányban törekszik fejtegetni.

A mint az aradi tanító-testületnek a vallás-és közoktatási-miniszteriumhoz tett emlék-iratában olvastam: a vallás ne egyházi ügynek, hanem tár-

sadalmi szükségnek tekintessék, ekkor felel meg azon nemes hivatásának, melyre van rendeltetve a gondviseléstől s mely nemes irányra indítá meg Jézus a közszeretet megalapításában; e pedig csak úgy lehetséges, ha az egyház, vagy vallásos társulat mindig arra törekszik, hogy a dogmák számát apaszsa; mert a sok dogma tömkelegében elvesz a jóra törekvő szellem hatása és munkája, mivel a dogmák megkötik s szabad röptének szárnyát szegik. Ennek illusztrálásául tekintsünk be a keresztyén egyház történelmébe.

A három első század üldözései között csaknem megmaradott a keresztyénség eredeti egyszerűségében, s a Jézus által kifejtett szeretet volt az a központ, mely az együvé tartozást szent köteleességül tüzte a hívek elébe. De midőn szabadon kezdett lélegzeni az egyház a N. Konstantin megtérésével, a konciliumok egymásra tartattak s nem folyt le egy is a nélkül, hogy valami dogmát ne hozott volna létre s így rendre a Krisztus által dogma nélkül megalkotott szeretet vallásában a dogmák száma anynyira növekedett, hogy egy egész tan nötte ki magát belőlük, és nem ritkán egymással ellenkező dogmák is keletkeztek és egy dogma sem állított fel a nélkül, hogy a végén a kiátkozás, vagy kárhooztatás ne hangsúlyoztatott volna.

Már a niceai első konciliumban, 325-ben, a püspököknek egymás elleni panasza egész pándektu volt, melyet a császár el sem olvasott, hanem a püspökök előtt elégetett, őket egymás iránt szeretetre és békére intvén és az azon konciliumban alkotott hitvallás még is az atoknak első lépését megadta. Az előbbeni zsinat csaknem minden határozatát atokkal végzi. A gángrai zsinat 370-ben határozatait atokkal kezdi; s hogy azon állításunk, mikint a dogmák alkotásában ellenkező értelmek is szerepet játszottak, mutatja az 553-ban tartott zsinat, mely a nestoriánusokat és Origenes követőit megátkozta és kárhooztatta, melyért a nyugoti egyházak nehezteltek is.

A Krisztusban levő két természet mikinti egyesülése és benne az akarat nyilvánulása a szórszálhasogatásig vitte a keresztyén irodalmat, a zsinatok határozatait s az egyik egy, a másik más tételbe nyugodott bele, s ha a nyugvás létre jöhetett volna, még hagyján! de a számkivetések, kiátkozások jellemzik az ily disputációkat; e szerint, a szellemi műveltség haladására az út és mód gyakran elzárattott a bebörtönözés, kárhoztatás és számkivetés alkalmazásával.

Hát ha megtekintjük a képek imádása, vagy nem-imádása felett folyt vitákat, konciliumokat, s az arról alkotott dogmákat, midőn 754-ben kárhoztatták a képek tiszteletét, 786-ban Iréne császárné visszaállította azok tiszteletét, sőt ábrándozási dühében anynyira ment, hogy az azok ellen felszoláló fiának, Konstantinusnak szeméit is kivettette. 814-ben újra kárhoztattott a képek tisztelete, miután 842-ben Theodora császárné ismét visszaállította.

Vegyünk egy más tárgyat a történelemből: a papi nőtlenséget. Hogy magát egészen elszigetelhesse a néptől s a családi kötelékek által ne legyen lenyűgözve, lassan-lassan érvénybe léptette a papság a papi nőtlenséget; vas-szorgalmat fejtett ki e tárgyban, míg az egyház köztudatává emelhetette; már az első próbálkozás alkalmával magában a testületben ellenzékre talált ezen dogma megalapítása s kivitele, mi megtetszik némely régi püspökök és tudósok nézetéből s nézetének köznyilvánításából; például, a niceai konciliumban 325-ben fel volt vetve az eszme, de nem mehetett határozatba, mivel az ellenzék élén a nőtlen Pafuncius püspök érvelt ellene. A gángrai konciliumban 370-ben pedig átok alá rekesztették, kik gyaláznák a házaspapokat. De mindez nem törte meg a kifáradhatatlan akaratot, mert időről-időre felvettették ez eszme, s hármennyi ellenzés dacára sem szűnt meg a vas tevékenység, kivívni azt, mely hatalma növelésének egyik mulhatatlan tényezője vala; s hogy valahára törvénynyé emelhesse, a 10-ik században még a Krisztus képét is megszólaltatta ez ügy támogatására; míg végre a 11-ik században véglegesen törvénynyé, dogmává emeltetett, habár a sz. írásban nem alapszik is az. Nem gondolt azzal a papság ennek kivitelében, hogy önmagával ellenkezésbe jön, mindegy volt előtte, csak hogy a pap a családi kötelékektől felszabadittassék; a házasságot szentségnek proklamálta, a papi-rendet a 7 szentség közé felvette: még is az egyik szentség, a papirend, a más szentségben, a házasságban, nem részeltetett; nem, mert azt

kivánta a cél, a hatalom polca; tehát a házasság szentségét élvezte a nem szent, vagy laikus nép.

De nem regisztrálok többé a dogmák létrejövetelét, mert meszsze vinne, ha a kanonizáció, purgatorium, transzsubstanciáció dogmájának történelmét mind elő akarnám adni; az eddig mondottakból is eléggé kitűnik az, hogy a dogmák alkotása által az egyház mindig közeledni akart a csalhatatlanság eszméje felé, s az egyház csalhatatlanságának elve inkuiziciókat állított, máglyákat emelt a szabadon gondolkozók ellen; mert a dogmák száma szaporodásával a szellem szabadsága mindig kisebb térre szorítottott, míg végre csaknem egészen elnyomatott.

De a reformáció kiküzdötte a szabad szellem számára a tért, s habár sok régi dogma átjött is a protestántizmus körébe, de azóta a műveltség és felvilágosodás még is óriási mérvben növekedett: mert a mint elvetette a régi dogmák közül azokat, melyeket az akkori idő szelleme túlszárgyalt, azon mérvben szélesítette a szellem számára a szabad gondolkozás terét.

A reformáció a mai anyagisággal vádolt kor feltalálásait, vívmányait kitűnőleg segítette elő, mert a szellem szabadsága, a gondolkozás függetlensége azóta nincs leszorítva, nincs leláncolva, mint azon sötét századokban, midőn a szabad gondolkozás jutalma börtön, máglya, vagy számkivetés vala.

A reformáció sok dogmát elvetett s azoknak elvetésével a szabad vizsgálódás szellemét létre hozta; elvetette az egyház csalhatatlansága felé való kacsingatást és ez által a műveltség és felvilágosodás útját csaknem egészen feltárta az emberi ész előtt, midőn egy oly hatalmat semmisített meg ezen ténye által, mely az előtt az üldözés láng-ostorát suhogtatta a szabad szellem megsemmisítésére; elvetette a papi-szentség dogmáját, mely által a papságot a néppel egy testté, egy lélekké tette s a királyi papság eszméjét az egyetemesség terére vitte által.

A hét szentség dogmái közül csak kettőt tartott meg, s ez által a szellem szabadságának nagymérvű kiterjedést biztosított, mert azon kettő által is nem megkötni akará a szellem szabadságát, hanem a szabad vizsgálódást mozdítá elő, midőn az egyikben emlék-zálogot, a másikban pedig nem a bűnök elmosó hatalmát tünteté fel.

A kanonizáció elvetésében az embert emberré tevő s a szentséget illetékes helyén, az isten tulajdonai között hagyá meg.

De nem fejtegetem tovább a dogmák hatását a miveltség és felvilágosodás terén: úgy hiszem, elég világításban áll a fönnebbiek szerint az, hogy a mely egyház, vagy vallásos társulat a mily arányban kevesíti a dogmák számát, azon arányban szélesíti a haladás mezejét. Minél kevesebb dogma kell tehát, hogy a szabad vizsgálódás szelleme, következőleg a miveltség haladása annál nagyobb és szélesebb tért foglalhasson el. Csak így lehet a vallás társadalmi szükség, nem pedig egyházi ügy.

*Kisantal Sámuel.*

### Egy pár szó a kanonika vizitációról.

Az „Erd. prot. közlöny“ jelen évi 8-ik száma közli „egy marosi ref. pap“ aláírással a vizitációnak mikénti könynyítését mind a vizitáló személyekre, mind az egyházközségekre nézve. Elmondja indokait mind az egyh. ker. közgyűlés, mind az állandó igazgató-tanács eljárásairól — ebben az ügyben; el saját maga nézetét is a kanonika vizitáció módosításáról.

Bátor vagyok én is, ezen jóindulatu cikk írójával szemben saját nézetemet elmondani.

Minden vallásos felekezet életrevalóságát és nagyságát abban tüntetheti ki, mentől szebb, tisztább és jobb eszméket fedez fel és vitat meg valamely ügy megtestestítésének kivitelére, mert az által mutatja meg, hogy haladni kíván a korrál s nem akar kicsinynek maradni sem politikai, sem egyházi ügyben. Minden szent ügy kivitelére és megtestestítésére, hogy alapos és állandó legyen, szükséges, hogy a nép áldozatkészségét mentől kevésbé terhelő legyen s még is létre jöjjön, mert az én szerény nézetem az, hogy minden ügy kivitele, mely nagy áldozatokat kíván, meg lehet ugyan egy ideig teremteni, de állandólag soha, mert a megerőltetett mű kifásítja a munkásokat s ennek hiánya s az idő viszontagságai miatt öszszeroskad az épület, a mi csak elkeseredést szül. Az „egy marosi ref. pap“ a következő módosítást teszi a kanonika vizitációról az eddigi eljárásokkal szemben: „Minden vizsgálati körből, illetőleg 8 egyházközség lelkészeiből, az őszi egyházmegyei közgyűlés évenként rendre jelölne ki az azon évben végzendő kanonika vizitációra két papot, kik a számukra kijelölt 8 egyházközség megvizsgálása után 30 nappal a vizsgálati jegyzőkönyvet hitelesítve, tisztázva, lennének kötelesek, espere-sükhez beadni.“ Én ezt is terhelőnek látom a papokra nézve is, az egyházközségekre nézve is s így szeretném módosítani: pl. az őszi egyházmegyei közgyűlés osztaná úgy fel az egyházmegyei egyházközségeket, hogy minden két szomszéd egyházközség papja, a két egyházban kölcsönösen végezzék el a vizitálást a helybeli presbiteriummal, a vizitáción a helybeli pap lenne a jegyző, az idegen az elnök s így két nap az egész egyházmegyében a vizitáció megtörténék. A vizitációt tenném a következő év január havára, hogy ezen hó végéig minden egyház számadásait, vizsgálati jegyző-

könyveit a múlt évről letisztázva, a két lelkész és presbiterium által hitelesítve, az espereshez beadni lehessen. Az egyik egyházból a másba kiszálló pap vitetnék azon egyház fuvarjával, a melyikben megkezdik elsőbben a vizitálást s megfordítva, megint a másik, az egyház ezen fuvart adná ingyen, a kiszálló lelkész is díj nélkül lenne köteles végezni megbízását. Azon esetben, a hol makacs hanyagság, vagy valamely erkölcsi bűntény merülne fel valamelyik egyházközségben: oda szálljon ki az esperes és egyházmegyei főjegyző annak a költségére, a ki miatt van a hanyagság, a bűntény; ez egy ösztönzés lenne arra nézve, hogy a presbiterium erősebben járjon el kötelmeiben.

A vizitáló papot mindig paptársa látná el ebéddel, vagy vacsorával barátságból, vagy valamelyik nemes lelkű, jobb módú egyháztag rendre ingyen.

Igy beosztva a vizitációt, az egyházközségeknek a vizitáció nem kerülne semmi kiadásukba, a mi eddig 15—20 forintba került, csak minimumot véve s az egyházmegyei szükségleteket ide nem számítva, és most csak 20 forintjával véve minden egyházközségnek a kiadását, így az egész erdélyi ev. ref. seperintendenciában van 551 anyaegyház és 504 leányegyház, az anyaegyházak fizetnek 11,020 forintot, a leányegyházak fizessék csak ennek harmadát, a mi 3673 forint: öszszesen 14,693 forint — ez csak napidíja és ellátása a mostani vizitáló személyeknek. Ezen öszszeg, nézetem szerint, megtakaríthatnák minden esztendőben s így általános szükségleteink fedezésére az egész superintendenciában sok hiányain lehetne segíteni egyházi ügyeinknek s így jótékony célú intézményeket felállítani, a minek elég szüksége mutatkozik, erre nézve a megtakarított öszszegből lehetne fordítani.

Ily jótékony célú intézménynek látnám az ev. ref. papi-nyugdíj megalapítását és megkezdését létre hozni rovatál útján az egyházaktól és papoktól, hogy ne legyen a szegény, jobb sorsra érdemesített veterán úr szolgálja a nép panaszos félkepezére szorulva, a mig hajlottkoru napjai tartanak — a mi elég keserves, elég bajt s elkeseredést okoz a nyugalomban levő papnak is, a rendesnek is; de legnagyobb terü a népnek, a melytől gyakran lehet hallani (tisztelőt a kivételeknek) s hallja a szegény megöregedett pap: „bár az isten elvonná a nyakunkról.“

Ezen nézetem szerint, habár későre is, de idővel egy jókora kapitális nőné ki magát, melylyel sok fájó sebet enyhíteni lehetne s nem lenne oly mostoha sorsa a szegény elaggott urszolgájának mint eddig s ki tudja, még meddig tart ez így, mely miatt sirva megyen a pap a koporsóba, látva, hogy minő nyomorult állapotban marad el szeretett családjá, kik közt habár szegényül is oly boldognak érezte magát s kikért éjjel, napot öszszetett, hogy tisztességben tarthassa elhivatásához képest.

Ez vala szerény nézetem az „egy marosi ref. pap“ cikkére; gyenge tehetségem szerint, hozzá szólottam az ügyhez, úgy a hogy éreztem s a hogy lelkem sugalta; szóljanak hozzá az avatottabb tolluak és bölcsőbbek jobban, mert az ügy megérdemli; meg azért, hogy szegények vagyunk

protestáusokul s önerőnkön kell segíteni sorsunkon, s a hol valamit megtakaríthatunk, fordítsuk azt jövőnk megszilárdítására, hogy láttassék meg rajtunk, hogy nem vagyunk élheteretlen felekezet és faj, hanem tudunk áldozni a közjóllétért. — Adja meg a jó isten!

*Puskás Lajos*  
ref. pap.

### Vallásoktatás népiskoláinkban.

Az aradvidéki tanító-egyesület feliratát — a miniszterhez — olvasva, némi szemrehányás, némi vád tűnik fel benne, a felekezetek vallásoktatás körüli eljárásait illetőleg. Igaz, mi nem vagyunk aradvidékiek, honnan az érvelő adatok meritvék; sőt még azon felekezet sem, a melyik az urangyalát, egyházi öt parancsolatot s több ily épületes tanokat ad elő; mindazáltal, alig olvashatjuk azon emlékiratot némi önvád nélkül. Ez önvád pedig kiáltólag mondja, hogy iskoláinkban a vallásoktatás nem úgy áll, a mint annak fontossága megkívánja.

Nem ohajtom vissza a régi idöket, mikor az iskolában a szent historia, meg a káté volt minden; de nem vagyok dicsőítője a jelen idö ama thémájának sem, hogy a vallás — mint tantárgy — semmi. S pedig, fájdalom, a vallásoktatás a mi erdélyi ref. egyházunk népiskoláiban, e két tétel valamelyikének szigorú alkalmazása által tétetik tönkre. Egy helyt igen sokat, más helyt igen keveset, néhol semmit sem tanítván e tantárgyból.

Az országos törvény a tanítókat nem kötelezi e tárgy előadására; azonban, ha a papok nem tanítják, nem is teszi azért őket felelőssé. Az egyházi rendtartás, kivevén a küllői egyházmegye iskolai szabályait, a tanítókat bizza meg a vallás-tanítással, nevelvén ezek a növendékeket evangéliumi hitben. Ebből aztán a következik, hogy sok helyen a tanító hivatkozik az országos, a pap az egyházi törvényre s az iskola marad vallás-tanítás nélkül.

Hát még az állami iskoláknál, különösen a hol egyházközségünk nem létezik, hány helyt nélkülözök felekezetünk növendékei a vallás-tanítást.

Azonban, nehogy az aradvidéki emlékirattal szemben éppen azt mutassam ki, imé: mi nem is tanítjuk a vallást (dicséret érette!) sietek kinyilatkoztatni, hogy igen is tanítjuk a hol és a menyinyiben lehetséges, de hogy pedagógiaileg helyesen járunk-e el, ez már aztán egészen más kérdés. S minthogy éppen ez a kérdés, kísérsük meg reá válaszolni.

A hol tanító kezében van a vallásoktatás, ott már csak azért sem várhatunk rendszeres eljárást, mivel a képezdékben a vallás tanítás módszerét — tudtomra — nem adták eddig elő. E tekintetben alig tesz kivételt felekezeti képezdénk is.

Egy a képezdéknel használt, különben igen jó könyv, a Mennyei „neveléstan“-ában tárgyalva van terjedelmesen a hitoktatás, de csak a rom. kath. egyház elvei szerint. A mit mi éppen nem alkalmazhatunk.

A hol lelkész tanítja a vallást, ott is sokféle eljárásra találunk, egyik csak is biblia-történetet, másik kátét, némely magát a bibliát tárgyalja, sőt még olyat is hallottam, — a mi hihetetlen — hogy saját módszerében kurszust adott ki az ábécés gyermekeknek.

Nem mondhatjuk, hogy sok derék tanítónk, sok jeles paptársunk nem helyesen jár el a vallás-tanítás körül; de hogy általában e téren nagy a tájékozatlanság, s e tantárgy fontossága, tekintélye nagyobb figyelmet érdemelne az egyház részéről, az tagadhatatlan.

Most már ez általános észrevételekből önkint következik, hogy a vallásoktatás körül fennálló laza eljárást szabályozni, szükséges nekünk is. Határozottan ki kell jelölni: kinek kötelessége a népiskolában a vallás tanítása; hetenkint hány órán tartozik azt előadni; minő elvek és beosztás szerint kell e tantárgyat keresztül tanítani a növendékek hat osztályában. (Kellene egy jó vezér-könyv.) Végre, ezek teljesítésének szigorú felügyelete.

Csak így nevelhetünk buzgó, vallásos népet és csak így várhatjuk: hogy jöjjön el isten országa.

*Nagy Domokos*  
kutyfalvi ref. pap.

## TÁRCA.

### A vallási és egyházi reform-mozgalmak jelentésükben és jogosultságukban történelmileg megvilágítva.

(Folytatása és vége.)

Még is, vagy talán éppen e miatt, ezen időnek is megvannak szakadatlan reform-mozgalmi, melyek anynyival erősebbekké és élesebbekké válnak, minél inkább nő az egyház követelése a változhatlanságra. Elég lesz itt egy Wiklef, egy Huss, egy Hieronymusra emlékeznünk. Az ismeretes, hogy minő eszközökkel fojtá el ezeket az egyház. Az állam végrehajtó bakójává szegődött az egyházi kiátkozás és büntetési tetteknél, a máglya, a pallos s a hol szükség volt, a háború

égő fáklyája jól pótolta a régi zsidó megkövezést és keresztet. A reformáló conciliumok veszélyét is a pápaság a 15-ik században — miután a chisma mellözve lőn — igen ügyesen tudta elhárítani. De a mozgalom, az 1498-ban megégetett Savanarola hamvában sem jutott nyugalomra, sőt éppen akkor lépett fel még nagyobb határozottsággal.

A rom. katolikus egyház visszautasítá az újításokat az ő körén belül a tanokban és intézkedésekben és egy ilyennek keresztülvitele náluk nélkül kellett hogy megtörténjék. A reformáció tehát elhatározá az elválást és kiszakadást és így egy új s Rómától egészen független egyházat alapított, a mely ettől kezdve saját útján haladott. — Kövessük ezt útjában.

Azt kellett ismét gondolnunk, miután Luther kimondta a szót hogy nem tanácsos: a lelkiismeret ellen tenni, miután ő s hasonlólag harc-társai az ők egyéni meggyőződésüket tették az egyház, pápaság és konciliumok ellenébe, azt kellett gondolnunk: hogy az új prot. egyház, mely a római hierarkhia kényszer-nyomása alúl magát kihúzta és magának a változékonyság jogát igényelte, hogy most a változékonyság alapját, az állandó reform és tovább fejlődhetőségét elfogadja. Azonban, ezen alapelvek rövid ideig adatott igaz. Már Luther érezte szükségét, a római egyházzal folytatott harcában, saját lelkiismeretét és értelmét a sz. írás tekintélye által erősíteni. A luth. és ref. egyház későbbi orthodoxiája mellőzö a lelkiismeretet és értelmet, a sz. iratokat és isten-igét egy és ugyanannak nyilvánította és a sz. lélektől ihletett pápa és püspökök helyébe az ihletett bibliát tette. Mint korábban az ige testté lett, úgy lett nem kevésbé most az írás és egy állítás bizonyítására elégségesnek tartották — mint hajdán a zsidók — ama magyarázatot: így van megírva. Állandóság és tekintély vala szerencsésen visszaállítva, a tekintélye egy papirus-pápának a személyes helyett. Itt is, minden igénye az egyéni vélekedésnek, minden eltérés az írástól és egyháztanoktól, mint bűn tekintetik. Az új eretnek-egyház birja nem sokára éppen úgy az ő saját eretnekeit, mint a régi és ezekre éppen azon hatalmi eszközöket használta, mint az Servetre és a különböző szektákra.

Tényleg, mennyivel inkább fáradozott a prot. egyház a szellemet elhomályosítani és változhatlan alakokba, képletekbe az igazságot lebilincselni, annyival inkább kellett a reform-mozgalmak ellen harcolnia. Ezeknek leküzdése reájuk nézve annyival fáradságosabb és nehezebb lett, mivel ama reform-mozgalmak vezetői azon szemrehányást teheték: hogy évszázadokkal ezelőtt ők az újításnak és elszakadásnak éppen azon bűnébe estek, melylyel ők vádolnak. Mint azelőtt a küzdelem a római pápát illeté, úgy természetesen az új reform-mozgalmak támadásai, a prot. egyházban előállot papirus-pápa ellen irányultak. A kezdődő reformáció történelmi úton vizsgálta a pápaság előállását, kifejlődését és jogosultságát, és igyekezett annak tisztán emberi eredetét bizonyítani. Hasonlólag, már a múlt században kezdődő reform-mozgalmak — különös előszeretettel és buzgalommal a jelen napig — azzal foglalkoztak, hogy prot. pápával, azaz, a bibliával, az egyházi tanokkal és dogmával szemben ugyanazon kérdéseket állíták: hogyan állottak azok elő, hogyan eredtek, minő jelentés és jogok illetik azokat. Az ők munkájok az újabb reformtúl elfogadtatott és tovább folytatott és védőre nézve az írás-kérdés képezi a szokásos vizsgálódás tárgyát s céljok, a bibliának történelmi előállását bizonyítani, mint azok ezt a pápasággal szemben tették. Más kérdések az írás-kérdéssel összefüggve találják megfejtésüket. Így lesz Jézus megjelenése és munkássága — melyet az egyházi orthodoxia mint természet és emberi felettit fogott fel — természetes, emberi és történelmileg érthetővé téve; így lesznek a csodák a vallásos gondolatok ábrázoló jelvényeivé. Ha a sz. könyveknek, az egyházi tanok és vallás-tételeknek emberi és történelmi előállása ki van mutatva: úgy azon kény-

zerítő tekintély is elesik és a vélekedés ép oly jól mellőzve lesz, hogy valamit csak azért higyjünk, hogy a bibliában áll, vagy egy abból levezetett vallástételben, mint az, hogy valamit csak azért kellene hinnünk, hogy a pápa, püspök, vagy koncilium mondott, vagy parancsolt. Reánk nézve mint egyetlen tekintély, az isten-ige és isteni igazság marad. A felett határozni, hogy mi legyen az isten-ige és igazság, az értelemnek utolsó pontján, az egyesnek lelkiismeretére és tapasztalatára van bízva. A prot. egyház részéről történő reform célja és végtörekvése a személyes vallásos meggyőződés igazolása és minden emberi hatalomtól és tekintélytől való érintetlensége; továbbá az egyéni öntudat-, hit-, ismeret- és tan-szabadság. Ezek megismerésével a kötelező emberi tekintély és stabilitás a vallásban és egyházban egyszer és mindenkorra meg van törve, a tovább fejlődés lehetősége biztosítva és az időnkénti reform-jogosultsága előkészítve. És vajjon ezen cél már eléretett? Protestáns részről a reformnak e felett alig van mit vitatni ellenfeleivel.

Tovább folytatva vizsgálódásunkat, kövessük a kath. egyházat azon az úton, melyen a reformációtól kezdve haladt. Miután a prot. egyház vele szakított, a kath. egyház annyival eltökéltebben ment a korábban elkezdett pályán. Tekintély és stabilitás maradtak az ő elvei. Mit ő azóta tett, csak arra szolgált, hogy alapelveit erősítve, hierarkhiai szervezetét biztosítsa és egyszersmind magát a megjobbitott harc-fegyverekre is megtámadhatlanabbá tegye. A trienti zsinaton — mely a protestánsokat átokkal bocsátá el — az egyház némi látszatát mutatá a képviseleti alkotmányának, midőn ott legalább az egyházi méltóságok helyet és szavazatot nyertek. Onnan kezdve, hallgatnak a konciliumok 300 éven keresztül. Ez egy világos bizonyíték arra, hogy a kath. egyház nem akart reform-hangokra hallgatni, mint a melyek Trientben már elég hangosak voltak. A csökönösödés, melyre magát a kath. egyház határozta, sem jansenismus, sem a jósephinismus, sem a német reform-áradat által nem lön elődázva. S ha végre 1870-ben ismét egy koncilium tartatott, úgy ennek csak az volt hivatása, hogy az egyházi absulut monarkhiát proklamálja, jövőre nézve minden konciliumot fölöslegesnek, püspököket és papokat a római despotá alkalmas eszközeinek és a népet vallásos és egyházi dolgokban némának nyilatkoztassa. A tekintély és változatlanóság alaptétele ezzel meg lön erősítve és a legmagasabbra csigázva. Azonban, a vatikáni határozatok azon balfogást követték el, hogy egy néhány századdal igen későn érkezének és emiatt az időközben öntudatra jutott államot küzdelemre s oly erős és veszélyes reform-mozgalmakra hívták, minőt a kath. egyház a 16-ik század óta nem látott. Ettől kezdve a prot. reform egy parallelt nyert az ó-katholicismusban. Azonban, a kath. reform-mozgalom még csak ott áll, hol a reformáció 300 évvel ezelőtt, vagy még ott sem. Ez mostanilag csak a csallhatatlanságról mondott le; de nem egyszersmind a pápáról és római egyházzal is. De egy ily lemondást ez ép oly kevésbé kerülhet ki, mint egykor ezt a protestantismus teheté. E mozgalomnak az ő küzdelmében többszörös előnye van a reformáció felett. Ez sokkal határozottabban — mint ez eset akkor volt — birja a modern kultur-álla-

mot szövetségesesül, birja csaknem négy évszázad szellemi munkáját és fejlődését, melyet bizonyosan használat nélkül nem fog hagyni: Az elválás után következik az alkotmánykérdés. A constitucionalismus idejében a monarchikus állam sem fogja magát elutasítólag viselni egy nép- és községképviselői organizációval szemben, a köztársaságban természetesen ez köztársasági és demokráciái lesz. Az új egyház ott is nem állam-egyház, nem is püspöki és papi, sem nem konsistoriális egyház, hanem egy nép-egyház fog lenni.

És a mint várható, a kath. reform-mozgalom szabaddabb folyásba indul s kiterjeszkedik a tan és kultur terére, mely alkalommal bajosan fog egy változhatlanságot állítani akarni, vagy visszaállíthatni, melynek alapja egy emberi, vagy történelmileg lett tekintély. Egy csalhatatlan püspök, vagy más olyan egyházi előjáró neki éppen oly lehetlenné lesz, mint egy csalhatatlan pápa. De hát az inspirált irat, az egyházi vallástétel, a dogma? Ugy hiszem, a prot. reform már ennek is megásta a földet s a kath. reform alig fog ott maradni akarni, hol a reformáció 300 évvel ezelőtt kezdte. Ő is, mint mi, az egyéni meggyőződés, lelkiismeret és tan-szabadság elvére fog jutni. Az egymás mellett haladó folyók végül egymásba ömlenek és magát a jövő egyházává egyesíti, olyan egyházzá, mely szabadságon alapszik.

És végül, még egy kérdés legyen érintve.

Ez sok aggódónak ama kérdése: ha vajjon a változékonyságnak bevitela a vallásban és egyházban, ha vajjon a föltétlen hit-szabadság nem fogja-e minden vallásos községnek és egyháznak felbomlását és szétszakadását maga után vonni? Azonban, úgy tetszik, hogy nekünk általában a vallásos gondolkodás és életre nézve, sokkal inkább a megkötöttségtől és elfogultságtól, sokkal inkább a stabilitástól, mint sem a mozgástól és változékonyságtól kell félnünk; az előbbi különben is minden időben a vallásosságnak sokkal többet ártott, mint az utóbbi. Eltekintve az embernek a szellemi restségre való hajlamától, eltekintve attól, hogy oly sokan a kettő: „parancsolás és engedelmisség” közül a könnyebbiket választják és kivált a hit dolgaiban önkint vetik magukat alá csupa kényelmességtől és gondolkodástól való iszonyodás miatt egy tekintélynek: úgy bizony mi mindnyájan a mi vallásos gondolkodásunkban és hitünkben, sokkal kevésbé vagyunk haladók és önállók, mint a hogy gondolnók. Minden egyes, legyen bár gondolkodó, még is csak saját népének gyermeke marad, annak nézeteit és véleményeit éppen anynyira elszakítja, mint nyelvét és szokásait a nélkül, hogy erre nézve valamely külső kényszerre volna szüksége. A vallás az egyéni szabadság dacára is hova tovább egy nép közös ügyévé lesz, sőt lesz az inkább, a mint kívánatos is, egy köz, mint sem egy külön birtok, inkább egy nép-vallás, mintsem egy privát-vallás. A föltétlen hit-szabadság alapján is tehát lehetséges fog lenni egy vallásos társadalmi és egyház-képződés még pedig a legszebben.

Nem csak kiirtani a vallásban és egyházban ama növényeket, melyeket nem a menynei atya ültetett, de sőt az isteni igazságot az ember-szó és emberi tételek helyén ápolni, nem csak rombolni, hanem egy nagylelkű egyház szép épületeit fölemelni: ez a reform további föladata.

A vallásos és egyházi reform-mozgalmaknak minden időben meg volt jogosultságok és újjá teremtő hatásuk. Azért kívánjuk mi, hogy jövőre nézve is az ilyenekben hiány ne legyen és minél hamarabb jöjjön létre azon egyház, melyet a jövő mintegy jótékonytájak tekint és mintegy áldást üdvözöl.

*Bedő Ferenc.*

## VIDÉKI ÉLETT.

### Két magtárról.

#### I.

Hallottam, hogy némelyek engemet vádolnak, hogy a pókai magtár, mely legelső volt a görgényi ref. egyházmegyében, az én hanyagságom miatt nem növekedett anynyira, a menynyire 12—13 év alatt nevékednie kellett volna.

Ebben sok igazság van.

Menynyiben van igazság, elmondom, ha nt. szerkesztő ur e lapok hasábjain megengedni méltoztat. De egyszersmind elmondom alapítása okát, s nevezetesebb történeteit. Ugyanis.

Ölyvesről Pokába menvén papnak, csakhamar tapasztaltam, hogy az ugy nevezett munkatételek károsan végeztenek. Mert ha a konvenció szerint látom el a megyetagoakat, nincsenek megelégedve s haragból rosszul dolgoznak; ha anynyit adok, menynyi kell nékiek, eldőlnek, dolgozni nem tudnak. Mind két esetben látva a hibás szántásokat, fűderekan való kaszálásokat, rendek alatt kaszátlan hagyott fű-sorokat, gazlással teljes hordásokat, egy-két ki nem állott megyetagnak otthagytott egy-két borozda illetőségét: célul tűztem a munkatételeknek pénzzel való megváltását.

De nem sikerült, mert a nép nem állott reá. Sőt azt sem tudtam kivinni, hogy ez, vagy amaz munkatételre, csak anynyi és ne több megyetag álljon ki, menynyi azt 4—5 óra alatt könnyen elvégezheti, a többi más alkalommal más munkatételekre maradván. Vagy mindnyájan, vagy egy sem akart kiállani.

Gondoltam tehát, hogy magtár alapítása által segítke e bajon.

Tervemet közöltem néhány bizalmasabb megyetaggal. Jelezen, t. Szotyori Miklós, t. Tolvaly Ferenc s más urakkal és közemberekkel, kik pártolásukat meg is ígérték.

Én hát szabályokat dolgoztam. De a szabályokban az egész kepe megváltására céloztam. Szabályaimat egy népes megyegyűlésen felolvastam. A megyegyűlés urakból és közemberekből bizottságot nevezett ki a szabályok megbíráására. A bizottság esténkint hozzám öszszegyűlvén, kacskaringos pipafüst és barátságos beszélgetés közben a szabályokat megbírálta. Ezután tisztázva, beadtam a részletes zsinatra megerősítés végett, kérve egyszersmind a részletes zsinatot, hogy köröztesse az egyházmegyében is, s ha lehet, más egyházakban is állítsa fel a kepeváltási magtárt.

A részletes zsinat örömmel fogadta, s meghagyta a vizsgáló bizottságnak a szabályok minden egyházba való köröztetését s beiratását s ha lehet, a magtárak felállítását.

Ez meg is tette hiven, s már az első vizsgálat alkalmával sok egyházközségben a magtár megalapult, a szabályokat kisebb-nagyobb mértékben — a helyi körülményekhez képest változtatván.



Később pedig minden ekkleziában rendre megalapult s ma 50,000 forint pénz s 30,000 véka gabonán felül áll azon összeg, mely a kepeváltásra rendelkezés alatt készen áll. De térjünk vissza Pokába

A megbírált szabályokat egy e végre köttetett kis könyvbe beírván, a megyegyűlésen ismét felolvastam. Elfogadtattott. Ekkor felszólítottam a megyetagokat, hogy kiki a menyit akar adni a magtár-alapra, írja, vagy irassa be nevével együtt adományát. Az aláírás megkezdődött. Az ígélet szép reményre jogosított, mert a 60 kis véka törökbuzát meghaladta.

Ekkor — én — tudva azt, hogy „kétszer ad, ki gyorsan ad, és hogy a vasat addig kell verni, míg meleg, s hogy az ígélet szép szó, de ha megadják, úgy jó,“ megkértem t. Szotyori Miklós, Gellért Pál, Gödri Lajos urakat s még néhány közembert a gyűjtésre; más nap reggel a falu egyik végén elkezdve, minden házhoz bekopogtattunk, s ha két kupa törökbuzát adtak is, az ekkleziára s jövő évi emberiség nevében, köszönettel vettük. Mert, közbe legyen mondva, én a már magát leélt keperendszer helyett, az egyházak felvirágzásának alapját láttam letenni a magtárak alapításában. Ez volt, úgy emlékszem, 1860-ban, vagy 1861-ben. Begyűlt ekkor 18 kis véka törökbuza. E volt az alap.

Más évben újból megindultunk s kit-kit ígérete teljesítésére felszólítottunk. Az eredmény a lett, hogy a magtár az előbbi adománnyal együtt 80 kis vékára emelkedett. Ebből azután az egyharmad kamattal nevekedve, szép összeg lett. De karácsony előtt gyűjtve össze a gabonát — bár sokszor forgattam — tavasszal meg volt romolva. Hanem még is csak kivették kölcsön. A szabályok szerint 1200 vékára kellett volna nevelni, de látva, hogy annyira szemes gabonát kezelni, bajos s könnyen megromlik, elhatároztuk, hogy csövel kezeljük. Adunk egy véka szemet s kamattal együtt adjanak négy véka csóst ősszel. Ekkor kasra volt szükség. Mert bárha egy-két évben kaptunk is kast a faluban, de nem volt köszönet benne.

Én tehát a magtári bizottság megegyezésével kast csináltattam, melybe 1500—1600 véka csös törökbuzát bele lehet tenni. Ez bele került mintegy 140—150 forintba, pedig hozzá a cserfát a megye erdejéből ajándékba adta a megye.

Ekkor a cserfák miatt meg is kezdődött az egyenlenség azok részéről, kik a magtárba nem voltak részvényesek. Mert nehogy azt higgye a tisztelt olvasó, hogy a megye minden tagja hozzá járult volna a magtár-alaphoz. Nem. Sőt éppen fele a megyetagoknak semmit sem adott s még az urak közül is voltak s vannak máig is olyanok, kik egy szem gabonával sem gyarapították a magtárt.

S hogy a nt. vizsgáló-bizottság ellenőrködni kezdett felette, alattomban nem átalították bujtogatni a részvényeseket azzal „hogy már a papok el akarják nyelni“, stb. sőt úri embert is tudnék megnevezni, ki a kezdetben adott csekély gabonáját, több évi kamattal együtt, ki akarta venni. De nem adtuk ki, közember is kérte vissza s történt, hogy haragomban a kezdetben adott 2—3 kupa gabonáját vissza

adtam, mondván: „Vigye kend a korcsmára, e nélkül is fen fog állani a magtár, kendnek pedig ezután sem lesz soha semmije.“

De hagyjuk ezt. Térjünk vissza a kashoz. A kas-csinálás ekkor nagyon megcsökkentette a magtárt. Hanem ismét fölnevekedett, úgy hogy az új kasba ősszel mintegy 500 véka csös törökbuzát tettünk bele s még künn is volt egy kevés.

Látván ekkor némelyek a szép kas törökbuzát, szereték volna kezökre keríteni a magtárnokságot. S e miatt annyira rágalmat, bujtogatást s ebből eredett kedvetlenséget okoztak az ellenőri bizottságnak, hogy annak legtevékenyebb tagjai kezdtek félrevonulni. Félrevonult legelsőbben t. Szotyori Miklós ur, ki több éven keresztül buzgó elnöke volt az ellenőri bizottságnak. Ezután t. Gellért Pál, sat. s maradtam szinte egyedül.

Én is végre megunva a sok kedvetlenséget s látva az önhaszonlesés alacsony ármánykodását, mondtam, csináljatok a mit tetszik, többet a magtárral nem bajlódok, csak annyit kötök ki magamnak, hogy a magtár-kassa az én jelenlétemben csépeltessek le, és minthogy hivatalomnál fogva ellenőrködni kötelességem, részvényes is vagyok, a számadásokat évenként megvizsgálom.“

A magtárnokokat tehát megválasztották, de a kas lakatjának a kulcsa nálam maradt. Hanem, mintegy két hét múlva 3—4 napra el kelletvén házamtól távozni, addig a lakatot lehúzták, a törökbuzát lecsépeltek s mikorra hazakerültem, már nagy része a gabonának szét is volt osztva.

Az irt esemény után 3 évig a magtárral nem bajlódtam. Ekkor látva, hogy a magtár, melynek a kamattal évenként nevekedni kellett volna, nem nevekedik, hanem még a tőke is apad, a kurátorral együtt újból kezelni kezdtem.

A gabonát nem szaporítottuk, hanem nagy részét pénzre változtattuk. S mikor 1874-ben júliusban Pókából kiléptem, 400 o. é. forinton felül volt a pénzalap s még gabona is volt. Ezen kívül a magtár gyarapítása céljára 28 véka zab is el volt vetve részibe.

Igy állott a dolog. Ezért nem nevekedett a magtár annyira, mennyire nevekedhetett volna s más megyékben nevekedett. Mert igaz, hogy némely megyékben a később alapult magtárak jóval felül múlták a pokait; de tagadom, hogy én használtam volna el. Hanem, sok kezen fordulván meg, teljesült rajta is a közmondás: „sok bába közt elvesz a gyermek“

Most már új, ifjai tevékenység erős kezekkel, plátói bölcsesség mindeneket megnyerni tudó ékes-szólás lángfegyverével s csüggedni nem tudó kitartás vas akaratával felruházott szellemek állnak a pókai magtár élén s fel fog virulni a pókai egyház.

Ennyit a pókai magtárról.

De, ha méltóztat a nt. szerkesztő ur megengedni, el fogom mondani a kis-fülpesi magtár történetét s ebből folyólag egy pár figyelemztetést is fogok adni azoknak, kik magtár-alapításán buzgolkodnak.

(Vége következik.)

Simon Elek  
ref. pap.

## Aláírási felhívás

Fábián Dániel népszerű halotti beszédeire.

Azon kedvező fogadtatás, melyet t. hivatalársaim „Népszerű egyházi beszédeim“ iránt tanusítottak, — fel-

bátorított: „Halotti beszédeim“ egybegyűjtésére. Ezek közrebocsátása azonban ismét t. hivatalársaim pártolásától függvén, ezért egész tisztelettel és bizodalommal esedezem. Fábián Dániel, sz.-csehi ev. ref. pap.

Némi előismertetés végett álljon itt a munka előszava.

Egy protestáns pap hivatalos foglalatosságainak legnehezebbike kétségtelenül a halotti beszédekkel való temetés. Nem csak azért, mert rövid a készületidő, és sokszor egy hétre három, négy, sőt több ily temetés is eshetik, — hanem különösen azért, mert legtöbbször oly emberek felett kell szónokolni, kikről jó lélekkel e három szónál többet nem mondhatni: született, élt, meghalt. És még is: ha van egy disponibilis forintja (hát a hol e sem kell, — mert a díjlevél szerint ingyen tartozik temetni), — elviszi a paphoz, s az köteles felette beszédet tartani; melyet: az nem kérdés — csak beszéd legyen; a bucsusztató a fő; annak aztán igazán siralmasnak kell lenni.

Ily s hasonló körülmények közt a papnak vagy el kell magát látni halotti beszédek sokaságával — bárhonnán veszi is; — vagy a találékonyság; biblia-ismeret és vasszorgalom egyesült kellékeivel kell megáldottnak lenni, hogy e terhes kötelességet fennakadás nélkül végezhesse; mert a nép követelését semmi egyéb kielégíteni nem tudja.

Negyven évi népes egyházakban folytatott hivataloskodásomban bő rész jutott nekem is az ily egyházi beszédek készítéséből; s midőn éitem alkonya közelget s tehetéseimet is gyengébbeknek érzem, hogy sem sok ujjal szaporíthatnám a meglevőket: egy kis gyűjteményt állítottam azokból össze azon t. pályatársaim részére, kik a mindennapi élet szükségével küzdve, sem elegendő jövedelemmel nem bírnak számos ily tartalmu művek megszerzésére, sem anyagi elfoglaltságuk miatt újakat készíteni nem érkeznék.

Nagyon jól érzem ugyan ezen dolgozataimon a mesteri kéz hiányát; nagyon jól tudom, hogy csak oly egyházakban használhatók, hol közönséges igények léteznek; de mivel anyaszentegyházunkban — jelenleg legalább — a közönséges igényű egyházak legszámosbak — nem tartom célszerűtlennek, e gyűjteményt közrebocsátani, hogy ha nem is minden alkalomkor, de szükség esetén segítségül szolgálhassanak, mint nekem is hasonló esetekben mások munkái.

Egy kised tárát adom tehát gyűjteményemben a halotti egyházi beszédeknek, a közönségeseken kezdve, az élet különböző korain s ezekben alkalmilag előfordult esetekben tartottaknak. Kerültem a helyi és személyi egyoldalúságokat a lehetőségig; általános, bárhol használható vallásos-erkölcsi életigazságokat igyekeztem fejtegetni, hogy inkább tanúság-teljesek, mint fülsiklandoztatók legyenek beszédeim.

Bucsusztatókat — melyekre pedig a köznép oly sokat ad — alig egy párt mellékeltem; részint azért, mert ezeknek igazán helyre és személyre alkalmazottaknak kellett lenni, a szónok egyéniségének is szerepet kellett engednem; részint — és leginkább — hogy ezekkel se szaporítsam az ivatek számát s ne emeljem a munka árát.

#### A kiadó jelentése.

Fábián Dániel ur „Népszerű halotti beszédei“ egyházi könyvtáram diszes kiállításában és alakjában fognak megjelenni s mintegy 25—28 nyomatott ivre terjedni.

Aláírási ára 2 frt 50 kr, mely összeg a könyv megjelenésekor postai utánvét mellett lesz fizetendő. — Gyűjtőknek 10 példány után egy ingyenpéldánnyal kedveskedem.

Az aláírási ivatek kérem március hó végéig egyenesen hozzám (Budapest IV. Károly-utca 21. sz.) beküldeni.

A „Népszerű halotti beszédek“ t. megrendelít még

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

Nyomatott Stein János m. kir. egyetemi nyomdásznál az ev. ref. főtanoda betűivel Kolozsvárt.

azon kedvezményben részesitem, hogy szerző urnak következő két előbbi művét:

Innapi, közönséges vasárnapi és alkalmi imák. Füzve 1 frt 80 kr helyett 1 frton, kötve 2 frt 30 kr helyett 1 frt 30 kron.

Népszerű egyházi beszédek egy egész évre. Füzve 3 frt helyett 2 frt 50 kr-ra szállítom. Ezen kedvezmény azonban csak a „Halotti beszédek“ megjelenéséig tart, azon túl ismét a régi bolti árak lesznek érvényesek.

Budapest, 1876. Február 15-én.

Petrik Géza.

## KÜLÖNFÉLÉK.

— Balogh Ferenc — debreceni hittanárt — és az „evangyeliomi prot. lap“ szerkesztőjét érzékeny veszteség érte: kis fia, Emil folyó hó 3-án meghalt. A legnagyobb csapás az, midőn családi életünk veszteségei felett kell kiűritnünk a keserű poharat, holott nekünk, kik az úr szőlőjében munkálkodók vagyunk, csak mieinkben látjuk jutalmát minden fáradozásainknak. Ha az őszinte részvét enyhíthet valamit hivatalársunk és a derék tanár fájdalomán: ugy legyen meggyőződve igaz érzelmeinkről, melyek ama forrásból buzognak: az ur adta, az ur elvette, áldott legyen szent neve mindörökké!

— Simó Géza, bándi paptársunk, folyó hó 7-én lépett házassági szövetségre Kolozsvár szépeinek egyikével, Lázár Ilonával, ki szeretetén kívül a bándi parokhiára oly lelki jóságot és miveltséget vitt, mely okvetlenül boldogságot terem. Szívünkben kívánjuk, hogy ifjú barátunk a megelégedés karján sok éveken keresztül szolgáljon ama nemes ügynek, melyre felajánlotta nem mindennapi talentumait s munkásságának gazdag eredménye láttassék meg amaz egyháznak virágzó életében.

— Maradhat-e a tanítónő hivatalában, ha férjhez ment? E kérdést tárgyalta a „népnevelők pesti egyesülete“ ez évi 1-ső közgyűlése, mely számos tag jelenlétében tegnap tartott meg Sretvizer Lajos alelnöklete alatt. A kérdést, mint olvasóink tudják, a Józsefvárosi 1-ső számú iskolaszék veté föl, s lapunkban is közölve volt, legközelebb pedig a főv. iskolatanács elé fog majd kerülni s így nagyon rendén van, hogy a szakegyletek is véleményt mondjanak ez ügyben. A nevezett egyesület még nem jutott ugyan megállapodásra, mivel kifogyván az időből, a jövő csütörtökön d. u. 5 órakor tartandó rendkívüli ülésben fogja folytatni és bevégezni a tárgyalást; azonban az eddigi szónokok többsége erősen hangsúlyozá azon nézetet, hogy igazságtalanság és pedagogia-ellenes eljárás volna a férjzett nőket megfosztani állomásuktól. A vitában, mely élénk volt, de az ügy fontosságához képest mindvégig kellő komolysággal folyt le, résztvettek: Bója Gergely, dr. Márki József, György Aladár, Garami Richárd, Kovács Sarolta, Kerékgyártó Elek, Schmidt Albin, Göngyös Lajos s mások. — Az eredményről annak idejében értesítendjük olvasóinkat.

— Mai számunkban közöljük — öreg barátunk — Fábián Dániel előfizetési felhívását, kihagyva a tartalomkimutatást, egész terjedelmében. Közöljük azért, hogy felhívjuk rá olvasóink, különösen paptársaink figyelmét. Egy hosszú és tapasztalásokban gazdag életnek bölcsességét veszik — kétségen kívül — itt az öröklődők s hogy paptársaink egy használható könyvet fognak kapni, arról kezeskedik Fábián Dániel neve, kinek gondolkozása tiszta és felemelkedett, irálya egyszerű, világos. Használják fel az illetők ama javadalmat is, melyet a kiadó ajánl. Mi melegen ajánljuk mindenkinek.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁRCIUS 16. 1876.

272—II. SZÁM.

Megjelenik minden esütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

## A káplánság kérdéséhez.

A káplánság ügyére nézve, úgy tudom, hogy egy a papválasztási szabályok módosításával megbízott bizottság fog véleményt terjeszteni az egyházkerületi gyűlés elé. És így függő kérdés lévén még ez, nem látom idő utáninak, ha akár én, akár más hozzá szól.

Megvallom, sokszor tünődtem már azon, miért van egyházkerületünk keblében oly csodálatos ellenszenv a káplánság intézménye ellen, mely a négy testvér-egyházkerületben szükségesnek és életre valónak ismertetett el. Ez ellenszenvet indokolva se láttam, mikor pl. a szilágy-szólnoki egyházmegye sürgette a zsinatokon és kerületi gyűléseken ennek visszaállítását, kérése mindenkor vagy egyszerűen elutasított, vagy elintézése bizonytalan időkre halasztott a nélkül, hogy — mellözve a régibb eltörölt határozatokat — a kérdés újabban tárgyalva, megvitattva lett volna, az újabb kor kívánalmaihoz képest.

Most az ügy egy újabb stadiumba lépett, egy bizottság van hivatva, hogy erről véleményt, illetőleg, javaslatot adjon s habár tiszta és őszintén jó akaratjáról e bizottság tagjainak nem kételkedem, feltehetem ezt a kérdést: vajjon, ismerhetik-e a falusi papság helyzetét úgy, hogy e kérdést megoldva, azok állapotján segíthessenek? Meglehet, hogy cikkemben található lesz némely oly dolog, mely nem ismeretes az illetők előtt, azért nem tartom feleslegesnek, a káplánság kérdéséhez az alábbiakban hozzá szólni.

Mint a káplánság helyettesítése, nagyon kedvelt intézmény egyh. kerületünkben, a máshol alig ismeretes feles-papság: midőn t. i. az elaggott, vagy elbetegesedett pap nyugalomba lép félfizetéssel s az egyház a másik fél fizetésre rendes papot választ. Szerintem, ennél gyászosabb állapot sem a papokra, sem az ekleziásákra nem lehet s hogy mily hátrányára van ez a vallásos erkölcsi életnek, azt csak azok tudják megmondani, a kik együtt vesződnek,

mint felesek, valamely egyházban. Az ifjabb pap, hiszen gyarló ember ő is s talán nagy családja is van, napról-napra várja, lesi az öregnek halálát s gyakran, nem vigyázva nyelvére, profán fülek előtt szóval is kifejezi nem igen keresztyéni óhaját; az öregebb úgy nézi az ifjabbat, mint a ki szájából vette ki a kenyeret s az örökös versengést szemlélő egyháztagnak mulatságot találnak a papok veszekedésében; ez azonban nem igen teszi őket vallásosakká, sem a papság tekintélyét nem emeli.

Az ily sorstól való félelem — melyből kevés a tiszteletre méltó kivétel — szüli aztán ismét azon siralmas állapotot, hogy elaggott, féllábával már a koporsóba lépett pap is inkább kintlódik, vesződik szolgálata nehéz bajaival, míg egészen ki nem dől, csak-hogy nyugalomba ne kellessék lépnie.

Ismertem egy szinte nyolcvan éves paptársat, ki majdnem egy évtizeden át volt ily állapotban, minden második, harmadik vasárnap özszeroskadt a gyengeség miatt vagy a szószékbén, vagy már a templomba menés közben; de azért szolgált, mert nagy családdal, árván maradt unokák gondjaival kellett küzdenie s ki másodosztályú papsága jövedelméből így is csak nagy megszorításokkal élhetett éhen kellett volna veszuie, ha félfizetésre nyugalmaztatja magát. Pedig, egy segédet illő fizetésért s ellátásért szívesen vett volna maga mellé s nem lett volna üres a templom hétről-hétre, mint így — üres volt. És bizonynyal merem állítani, hogy a bár beteges, de tenni kész öreg egy vezetése alatt álló segéd-pappal sikeresebben munkálhatta volna az egyház virágzását, mint így, vagy egy feles nyomorúsággal tengődő paptárssal.

Ismerek egy tiszteletreméltó, munkás, szorgalmas paptársat, ki egyik népesebb egyházunkban szolgál, szerencsétlenségére, meg-megújuló khronikus láb-fájdalmi miatt, néha hetekig ágyhoz van köttetve s ilyenkor, ha a szomszéd falusi papok ki nem segítik — a mi nem mindig történhetik — a vasárnapi és

más alkalmi templomi szolgálatok a gyakran gyarló tanítóra szorúlnak. Nyugalmaztassa magát vajjon? Lehet, a ki azt feleli: igen. De a ki meggondolja, hogy közülünk csak keveseknek adatik az, hogy tőkét gyűjtessen az ur szőlőjének mivéléséből, nem fogja azt felelni, hanem azt mondja: húzza inkább az igát a hogy lehet, segítse ki magát, a hogy tudja, de nyugalmazást ne óhajtson. És úgy van. Mig ha egy értelmes, ifjú segédet vehetne maga mellé — a mint hogy nem vehet — mennyivel jobban rendezhetné ügyeit, mennyivel nyugodtabban tűrhetné szenvedéseit, tudva azt, hogy utasításai következtében az egyház ügyei rendes folyamatban maradnak s ő felkelhetvén, végezheti tovább rendben tartott hivatalos dolgait.

De a felességtől borzad; történéjek bármi, ha csak rá nem erőszakolják, nyugalomba nem lép; sok évi hű szolgálata után koldúlni, nem óhajt. És jól is teszi.

Gondoljuk hozzá még mindezekhez, hogy a nyugalomba lépett papnak maga az egyház is úgy adja már ki illetékét, mintha azzal nem is tartoznák, mint kegyelem-kenyeret; bizony, keserű lehet a nyugalom kenyere ily körülmények között.

Hátha egy még ifjú pap esik — mert eshetik ám — oly nagy betegségbe, mely évig, vagy tovább is szolgálat-képtelenné teszi őt. Egy ideig beszolgáltatnak a szómszéd-papok; de mert mindennek van határa, ezt félév múltán megszüntetik, mi legyen akkor? Az ifjú pap, ki azonban még meggyógyulhat, mondjon le, nyugalmaztassa magát s tegye semmivé jövőjét az által, hogy mellé egy más rendes papot hagy választani csak azért, mert bár betegsége hosszúsas, de gyógyítható ugyan: azonban, a káplánság intézménye ellen némelyeknek nagy ellenszenvé levén, betegsége idejére egy segédet nem vehet magához.

A múlt évi egyh. kerületi közgyűlés elrendelte, hogy a tanítók özvegyei is kegyévet nyerjenek (megszüntetésére iránt ugyan már, tudom, hogy indítvány tétetett) s ime, éppen a szómszéd egyházban meghal a tanító s a közgyűlés határozata értelmében a pap rászorittatik a tanításra. Igen, de ez a pap már hatvan éven felüli öreg ember, kinek szemei megromlottak, ki saját kötelezett hivatali teendőit is fáradtságosan végzi s őt most, midőn a tanítót 40 évi szolgálat után teljesen felmentik és nyugdíjazzák, szinte negyven évi fáradalmas munka után tanítóskodásra kötelezte a törvény, segédet azonban nem szabad neki tartani. Nem kontrast dolog-e ez uraim!

A tanító tarthat magának segédet, ha nem bírja

a munkát, vagy beteg. Nincs a világon az a mesterség, vagy hivatal, mely munkája könnyebbítésére segítséget ne vehetne fel úgy, a hogy saját romlása nélkül teheti; egyedül az erdélyi ev. ref. egyházkerületi pap az, ki ha gyengül: lépjen nyugalomba s kinek e nyugalomba lépés által nyugalmas, csendes öregség, pihenés helyett utolsó órájáig küzdeni kell a mindennapi kenyérért. Valóban, apostoli sors.

Szomorú állapot ez, méltó, hogy figyelembe vegyék azok, kik változtathatnak rajta.

Hallottam felhozatni a káplánság intézménye ellen, úgy a mint az más egyh. kerületekben fenn áll, ezeket az okokat: csekély, sőt nyomorult a káplánság fizetése és hogy sok, hosszú évekig elkáplánoskodhatik egy egyházban, míg rendes állomást nyerhet valahol.

Ugyan, ki látott már rongyos kabátban és lyukas csizmában predikáló káplánt? Bizonyára, a ki segéd pappá lesz, gondoskodik előre arról, hogy miből fogja magát ruházni; arra való az u. n. akadémika promociók; hát nálunk Erdélyben nincsenek ezekhez hasonló köztanítóságok? És bizony, egy segéd-papnak nem gavallérkodni, urfiskodni, arany gyűrűvel, orálánccal kell felcifrázni magát, de szerény fizetéséhez képest egyszerű, bár tisztességes öltözetben járni. És akkor, tapasztalásból mondhatom, kijöhet még egyszerű fizetéséből is. A mi pedig azt illeti, hogy sokáig elkáplánoskodhatik egy helyben, annak azt vetem ellenébe, hogy vajjon egy Enyeden végzett theologussal nem történhetik és nem történt-e meg, hogy évekig volt valamely köztanítóságban, míg ekklesiába jutott. És ebben a tekintetben is előnyösebb állása lehet egy egyh. kerületünkben káplánkodó ifjúnak, mert neki nem kell bevárni, míg valamely egyház figyelme feléje fordul; hanem bizonyítványai, illetőleg kvalifikációja alapján, pályázhat bármely megüresedett egyházba s ha el nem választják, bizony annak nem a káplánság az oka.

Hát a gyakorlat-szerzés semmit sem ér? Csupán dalkozom, hogy e lényeges dolgot figyelembe nem veszik a káplánság ellenzői. Bizony, a ki a lelkeszetben már előlegesen gyakorlati ismeretet szerzegetett, jobban fel fogja magát találni minden teendőire nézve, mint az, a ki csak egyszerre belépett akár az iskolából egyenest, akár a külföldi akadémiából — ekklesiájába.

Azt is mondják a káplánság ellenzői, hogy az a henyeség párnája lenne, kivált a módosabb papokra

nézve, kik könnyen elviselnék azt a csekély kiadást, csak hogy heverhessenek.

De vajjon, nem lehetne-e a visszaélésnek elejét venni? Bizonyára igen, még pedig az által, hogy ha nem azok vehetnének maguk mellé segédet, a kiknek azt kedvük tartaná, hanem csak is egyedül azok, a kiknek arra valóban szükségök van. Hogy ezt a valódi szükségét mi úton és módon lehetne megtudni, erre nézve sokféle mód található ki; a gyakorlati élet megmutatná.

Szorítottassék meg azonban a segéd tarthatás az által is, hogy a kinek hosszszas betegsége, vagy elgyengült öregsége miatt káplán kellene, az a püspökhöz intézzen folyamodást, ki az egyh. megyei esperes lelkiismeretes utánjárása és véleményezése folytán hallgassa meg a kérelmet. Sőt, a püspök előtt nyilván-tartásban lévén a káplánságra kilépni kész papjelöltek névsora, a vállalkozók közül ő nevezzen ki egyet a kérvényező mellé.

De, és most értünk a dolog egyik fontosb részéhez, szinte hallom a kérdést: a fizetés, a fizetés, hogy legyen? Olyan formát hallottam, hogy az tervezetik, hogy a káplánság kérdése a feles papság módjára oldatnék meg, nevezetesen, hogy a papi fizetés bizonyos része, talán harmada, adatnék a káplánnak.

Szerencsétlen egy tervezet volna, ha, a mint hiszem, nem csak egyszerű gondolatja lenne valamely csak a jelen viszonyokat tekintő tervezőnek. Ez által éppen az lenne elérve, a mit, úgy vélem, a terv kigondolója sem óhajt: hogy csak a jobb fizetésű papok nyerhetnek káplánt, a kisebb díjazásuk mellőzve leendének.

De ha e terv megvalósulhatna is, ez által, véleményem szerint, a káplánok képzelt nyomorúságán sem lenne segítve. Vegyük csak figyelembe, hogy a papi-fizetések java is — néhány kivétellel — nem haladja meg egyh. kerületünkben a hat, vagy hétszáz forintot, ennek egyharmada 200 frt, ez leend a káplán fizetése, mert e mellett a tervező, remélem, ellátást nem igényelhet. Már most, hogy fog ebből a káplán megélni? Mig ha kap, mint a többi egyh. kerületekben, a papi-fizetés arányához képest 60-tól 120 frtig és e mellett teljes és tisztességes ellátást, ez bizonyosan többet ér, mint az a két, vagy akár 300 frt és szivesebben vállalkozhatik érte bárki, mint az előbbiért. És ez arányban a szegényebb fizetésű papok sem lesznek kizárva a káplán tarthatás jóté-

teményéből, addig sem, mig a papi fizetések minimuma hat, vagy hétszáz forintban megállapítatván, a káplánokra is jobb idő derül. Addig azonban ha szá-nakozunk is a segéden, ne igyekezzünk azt a főnök rovására gazdagítani.

Még egyet jegyzek meg e tárgyra vonatkozólag. Vajjon, minden theológiát végzett, vagy akademiáról haza jött papjelölt kap-e helyet, hol biztos és jó jövedelmet nyerhet, mig ekkleziába jut? Én azt hiszem, hogy nem. Vajjon addig, mig állomás nélkül van, nem hasznosabb válna-e valamely pap mellett, habár csekély díjazást nyerve is, gyakorlati ismereteket szerezni magának? Feleljenek meg reá a káplánság intézményeinek ellenzői. Hátha, a mit a közel-jövőben remélek, a kolozsvári theologiai intézet felállításával papjelöltjeink szaporodnak, akkor is két-három évig, mig valahová meg nem választják őket, ügyvédek mellett irnokoskodni, vagy más hivatásukkal ellenkező pályán hagyjuk őket kereskedni, mint most is többen tesznek; s a mire példát tudok, van, a ki végkép elidegenedik ez által a papságtól.

Fel kell állítani egyházkerületünkben a segéd-papság intézményét átalánosságban, mert ezt a méltányosság és az egyházak vallásos érdekei parancsolják, de ne a feles papsággal rokon értelemben s ne úgy, hogy ez által a pap megrontassék s így is nehéz helyzete még nehezebbé tétessék; de úgy, hogy ez intézmény által — a mint kell is — segítve legyen rajta.

*Surányi Gyula,*  
ev. ref. pap.

### A vallás- és ének-tanításról.

Most, midőn a kiáltó szavak megindultak a vallás-tanítás tárgyában a nép iskolákban, hogy más modorban és alakban taníttassanak, mint eddig, valamint más tantárgyak előadásában is kikerestettek és kerestetnek a kulcsok, melyekkel a gyermek-ész világába inkább bejuthassunk és kifejthessük arra nézve, hogy az előadandó tárgyat mentől inkább felfoghassa és megérthesse, hogy érthetetlen és száraz betűt ne tanuljon: úgy a vallásnak s abból kifolyó vallásos erkölcsi szabályoknak megértésére előre kell készíteni a gyermek felfogó tehetőségét s oly kulcsot találni fel, melynek felnyitásával a gyermek egész lelki-világát a vallásos, erkölcsös életnek beszívására megerősíthetjük, alkalmassá tesszük, hogy a fokenkénti fejlődés által lelkében annál inkább meggyökerezze a vallásos hit és erkölcsös élet, melylyel az emberi társadalomnak tekintélyes tagjává válik.

Az eddigi vallás-tanítás rendszerével nem haladhatunk; mert meg vagyunk kötve némely pontokra nézve, a

mit a gyermek nem ért s meg sem szabad magyarázni. Már pedig, a mai tanítási elv szerint, egy szót sem szabad magyarázatlanul hagyni abból, a mit tanítunk s azt a gyermekkel meg kell értetni, ennek következtében kátéink, szent-történeteink nem a gyermekek és nép kezébe valók, mivel annak megértésére magasabb tudomány és értelmi mivelttség szükséges, mint a fejletlen gyermeki ész és lélek s mint a nép vallásos miveltége. Ezt észrevehette, a ki vallási tanít gyermekeknek és felnőtteknek a káték-ból és szent-történetekből, még nálunk reformátusoknál is, hát még a katolikusoknál milyen kérdések vannak, melyeket magyarázatlanul s értelmetlenül tanul be a kis műzsa s a köznép; s ha elérte a kamasz-évet, aztán csinál ő magának olyan magyarázatot, a melyet nem örömet hallgatna meg sem a szülő, sem a pap.

Bizony, eljött az ideje, hogy a vallásos káték, szent-történetek átdolgoztassanak s a mely pontok nem a gyermeknek és miveletlen köznépnek valók, kihagyassanak s annak fejlettségéhez mérten készíttessenek és adassanak elő. Több lesz a vallásos melegség, buzgóság, mint a milyen most van a felnőttek között.

Kipotólhatatlan jótétemény lenne, az én szerény nézetem szerint, ha a hivatottabb lelkészek, püspökök és mind a megalakult protestáns egylet tagjai, mint jeles képzettségű egyének odaműködnének, hogy a gyermekek és felnőttek számára, a köznép érdekében is, az eddigi vallásos tankönyveknél célszerűbbeket, s a mai kor igényeinek megfelelőbbeket készíteni, a melyek a vallásos hit meggyőződésére világosabban, értelmesebben vezessék az ifjakat és köznépet; melyek legyenek kipótólva erkölcsi élet-szabályokkal az életből merítve, a mindennapi tapasztalásra alkalmazva, mi a gyermek és miveletlen nép lelki világához legközelebb áll, hogy azon, mint vallásos lépesőn jusson mindinkább a mindenütt jelenvaló istennek ismeretére s ebből kifolyó emberi méltóságának betöltésére, hogy arról soha se feledkezzék meg s isten lételét ne merészelje soha tagadni és segedelmet babonás hittal megnyerni! Így tán a vallásos hitet és meggyőződést szilárdabbá és tisztábbá lehetne tenni s a vallásosság nagyobb lendületet nyerne s inkább megszentelné az isten tiszteletére rendelt innepnapokat is.

Nekem reményem van, hogy az eddigi hiányon a protestáns egylet tagjai, mint bölcs férfiak, segíteni fognak, mert ők vannak hivatva, mint a nép vallásos hitének őrei és támogatói, hogy azon elodázhatatlanul munkáljanak.

Vallásosságunk emelésére szolgál az ének is, ezen is javítani, égető szükség van; sőt, e mellett zenélni is. Ebben tartunk a zsoltár-íróval, ki így szól: Zsolt. 33, 2. 3. „dicserjétek az urat lantban, hegedűben és énekeljétek neki vigan új éneket.“

Hogy nemzetünk mennyire haladott az énekben és zenében, különösen egyházi téren, nem igen dicsekedhetünk sem mi reformátusok, sem más hitfelekezettiek.

Az egyházi énekek leginkább el vannak hanyagolva s nagyon csekély gond fordítatik reájuk; holott, erre éppen oly figyelmet kellene fordítani, mint a vallásos hitre. Ennek is előmozdítását nem várom és nem remélem mástól, minthogy

a protestáns egylet tagjaitól, a kik, a mint olvastam, meg is pendítették vallásos énekeink újra teremtését. De az ügy elhallgatott, pedig nem kellene vele késni, mert ha valami emeli a vallásos buzgóságot és hitet — az ének igen. De csak a jó szövegű és dallamu s e mellett a szép zene is. Erre fordítsanak több gondot a protestáns egylet tagjai s az egyházkerületi közgyűlések, hogy az ének és zene mind a papi-pályára készülőknek, mind a tanítói hivatottaknak taníttassék szorgalmasan s abban több buzgóságot és készséget fejtsenek ki az ifjakkal, mint eddig, mivel az ének és zene nagy előkészítője a vallásosságnak. Nagyon kevés pappal és tanítóval dicsekedhetünk egyházkerületünkben, a kik a zenében és énekben kitűnők; pedig ennek csak középszerű tudása által is a pap és tanító faldhelyen a nép erkölcsére, vallásos életére sok befolyást gyakorolhat, a mire lehet példát látni olyan egyházközségben, a hol a pap és a tanító is énekes és zeneértő. De ez nagyon kevés községben van. Oszszuk be a theologiai tantárgyak közé ezt a szép tárgyat is, ne tartsuk mellékes dolognak, szükségtelennek.

Fájdalommal kell meggyőződni erről egy-egy községben, a hol sem templomban, sem iskolában egy éneket tisztességesen s jól nem tudnak elénekelni a miatt, hogy kevés gond fordítatik reája. Sem a pap, sem a tanító nem ért hozzá. Aztán, ilyen helyen lehet hallani rossz éneket, rossz szó-kiejtést az éneklésben — mint közelebről győződtem meg egy karácsoni ének eléneklése alkalmával, mind az iskolában, mind a templomban pl. ezt az éneket: „Szívünk vigassággal ma betölt“ így mondták ki énekelve: „Szívünke vegsággale ma bétölte, met igérete szerénte felkölte.“ Ezeket nem azért voltam bátor felhozni, hogy az olvasót meguevettessem, vagy gúnyolodjam; hanem azért, hogy erre legyenek figyelmesek a lelkész és tanító urak s a hol így foly az éneklés és szókiejtés, ne engedjék meg, hanem tanítsák meg szabatosan énekelni s a szót kimondatni.

Az ének-tanításra nézve jó lenne, ha a tanító urak közül a kik képezdét végeztek s az ének-tanításról nagyobb ismerettel és képzettséggel bírnak: úgy mint egyéb tantárgyakból, tartsanak minta-tanítást az énekből is, mert ez is égető szükség s ott lehetne az ének-tanításról többet is beszélni s egymást oktatni, az ének mikénti tanításáról a népnek. Mert valamely nemzetnek miveltségét és vallásosságát az énekről és zenéről is megítélhetik bizonyos tekintetben.

Örömmel olvastam közelebről egy szaklapban t. Benedek Samu szeretett barátomnak az ének és hangjegyről való tanítását, kezdő énekes gyermekeknek, a kitől példát vehet minden lelkész és tanító. Ilyen formán, vagy a hogy a szakavatottabb tanító urak jobbnak látják, tartsanak vándor-gyűléseikben az ének-tanításról felolvasásokat, vagy minta-tanításokat, mert higgyék el, ezzel ép oly szolgálatot tesznek, mint bármelyik tantárgynak minta-tanításával.

Ezzel, kissé hosszúra nyúlt cikkemet bezárom azzal az óhajttal, hogy elmondott szavaim találjanak viszhangra s szólja a mis is hozzá ezen ügyhez, mert ha valamely tan-



tárgy megérdemli a megvitatást a mikénti tanításról, a vallás és ének megérdemli; mert egyike a legszebb tan-tárgyaknak.

*Puskás Lajos,*  
ref. pap.

### Az igazgató-tanács nagy üléséből.

Kolozsvártt, március 5-n, 1876.

Elnök: gr. Mikó Imre ő nmltsa. Jelen voltak: br. Bánffy Albert egyh. ker. főgondnok, főt. Nagy Péter, püspök, legid. gr. Bethlen János, Ince Mihály, dr. Kolosvári Sándor, Lészay Ferenc, Sárkány Ferenc, Szabó Ádám, Szász Béla, Szász Gerő és Bodor Antal, titkár.

1. A kolozsvári kir. törvényszék tudatja, hogy Szabó Ferenc n.-enyedi főtanodai volt számvevő által azon tanoda ellen folyamattá tett s azzal kapcsolatos per-ügyekben a kolozsvári kir. törvényszék delegálása iránt felterjesztett kérésnek az igazságügyi miniszter helyet adott. A nagyenyedi főtanoda gondnoksága a szükséges intézkedések megtétele végett értesítettik.

2. Solymosi István esp. aa. felterjeszti a nagy-baconi papválasztási pót-kijelölésről felvett jegyzőkönyvet és a Dobai Lajos pályázó mellőzésével megejtett pót-kijelölés ellen többek által beadott felfolyamadványát. Dobai Lajos lelkész ellen simonia miatt folyamatban levő s a közfőtörvényszékhez csak is f. évi január végén felterjesztett közkereseti ügye nem fejeztetvén be, mint közkereset alatt álló, a kandidációba nem is volt felvehető s a kijelölő bizottság részrehajló eljárása iránt emelt panasz mivel sem levén igazolva, a felyamodvány visszautasításával, a pót-kijelölés helybehagyatik.

3. A n. mélt. kultuszminiszter ur beható megvizsgálás és saját hatáskörben teendő intézkedés, esetleg jelentéssel végett, leküldi Kondor Endre volt hadadi lelkész által felterjesztett felyamodványt, melyben az ellenében lejárattott közkereseti ügyben az egyh. megyei és egyh. kerületi köztörvényszékek ítéleteit szabály- sőt törvény-ellenes eljárásan alapulónak nyilvánítván, kéri, hogy ügye terjesztessék fel az egyházkerületi közgyűléshez. A n. mélt. kultuszminiszter urhoz felterjesztés intéztetik annak felfejtésével, hogy a köztörvényszékek eljárását igazg. tanácsunk

— mint közigazgatási főhatóság — birálat alá nem veheti, sem az ügyet hivatalból az egyh. kerületi közgyűléshez nem terjesztheti.

4. Csizsér Gábor esp. aa. jelenti, hogy azon egyh. megye közgyűlése a családkönyvi kimutatást Sepsz-Szt.-Györgyön kinyomatta és intézkedett, hogy azon egyházmegyében fekvő egyh. községek a szükséges példányokat megszerezhessék s csak is azok vezetését tárgyzó kimutatásokat kér leküldetni. Felhivatik a kinyomatott kimutatás egy példánya felküldésére azon figyelmeztetéssel, hogy jövőre az igazgató-tanács elhatározása alá tartozó ügyekben az egyh. megye várja be a szükséges intézkedéseket.

5. Az udvarhelyi főtanoda előljárósága felfejtve azon nehézségeket, melylyel az alsó-rákosi Bethlen-féle jószágból azon tanodának járó évi 100 kalangya búza kezelése jár és az erd. kereskedelmi és hitelbank igazgatósága — mint ezen jószág jelenlegi tulajdonosa — ezen alapítvány megváltása iránt tett ajánlatát jelenleg is kész fentartani: ezen alapítványnak 2000 pp. frt urb. kötvényen leendő megváltását ajánlja. A tanoda előljárósága értesítettik, hogy a felhozott indokokból az alapítvány megváltásául felajánlott 2000 pp. frt névértékű urb. kötvény elfogadtatik s felhivatik a további lépések megtételére.

6. Az udvarhelyi egyh. megye vizsgáló bizottsága ajánlatot teszen ugyanezen jószágból az alsó-rákosi egyház-községet illető Bethlen-alapítvány megváltása tárgyában. Az összes termény és készpénz járandóság megváltásául évi 300 frt o. é. összeg elfogadtatik, miről a bank igazgatósága és az egyh. megye értesítettnek.

7. A marosi egyh. megye tanácsa felterjeszti a ny.-szeredai egyh. község papi és tanítói módosított díjleveleket, a kepe megváltási-alap biztos volta igazolásával. A felterjesztett díjlevelek megerősítettnek.

8. Csizsér Gábor esp. aa. felterjeszti a s.-szt.-királyi egyh. község papi és tanítói díjleveleket, melyek szerint a papi fizetés évi 100 frttal, a tanítói fizetés 50 frttal felemeltetett. A díjlevelek, az egyh. ker. közgyűlés jóváhagyása fentartásául, megerősítettnek.

Élláttatott ezeken kívül még 16 ügydarad.

B—r A—l.

## TÁRCA.

### Az ember fia.

Máté. 16. 13. *Tiva me léγουσιν οι άνθρωποι είναι, τον υιόν του ανθρώπου.\**

Senki, a ki a világtörténelem szinpadán szerepelt, kortársaira és az utókorra nagyobb hatással nem volt, mint a názárethi Jézus. Még életében már természetfelettinék tűnt fel megjelenése, a menyinyiben némelyek úgy vélekedtek felőle, hogy ő a Herodes által lefejeztetett keresztelő János; mások

\*) „Engemet, embernek fiát, kinek mondanak lenni az emberek?”

Ilyésnek tartották, kinek visszatértét a nép várta; egy nagy része a néptömegnek pedig azt hitte, hogy Izrael jeles profétái közül egyik, avagy másik támadott fel. (Márk 6. 15; Luk. 9. 7. 8; Márk 8. 28; Máté 16. 14; Luk. 9. 19. 7. 16.) Tanítványai még ezeknél is tovább mentek, midőn azt mondják, hogy ő a proféták által megjövendölt messiás, Krisztus (Márk 8. 29; Máté 16. 16; Luk. 9. 20.) s vágyának királyi tronusán a jobb- és balkeze felől való helyet elfoglalni (Márk 10. 37; Máté 20. 21.). Kortársaival való ellentéteért történt nemes halála után, még sokkal nagyobb

tisztelet tárgya lőn, azaz, sokkal fenségesebb személynek tartották. Az első keresztyének, kik eleinte csak is a zsidó nép gyermekei voltak, az égbe emelkedett Krisztust az isten jobbán látják ülni s a földön való dicsteljes megjelenéséhez szép reményeket kötnek (Csel. 2. 36; 3. 21.)

A páli irány isten tulajdon fiának nevezi őt (Rom. 8. 32,) ki mikor istennek formájában volna, szolgai formát vevén magára, leve miérettünk bűné, hogy mi lennénk isten igazsága ő benne. A negyedik evangelista úgy szemlélteti őt olvasóival, mint az atyának egyetlenegy szülöttjét, ki az atyának keblében vagy on, a ki leszállott a menyből, istennek igazságát és életét a földön megvalósítani. Így tűnt fel Jézus lassankint mind fenségesebb-fenségesebb színben, így nyomult háttérbe személyében hova-tovább az emberi, míg végre a későbbi egyház által az istenséggel egy rangba helyezettett s története a dogmatikai szemlélet tárgya lett a nélkül, hogy ügyelték volna arra, hogy ő minő szerepet játszott a földön s minek tartotta magát! Az ember fia elnevezés, a mivel Palaestinában fellépett, az apostoli iratokban elenyészik, vagy is magasabb értelemben fordul elő, a menyinyben mint király, mint élőknék és holtaknak bírása jövendő el a felhőkön. (Apocal. 1. 7; 14. 14; Márk 13. 26; Máté 24. 30; Luk. 21. 27; Máté 16. 27, 28. Csel. 7. 56.)

A szemléletnek ideje lejárt! Mi a történelem után a legmegbízhatóbb források nyomán akarunk ezen kérdésre feleletet nyerni: ki volt s mi óhajtott Jézus lenni?

Jézus magát ember fiának adta ki. Ugyan, ki nem emlékezik az új szövetség ezen helyeire: A rókákknak barlangjok vagy on, az égi madarakknak fészkek: de az „ember fiának“ nincsen holott fejét lehajtsa; vagy, az embernek fia a szombatnak is ura; az ember fiának vagy on hatalma e földön, megbocsátani a bűnöket; az ember fiának sokat kellene szenvedni és megvettetni a vénektől a papi fejedelmektől; mert azért jött az embernek fia, hogy megkeresse és megtartsa a mi elveszett vala? Jóllehet sokáig ember fiának nevezte magát, még is caesáreai útjában, hová csak tanítványai követték, ezen kérdést intézte tanítványaihoz: kinék tartanak az emberek s kinék vélték ti engemet, ki magamat ember fiának nevezem?

Jézus „ember fiának“ tartja magát. S vajjon, ezzel azt fejezte ki, hogy ő ember s nem akarta magát természetfeletti lény — emberi alakban isten — gyanánt tartatni?! Kortársai pedig mikint jövének azon gondolatra, hogy a názárethi férfit, valami egyébnek, mint embernek tartsák s benne némelyek egy második Jánost, vagy valamely profétát szemléljenek? Avagy, talán ezen elnevezéssel azt akarta tudtíni adni, hogy ő kiváló értelemben tökéletes ember, az emberiség eszményképe? Ha Jézus is ezt a mi közönségesen használt kifejezés-módunk szerint értette volna, ezen egyszerű, mindennapi cím alatt nehezen lehetett volna annyira ismeretessé? Képzelnék csak egy bölcsészt, történést, hadvezért, minden esetre bármelyik is magáról mindig a bölcsész, a történést, a hadvezér neve alatt beszél. Megjegyzendő azon-

ban, hogy én itt nem a közönséges, minden napi, hanem a tökéletes értelmes férfiról szólók; avagy, nem volt-e nagy Jézus is midőn magáról ezt mondotta? Némelyek ezen elnevezésben azon mély leereszkedés kinyomatát látják, miszerint Jézus a földön megjelent. De én azt kérdem továbbá, hogy ha Jézus, az ember fiának olyan erőt tulajdonit, mely a bűnök megbocsátásában nyilvánul, magát a szombat urának nevezi, vajjon hasonlít ez a leereszkedés, megalázás állapothoz? A legszokottabb értelem szerint, Jézus szájában az „ember fia“ elnevezés egy jelentésű azzal, a mit a zsidók messiás, Krisztus alatt — ki a Dávid fia — értettek.

Itt nem az a kérdés, hogy vajjon Jézus ezen elnevezést határozott értelemben óhajtotta-e használni s így tanítványai saját meghagyásából tartották fen számára ezen tisztelet-nevet; hanem az, hogy vajjon ő messiásnak tartá-e magát akkor, midőn az ember fia elnevezéssel élt. E kérdés kitűnik az ellentétből: azt vélik rólam az emberek, hogy én az ember fia vagyok? Mit így irhatott volna körül, vagy is fejezhetett volna ki: azt mondják az emberek rólam, hogy én messiás vagyok? Ha Jézus az „ember fia“ nevezethez eleitől fogva azon jelentést csatolta volna, mely a zsidók messiási váradalmából nyilvánult, úgy tanítványaihoz intézett ezen kérdése: minek tartatok engemet? felesleges lett volna. Azután meg azon nyilatkozatot, hogy ő a Krisztus, nem tekintette volna isten kijelentésének, azaz, egy olyan nézetnek, melynek valódiságát nem a test és vér szerint becsülte, hanem egyedül istennek köszönte. Ugyan örvendő Jézus ezen isteni kijelentésnek, de e tisztelet-cím igazsága felől egyedül Péter nyilatkozata nyomán nem volt megnyugodva. Hogy Jézus a „messiás“ címet mily kevésre méltatta, s az „övéinek“ vallomására vonatkozólag, annak téves volta felől menyinyre aggódott, világosan kitűnik azon nyilatkozatából, miszerint megtiltá tanítványainak annak terjesztését, hogy ő volna a Messiás, a Jézus-Krisztus s azon előterjesztéséből, a mit az ő nem sokára bekövetkezendő halálára vonatkozólag mondott, (Máté 16. 21.) miből egyszersmind az is világosan kitűnik, hogy messiásának fogalmát, a zsidók messiási váradalma szerint való képzetétől megkülönbözteté. Nem is találunk egyetlen nyilatkozatot sem, a mely ellenkezőről győzne meg. Megjegyzendő, az ember fia elnevezést, mely később a felhőkön eljövendő messiás jelölésére használtatott Jézus idejében, senki a messiással egy jelentésűnek nem tartotta (Ján. 12. 34;) s tanítványai is, noha kezdettől fogva az „ember fiának“ nevezték, még csak életének végén nyilváníták Krisztusnak; sőt ellenségei is, még Kajafas törvényszéke előtt sem vádolták azzal, hogy midőn magát ember fiának nevezte, ezen elnevezéssel messiási méltóságára célozott. Így tehát, mindenestre Jézus ember fia elnevezéssel egészen más valamit akart jelölni, mint az ő — zsidók értelme szerint való — messiassága.

Honnan van tehát ezen elnevezés? A feleletet erre a Dánielről nevezett könyv adja meg. Krisztus szül. előtt körül-belül 167—160 évvel Syria királya, Antiochus Epiphanes által Izrael erősen szorongattatott, a jeruzsálemi templom a pogányok által megfertőztetett. A Maccabeusok családja a haza megszabadítására kardot emelt s ekkor Dániel neve alatt

proféta lépett fel s nem sokára bekövetkezendő felszabadulást s áldásteljes jövődőt hirdet Izraelnek. Három hatalmas világ-monarkhia Babel, Media, Persia már elenyészének, ugyanazon sors éré a görög monárkiát is, melynek romjain a most hasonló sorsra jutandó Syria épült fel. Mindezen birodalmakat a proféta négy ragadozó állatok képében szemlélteti, mintegy jelképezvén azoknak állati erővel és hatalommal való uralkodását. Ezek után a proféta jövőben egy birodalmat lát, a mely nem állati alakban, hanem az ember fia alakjában ábrázoltatik. Minden állati hatalom, erőszak megsemmisül s leendő egy birodalom, melyet többé nem állati, hanem emberi felsőség vezet (Dán. 7. 2. s. köv.) Ilyen birodalmat alkotni: Izraelnek hivatása. A világ-uralom birto-kossa Izrael s e birodalom ura az ember fia leendő. E birodalomban, mint az igazi emberiesség birodalmában, az állati erő s hatalom helyét az emberi foglalja el a szó teljes értelmében.

*Nagy József.*

(Folyt. kövekezik.)

## VIDÉKI ÉLETT.

### Két magtarról.

(Folytatása és vége.)

#### II.

A kis-fülpesi magtár, a vizsgálati jk. 9-ik pontja igazolása szerint, a pókai szabályok szerint alapult 1863-ban 117 véka törökbuza ígéreten, melyet 24 megyetag irt alá. Itt mindjárt az a hiba esett, hogy rögtön nem vezettettek kötlevélbe az ígéretek. Mert már a következő évben az alá-írók csak 5—5 kis véka fizetésére kötelezték magukat. 1863. a magtár 173 véka s 4 kupa. 1864-ben már az adósok se fizetni, se új kötlevelet adni, nem akarnak. „Megbizatik tehát az közigazgató t. Garda Márton aa., hogy a vizsgálat elteltével Fülpesre szálljon ki, s a kölcsön-magtár biztosítására a szükséges intézkedéseket tegye meg és a vonakodókat t. szolgabíró úrhoz írja alá.”

De közigazgató úr, ugy tetszik, megbiztatásban nem járt el. S ez volt a második hiba, miért később a magtár megbukik; mert a következő évi vizsgálatig azokat, kik keveset adtak volt, kiküszöbölik s heten kerítik az egész magtárt közökre ugy, hogy 1865-iki jkben már csak ez áll, hogy a magtárt hét tag alapította, kikhez jelenleg egy 8-ik is járult, befizetvén az irt menyyniséget minden kamatjával együtt.

És itt van egy szarvas hiba, melyet maga a vizsgáló bizottság ejtett, beleegyezvén abba, hogy a kölcsön-magtár, melyet az már anynyi éveken keresztül ment közvagyont ellenőrzött, 8 egyén sajátjának kereszteltessék. Ekkor még egyik részvényes tag könyvet köttetett a magtárnak, s az 62 sz. alatt az egyház irományai közébe is iktattatott. De mit sem ért. A vizsgáló-bizottság megbizta a helybeli papot hogy az birja reá a megye nem részvényes tagjait a beállításra, de az nem tehetett semmit, mert a 8 tulajdonos azt kívánta, hogy a ki be akar állani, tegyen anynyit be, menynyire nevedett 1864-től fogva az ők betett öszszegek ka-

mattal s kamat-kamattal együtt. Erre pedig nem volt módjuk, 1869-ben a magtár biztos kötlevelekben 156 véka 8 kupa, hátrálék 127 véka 6 kupa, öszszesen 283 véka 14 kupa.

1870. számadás nem volt.

1871-ben ismét ez áll a vizitációi jkönyvben „a magtár 8 egyén tulajdona.”

1872. ez áll, 3 új és 22 megújítandó kötlevélben 539 véka és 6 kupa gabona van a kepeváltásra, de a moly csak 8 egyén tulajdona.

Ekkor már láthatta a vizsgáló-bizottság, hogy a 8 részvényes hatalmasabban viseli magát, mint addig s nem sokat ügyel a vizsgáló-bizottságra, mert az özvegy papnének oda vet 17 vékát s a tanítóknak 5 vékát s a részvényesek sorából kitörli; ellenben egyik részvényesnek a fiát, másíknak a vejét 1—1 véka gabonával beveszik, másokat pedig pl. Szacsvai Károlyt 4 vékával sem vették be.

Én, ha a vizsgáló-bizottságnak lettem volna, a 8, vagy 10 egyént a bérfizetés alól felmentettem volna, de a magtárt a 8, vagy már most 10 egyén rendelkezése alá nem bocsátottam volna. Lehetett volna azoknak béreiket a magtár-ból fedezni.

1873-ban a magtár áll 97 véka 15 kupa törökbuzából és 523 forint pénzből.

1874-ben elnyelte a kutya a hájat, mert a 8 egyén a pénzt maga között felosztja, jutván egyiknek-egyiknek 100—100 frt o. é. és ezzel megszűnt a magtár s meg az „erélyes“ ellenörködés is. A k-fülpesi egyház felvirágozása egy pár évtizeddel hátrább vettetett.

Hogy tehát még is valami magtár legyen s az ellenörködés is szigorubban gyakoroltathassék, a papi földek termése 1873-ból magtár-alapra fordított. Ez 1873 öszén 90 vékára emelkedett a kamattal, jelenleg 135 véka, mi kevés híjján be is van gyúlve, az első magtár számára a templomba a kar alá csináltatott hámbárnak egyik fiókjába.

De a másik fiók sem üres ám, mert febr. havában önkéntes adakozásra szólítván fel a megyetagokat, kevés kivétellel egy—egy nagy véka törökbuzáat adtak a magtár gyarapítására és így 200 kis — régi — véka a jelenlegi magtár. Hanem azt megmondtam, hogy attól fehér a szeme akárkinek, hogy azt az egyes megyetagok tulajdonuknak tartsák s arról tetszésük szerint rendelkezzenek. De nem is fogják megkísérteni, mert majd minden megyetag adott bele; de azért is, mert a jelenlegi magtár  $\frac{2}{3}$ -dánál többet teszen, mi a papi föld terméséből nevedett.

És én remélem, hogy ez a magtár utól ér sok más megyebeli magtárokat, mert részibe is célunk kapálni, csak hogy minél hamarább kepe-váltás eszközölthessék. S a megyetagok is látva a régi 8 részvényes önhasonlesését és ebből eredett felemelkedését, jobban fognak ügyelni a magtárra.

Adja az isten!

Azoknak a tisztelt egyéneknek, kik magtár-alapításban buzgolkodnak, figyelmökbe ajánlom a következőket:

1. Legyen a magtár az egyház közvagyona, hogy semmi esetre egyes emberek arról ne rendelkezessenek,

különben könnyen a kis-fülpösi első magtár sorsára jut. S ha lehet, valamely templom földjének termése is szerepeljen benne.

2. Ha lehet a megye minden egyes tagja bármi kis adománnyal legyen részvényes, mert így senki sem mondhatja a másiknak „az adományomból váltatik meg a másik képéje.“ S különben is, mikor kepeváltás lesz, akár egészben, akár részben váltassék meg a kepe, minden béradóra ki kell hogy terjedjen a kepe-váltás. Ha pedig a megyetagok egy része ad, a más nem ad a magtárba, akkor az adományozók azt kívánják, hogy ha annyira nevededik a magtár, az őik képéjük váltassék meg, s lennének egymagában kepező és nem kepező megyetagok.

3. Közvetlen az egyházmegyei felsőség rendelkezése alá kell bocsátani és azért a vizsgáló-bizottság fáradozását meg kell fizetni. Mert a magtárokkal nagyon de nagyon megszorodik annak dolga.

4. Sok magtárnok ne legyen, de annak, vagy azoknak fizetést kell adni, aztán minden szemről feleljen is.

5. A kamatot be kell pontosan venni, hogy senkinél szerfelett nagyra ne nevedjék.

6. Erősen nagy öszszegre nem kell nevelni, mert bő terméskor nem fogják kivenni, 3—4 száz véka elég egy egyházban s annak a kamatját pénzzé kell tenni.

7. A pénzt, ha keveset jövedelmez is, legjobb takarékpénztárilag kezelni, vagy legalább táblázás mellett kiadni, így nem lesz veszélynek kitéve.

Ha ezek szem előtt tartatnak, nem fog megbukni a magtár. Lassankint megnövekszik a pénz-alap is. A jobb lét napja fel fog ragyogni mind a papra és tanítóra, nem levén ezek kénytelenek se hallgatóikkal örökösen kócodni a fizetni nem akarás, vagy hiányos fizetés miatt, sem pedig a kapanyelég leereszkedni, hogy élhessenek, hivataluk tekintélyét csorbitva; mind a népre, megmenekedvén egy nehéz tehertől, mely őseiről nehezkedett rá, melynek gyűlölt neve „feneketlen pap zsákja“

Adja isten, szivemből kívánom.

Simon Elek  
rep. pap.

## KÜLÖNFÉLÉK.

= 132.—1876. Az erdélyi ev. ref. mélt. igazgatótanácsnak folyó évi 107. sz. alatti intézkedése folytán a nagyenyedi egyházmegyében a nagy Deák emlék-ünnepélye Ó-Tordán ápril 2-án fog megtartatni, mely ünnepélyre egyházmegyénk minden fő- és algonodkai s papjai, ez utóbbiak papi disz-rubában, tisztelettel meghívatnak. Harasztos, 1876. márc. 6-án. Basá Mihály, n.-enyed. egyh. megyei ev. ref. esp.

= Nyilvános köszönet. Szász-régeni rom. kath. vallású polgár, tekintetes Hűgel Leopold ur a radnóthfáji ev. ref. egyház kepeváltási alaptőkéjébe 10, azaz, tíz o. é. forintot adott. Ugyanezen alaphoz Weisz Dávid Mózes-hitű radnóthfáji polgár 4, azaz, négy forinttal járult. A nemes szívé adományozók fogadják az egyház forró köszönetét. Radnóthfáján, 1876. március 5. Gergely Lajos, ref. lelkész.

= Megjelent és a szerzőnél Sárospatakon 80 krért kapható: „Egyháziatlanság és üres templomok.“ Egyház-társadalmi elmélkedés. Ista Mitrovics Gyula, ref. theologiai tanár és főiskolai lelkész. Alkalomszerűleg bővebben ismertetjük e fontos kis munkát; addig is ajánljuk olvasóink figyelmébe.

= Az angol alsóház márc. 2-ki ülésében Osborne Morgan indítványt terjesztett be az iránt, hogy mindenféle

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS

felekezetűeknek engedessék meg a temetkezés az anglikán egyházi temetőben a nélkül, hogy az anglikán papok jogositva legyenek, a nem-anglikán halottakat az állam-egyház szertartásai szerint eltemetni. Morgan kifejti, hogy a most fennálló viszonyok a legtűrhetlenebb anomaliát képezik s hogy a temetőt egyáltalában nem lehet ugyanazon szempontból tekinteni, melyből az egyházat tekintik. — Morgan liberális képviselőnek, ki maga is anglikán vallású, Cross belügyér és Disraeli felelt; mindkettő azt fejegette, hogy Morgan indítványának célja: megfosztani az egyházat állami jellegétől; ezt pedig a kormány tűrni nem fogja. Más megoldása a kérdésnek, melyet tulajdonképen egészségügyi kérdéssé lehet redukálni, nincs, mint az, hogy a községek maguk alakítsanak polgári temető helyeket, de az anglikán temetőtől és egyháztól eddig élvezett jogkörét megvonni, nem lehet. Szavazásra került aztán a dolog s Morgan indítványa ellen szavazott 279 konzervatív és 248 liberális, miből a pártok erős mérkőzése tűnik ki. A híres Anglia! (?)

= Hídvégről vesszük a következő sorokat a tanterületi közoktatásügyről. Ha az itt-ott elszórt Felső-Fehérmegye csaknem megközelíthetetlen és Fogaras-vidék tanügyi állapotain végig tekintünk, s hozzáánk más épebb és könnyebben hozzáférhető, illetőleg, beutazható megyének tanügyi állapotaival összehasonlítjuk, úgy fogjuk találni, hogy a fennemlített megye és vidék jelen tanügyi állapota, átlag véve, igen kedvező helyzetben van. Kedvező pedig azért, mert nincs község, a melyben iskola ne léteznék; nincs iskola, a melyben alkotmányellenes tanok taníttatnának, mint például, egy pár királyföldi községi iskolában. S a mi a fő, a fent irt megye és vidék kisebb-nagyobb községeiben levő jól berendezett s szigorú felügyelet alatt álló népiskolák: népünk különböző ajku gyermekeinek a human ismeretek elsajátítását biztosítja. Felsőfehérmegye lakóinak összes létszáma: 57,512; községeinek száma pedig: 74. E 74 községben létezik 102 iskola, 122 tanítóval. E 102 iskola közül 1 állami, 11 községi, 90 pedig hitfelekezeti. A tanköteles gyermekek összes létszáma 8266, ebből tényleg az elemi népiskolába jár 5202, az ismétlő iskolába pedig 1735. Tehát, iskolába nem jár 1329. Fogarasvidék lakóinak összes létszáma 77,610, községeinek pedig 71. E 71 községben létezik 96 iskola, 138 tanítóval. Ezen iskolák közül 1 állami, 6 határőri, 89 pedig felekezeti. A tanköteles gyermekek összes létszáma 11,469, ebből tényleg az elemi népiskolába jár 6335, az ismétlő iskolába pedig 2025. Tehát az iskolába nem jár 3109. Ezen körülmény főoka az, hogy Fogaras-vidéknek egyes községei egészen el vannak szigetelve, s ezen községekbe való bejutás, az év különböző ivadához van kötve s akkor is csak létezőn, vagy gyalog lehet a községekbe behatolni. Így iskolák megvizsgálása roppant sok akadálytalannal jár. Más okonban a gyermekek télen is úgy, mint nyáron, mindig havasok között szeretnének ülni, főleg nagyobbacska. A fennirt statisztikai adatokból láthatni, hogy Felsőfehérmegye Fogaras-vidék tanügyi állapota évről-évre melyben javozódott. S főleg ha a már régebben kiadott ugyanazon megyék tanügyi állapotairól szóló statisztikai adatokkal hasonlítjuk.

### N y i l t p o s t a .

1. Hyeálva. R. S. Közölni fogjuk.

2. Inaktelke. M. J. annak főtá szeretőnek írtó dolgot; de előre láttatlaunul mondni annyit, hogy kedve előtt akadály nem forog fen, ha elég érdekes. — Kérjük

M.-Valkóra és Sz.-Saulyóra. M. E. N. L. uraknak. Nicht so hitzig! A sok biz éppen árt, mint a kevé

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁRCIUS 23. 1876.

273—12. SZÁM.

Megjelenik minden esütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

## Az idők tanuja.

Minden kornak megvan a maga sajátos törekvése, a nélkül, hogy azt minden oldalról helyesen definiálhatnók. E törekvések részint a múltban gyökereznek s így öntudatosak, mert történeti alappal bírnak; részint a jelenben fakadva, a jövőnek szolgálnak alapul s így ösztönszerűek. Ezek sokkal közelebb vannak látkörünkhöz, hogysen tiszta, határozott ítéletet hozhatnánk azok felett; helyeslő, vagy kárhóztató kritikájuk a jövő számára van fentartva a szerint, a mint üdvös, vagy romboló intézményeknek lesznek alapjai.

Azt gondolom, hogy a jelen kornak is megvan ez a sajátos, a jelen törekvésének is van a múltban gyökerező s így történeti jelentőséggel bíró alapja, mely organikus fejlődésének tápot szolgáltat; de vannak olyan életnyilatkozatai is, melyeknek jelentősége a közeli, vagy távoli jövőben lesz teljesen felismerhető. Ez öntudatos és ösztönszerű törekvések tartják folytonos hullámmásban az állami, társadalmi és egyházi viszonyokat, melyek külön-külön úgy, mint együttesen organikus egészet képeznek. Mint ilyenek átalakítják, felhasználják a fejlődésre szükséges anyagokat, kilökik a haszontalanokat, mert az összhangzatos fejlődésre nem minden alkalmas. A nem alkalmasok teljes felismerése, azok eltávolítása pedig nem mindig lehetséges, mielőtt azokat az egész magába nem vette. Ime, az experimentálgatások, ime; az egyesek és testületek közt létező nézet-eltérés, különböző vélemény, helyesnek, vagy nem helyesnek deklarált irányzatok szükségszerűsége.

És ez nagyon jól van így! Életszerves sejtek ezek; a törekvések ezeken át destillálódnak valami magas, általános cél felé, mely ellen nem lehet senkinek kifogása. Mert azt csak el kell ismerni, hogy a különböző koroknak sajátos törekvése magasabb szellemi s erkölcsi célok felé irányul; az emberiség élet-ereje, életszüksége nyilvánul ezekben úgy, mint

azokban. Legyen bármily tulnyomó az érzékiség, anyagiság, epikureizmus bálványozása, üllje bár győzelmi ünnepét a hidegség, közöny; nyujtsa ki bár polyp karjait a kommunizmus; legyen bár kikacagva az ártatlanság, jámborság; fesszengjen bár a léhaság és képmutatás, stb. stb. de azért nem lehet, nem szabad lemondani az ezek alatt, vagy mellettök rejőő oly felismerhetetlen tényezőkről, melyek magasabb elvek győzelmét készítik elő. E győzelemnek ösztönszerű előkészítése is minden kornak öntudatlan sajátosága s talán a jelennek is vannak oly vívmányai, melyeknek csirái ezelőtt századokkal még öntudatlanul szenderegtek az ösztönszerű törekvések bölcsőjében; de lenni kell oly élet-nyilatkozatának is, mely gyümölcsét a jövő számára érleli. Mi szedjük, élvezzük, sokszor tépjük, szaggatjuk a múlt gyökerén érlelt gyümölcsöket, de másfelől vetünk az unokák, vagy déd-unokák számára. Így volt ez eleitől fogva, így lesz ezután is.

Azt mondám előbb, hogy valamely kornak kifogás alá eső, kárhóztatólag elítélt élet-nyilatkozata is lehet magasabb elvek, intézkedések elősegítője. Hihetetlennek látszik, pedig úgy van: az akció reakciót szül. A középkori papizmus romlottsága, erkölcstelensége, megbotránkozató üzérkedése borítja lángba Európát, hogy talajt készítsen az új erkölcsöknek, szokásoknak, intézményeknek; vajjon, a hohentaufok leverése után bekövetkezett küzdelmek nem a megsértett emberi jog, lelkiismereti szabadság küzdelmei voltak-e? Vajjon, a modern állam, modern civilizáció megszületésével megszűntek-e e küzdelmek? Vajjon, a társadalom nem mond-e ma is önmaga felett olykor-olykor kárhóztató ítéletet? Vagy ha nem, nem értik-e ezt egyesek? Feleljenek e kérdésekre korunk élet-nyilatkozatai, feleljen a sok panasz, elégedetlenség, feleljen a szebb, boldogabb jövőnek kiolt-hatatlan sovárgása mellett felsarjadzott desperáció, nyugtalan féltékenység; feleljen az egyesek részéről nyi-

latkozó ide s tova kapkodás; feleljen a hidegen számitó ész, mely az állami, egyházi, társadalmi átalakulásokat matematikai következással véli keresztül vezetnetni, a sziv benső életét, kedély-világát az egy, vagy több ismeretlenü egyenletek methodusa szerint állítja felderithetőnek. Mit fog ezekből ápolni, fejleszteni, élvezni a jövő, ezt halandó nem tudja; de hogy mi örökség maradjon az utókorra, az igen is a jelen nemzedéktől függ.

Mi magyarok is drága szellemi és erkölcsi kincseket örököltünk őseinktől: örököltünk elkezdett intézményeket, melyeknek tovább fejlesztése, betetőzése a jelen nemzedék munkálkodását veszi igénybe; örököltünk a jelenben sarjadzó élet-nyilatkozatokat, melyek kielégítés után törekszenek; örököltünk századokon átvonult élettapasztalatokat. Vajha, okulnánk rajta! Örököltük szokásainkban, nemzeti nyelvünk fejlődésében, intézményeinkben, társadalmi életünkben a germanismus kisebb-nagyobb befolyását; örököltük az önfentartás élet-halál küzdelmét, örököltünk egy oly sajátságos természetet, mely a nyugot civilizációját, észjárását mintegy önmagára erőszakolja. Helyzetünk sajátságos, törekvési irányunk igen könnyen lehet kívülről jövő idegen erők hatásának eredménye.

Mily egészen más helyzetben vannak a többi, — különösen a germán fajok! Mily jellemző kifejezést talált a náluk alakult egyházban a keresztyénség alaptypusa. Mily biztos alapon épithetik a jövő egyházát, mely Ullmann szerint „benső, szerves, önmaga által hordozott egységben fog létesülni és azt, a mi most kétfelé van válva, az evangyeliom szellemét és az egyház testét a legbensőbb öszszeköttetésbe hozza.“ A mi helyzetünk egészen más, nálunk még az újabb kor egyháza sem szilárdult meg, mely alapul szolgálhatna a jövő egyházának. Jól tudom én azt, hogy az egyház utó-végre is emberek egyesülete, oly embereké, kik állam-polgárok s kiknek igényeik, törekvéseik, miveltségük szélesen kiterjedt mezőn keres kielégítést; az egyházat is uralkodók, miniszterek, hivatalnokok, földmivesek, kereskedők, iparosok, szolgálk, koldusok, stb. stb. öszszesége teszi; de azt is látom, hogy a nép az egyház alatt a papok, vagy kormányzó közegek öszszeségét érti, saját vallásos életszükségét kielégítve hiszi, ha templomba megyen, ott imádkozik, prédikációt hallgat, szakramentumokkal él, sőt még ennél is tovább megy s úgy vélekedik, hogy mind ez saját jelenléte nélkül is megtörténhetik; látom azt, hogy az egyesek csak a közös templom,

szakramentumok által érzik magukat az egyház tagjaivá felavatva a nélkül, hogy teljes tudatával bírnának az egyháznak, mint vallás-erkölcsi testületnek, földi missiójával; látok egy a körülményekhez képest meglehetőös proporcióval öszszeállított testet benső élet-erő-nyilatkozat nélkül, látom az ellentörekvések le-sújtó, zsibbasztó hatását, stb. stb. Készülhetünk a reakció fogadására. Vajha, jót eredményezne! Biztosan remélhetjük. A reakció rossz hirben áll ugyan, de erre nem mindig érdemes, sőt vannak esetek, midőn éppen ez eredményezte a legüdvösebbet.

Protestáns egyházi életünkben vajjon nem idő-előtti-é e készület? Vajjon bekövetkezik-e valaha? Talán! Lehet a reakció szülő anyja, az unalom (!), lehet a megsértett hiuság, lehet a magával és másokkal meghasonlott kedélyhangulat, lehetnek a nép-élet-től meglehetőösen izolált egyház-politikai mozgalmak, lehet a szereplő pártok elkecsereedett tusája iránt tanusított bizalmatlanság, lehet, de ki tudná megmondani, mely oldalról szivároghat be a kovász, mely az egész tésztát kelésbe hozza. Birunk-e erre fogékony-sággal? Igen? Nem? Feleljen, a ki tud. Nagy munkásság indult meg, hogy a germán faj theologiai irodalmának irányt adó termékei mi nálunk is meghonosittassanak. Idegen plánta! Vajjon, virul-e a mi éghajlatunk termő földében? S ha igen, a kettő közül melyik alakítja át a másikat? Vagy kipusztul idő előtt, mert az idő századok lefolyása alatt sem tudta ekéjével anynyira felhasogatni a talajt, hogy abban a germán tudományosság gyökér-szálai búján tenyész-szenek, viruló életet s gyors átalakítást eredményezzenek. Azt gondolom, hogy a magyar prot. egyházban ez fogja az első impulzust adni a reakcióra, megszületik, meg kell születnie a „magyar nemzeti ker. egyház“ eszméjének, hogy a keresztyénség alaptypusait a nemzet geniuszának megfelelőleg dolgozza fel, önálló nemzeti életerejének a vallás és egyház terén is pregnans kinyomatot adjon. A germánok minden intézményein, tudományos rendszerén kétségbe vonhatatlanul felismerhető a nemzeti jelleg, kölcsönösen ápolják, fejlesztik, támogatják egymást; miért ne valósulhatna a magyar nemzeti jelleg pregnans kinyomata a mi intézményeinken, irodalmunkon, theologiankon, egyházpolitikai törekvéseinkben is?!

Talán, ennek előhírnöke az ev. ref. theol. fakultás felállításának eszméje. Vajha, e forrásból a theol. bölcsészeti s más hasznos tudományoknak az onnan távozott ifjak csatornáján át oly éltető táperő szivá-



rogna ki a nép rétegei közé, mely azokat felfrisítené, organikus munkásságba hozná, üdvös hatással lenne társadalmi s egyházi viszonyaink átalakulására! Nem frasis a mit ide irtam. A remény és aggodalom vegyületének kifejezése az. Igazolnom kell magamat.

A mi társadalmi viszonyaink között nincs meg a honpolgárok fokozatos összefüggése; a nép, intelligencia és arisztokracia között óriási űr tátong; megvan a hivatalnoki rend, mely a néppel, a nép kedélyvilágával, vágyaival, szükségével semmi érdek közöségét nem érez, besáncolt várában hozzáférhetlen magasságból negédelt nagylelkűséggel fogadja a kényszer szülte hodolatokat; itt van a tanítói kar — tisztelet, hála, elismerés legyen osztályrésze — de, hogy fontos miszsiójának betöltése, hivatalának sikeres folytatása elérhető legyen, hogy a népnevelés terén kívánt eredményeket mutathasson fel: alig ha a legközelebbi időben ki nem szakittatik a nép testéből, hogy államhivatalnoki kar legyen; a városi polgárság és a falvak lakói között a feszültségnek, bizalmatlanságnak bizonyos felismerhető jele; a papok és világiak közt létező meghasonlás, azon mindenesetre bizonyításra váró nézet, állítás elterjedése, hogy az egyház létezése nem jogosult, a papok a társadalom ingyenélői, kihizlalt heréi (!?), mindezek azt eredményezzék, azt eredményezik, hogy a nép is erényeivel, hibáival kezdi besáncolni magát, előőrsoket állít s megsértett önértzetéért abban keres elégtételt, ha a rajta kívül állókat boszszanthatja, tettüket gyanusíthatja s a kívülről jövő legüdvösebb intézkedéseknek is ellene szegülhet.

Kérdés már most: vajjon, az ev. ref. theol. fakultás az evangyelióm szelid lehelletével, vagy a tudomány nehéz bombáival kezd e különböző várak ostromához? Az enyhe tavaszi szellő kicsalja a tél hideg kérge alatt szendergő életet; a menydörgés tompa moraja a vihar előhírnöke. Hadd jöjjön — ha szükséges — bármelyik, csak pezsgő, egészséges élet viruljon utána; foglalja el s teljesen töltsse be az egyház miszsiószerű helyét; mint organikus életszerv legyen beolvasztva a nép-élet testébe a papság, a társadalom különböző rétegeinek ez egyetlen természetes kapcsa: így bizton nézhetünk a jövő elé. Ezekről később talán többet.\*)

*Horváth István,*  
bükkösi ref. pap.

\*) Ismétljük, e derék tollnak kár heverni. Szívesen kérjük, minél gyakrabban. Szerk.

## Vélemény a gyermek-menhelyek felállítása tárgyában.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület 1875-ik év közgyűlésén főt. Nagy Péter püspök ur azon jelentésére, hogy a közelebbi években az 5 éven alóli kisdedek halálozása iszonyu mérveket öltött: gr. Kún Kocsárd és társai a közgyűlési jegyzőköny 106-ik vezérszáma szerint, azon indítványt adták be, hogy „az 5 éven alóli gyermekek ilyen aránytalanul nagy számu halálozásának megszüntetése végett gyermek-menhelyek állittassanak, hol habár csak egy gondos öreg aszszony felügyeletére bizatnának a gyermekek, míg szülőik munkáikat végzik.“

Az erd. ref. egyházkerület állandó igazató tanácsa 892—1875 szám alatt kiküldötte ezen indítványt tanulmányozás és véleményadás végett.

A sepsii ev. ref. egyházmegye ez ügyben véleményes jelentéstétel végett alólirott bizottságot küldötte ki, mihez képest van szerencsénk, jelentésünket a következőkben tenni meg.

Mielőtt a cél elérhetéséről terjesztenők elő szerény javaslatainkat, legyen szabad az indítvány magasztos céljáról, azon nemes, humánus intenciókról és azon egyházunkat, nemzetünket fenyegető veszélyről szólni, melyek ez indítványt sugalták, melyek a szent célt minden kereszttyén, minden honfi, minden ember-barát figyelmébe, pártfogásába ajánlják.

Az indítványra közvetve azon megdöbentő tény adott alkalmat, hogy az erdélyi 326 ezer lelket számláló ev. ref. egyházkerületben az 1873 és 1874-ik évek folytában a halottak száma a születtek számát 5245-el haladta túl. Iszonyu szám! Megdöbentő tény, hogy a halálnak a kisdedek sergében hova-tovább gazdagabb aratása van. Iszonyu tény, hogy a legujabb statisztikai adatok szerint Európa egyik országában sem olyan aránytalanul nagy a kisdedek halálozási százaléka, mint a magyar birodalomban s főként Erdélyben. „Fogyunk, pusztulunk; lesz-e gyümölcse a fának,“ melynek virágait már csirájában tele marokkal tépi le a halál fagyos keze?

E tények előtt nem szabad szemet hunynunk, orvos szerről, védelemről kell gondoskodnunk; hogy orvosolhassuk, mindenek előtt a baj okát kell ismernünk.

Hogy kisdedeink oly aránytalanul nagy számmal pusztulnak el, egyik legfőbb oka, különösen Erdélyben és főként a székelyföldön az, hogy a gyermekek betegségei: a himlő, a vérhas, szamar-hurut, torok-gyík (angina), de főként a keleti-roncsoló-toroklób (diphtheritis), hova tovább nagyobb mérveket kezdenek öltetni, százankint ragadva el egy-egy vidékről a kisdedeket.

Egy másik fő ok: a családi kötelékek lazulása, a szűzies szemérem kihalása, a vadházasságok, a törvénytelen szülöttek közül aligha egy százalék részesül kellő ápolásban.

Harmadik főbb ok: a szülők nagy részének

szegénység e. A megélhetés hova-tovább terhesebb lesz; a szegény ember, ki véres verejtékkel keresi egyik napról a másikra kenyerét, nem ér rá, hogy magzatait kellő ápolásban részesítse.

Végre: negyedik s tán legfőbb ok, a szülők gondatlansága. Korunk óriási léptekkel halad elő a tökély minden irányában, de a kisdedek ápolásában a szülők nagy tömegét a természet ösztönén kívül alig vezérli valami egyéb. Sőt e szent ösztönt is, nem egy szomorú példa mutatja, kiöli a divatos önzés százfejtű hydrája. Mindezen s más okokat, ha egészben elhárítani nem is, de némileg ellensúlyozni lehet és kötelesség.

De nem csak a testi, természeti, hanem erkölcsi halál is fenyegeti kisdedeinket. Ki a nép-életet ismeri, ki a nép közt él, fájó szívvel látja, hogy a család, haza és egyház remény-virágai hogy satnyulnak el. Ki nem látott kisdedeket egy büzhödt szobába bezárva napestig? Vagy ki nem látott kisdedeket az utca sarában fetrengeni minden felügyelet nélkül? Köztudomású dolog, hogy különösen a nép alsóbb osztályának kisdedei, különösen a tavaszi, nyári és őszi munka-idő alatt isten számába hagyva, testileg, lelkileg elhanyagolva, életveszélynek és erkölcsi romlásnak kitéve tengődnek.

Mint a csira a tavasz koráuy verőfőnyes napjaiban oly gyorsan fejlődik a kis gyermek első éveiben; de a gyenge növénynek gondos ápolás kell, különben elmecevesz. Mint a legjobb termőföld, oly fogékony a kis gyermek lelke minden szépre, jóra, de ha e jó termőföldet nem míveljük, ha jó magot nem hintünk belé, gyomot terem.

Égre kiáltó bűn, a kisdedek testi és lelki fejlesztését és ápolását elhanyagolni akkor, midőn arra a legnagyobb szükség van.

Népiskoláink ügye országszerte örvondetes haladást tett a közelebbi időkben. Alig van olyan szerencsétlen község, hol a 6 éven felüli kisdedek viszonylagosan kellő nevelésben ne részesülnének. (Hat éven felül már testileg is nem fenyegeti őket anynyi veszély.) De fájdalommal, az önvád szégyen-érzetével kell bevallanunk, hogy eddigelő alig egy-két város, egy-két egyházközség kivételével, Erdélyben a kisdedek nevelése merőben el van hanyagolva. S itt van legfőbb oka annak is, hogy népiskoláinkban anynyi veszéllyel lehet valami eredményt különösen a kezdőkkel felmutatni. Hat éves koráig a gyermek lelke néhol úgy elgyepesedik, anynyi roszt lát, hall, tanul, hogy azt a legjobb iskola is vagy soha, vagy későre és nagy nehezen képes helyrehozni. A jó kertész, hogy nemes gyölcsöket érlelő fákat nevelhessen, mindenek előtt egy iskolát állít, melyben kis vadoncait gondosan ápolja: jó népiskoláink csak akkor lesznek, ha kis vadoncainkat egy iskolában, legyen az kisdedovóda, gyermekkert, vagy gyermek-menhely, összeszedjük s népiskoláink számára előképezzük.

Igy tesz a mivelt külföld. Minden civilizált országban részint az állam, részint az egyház már régen felkarolták a kisdedek nevelését.

A mellett, hogy a családi körben is több gondot for-

dítsanak a kisdedek okszerű nevelésére, ápolására, kisdedovóda, bölcsődék, árva és lelencházak, gyermek-korházak és újabb időben különösen Németországban az úgy nevezett Fröbel-kertek ölelik keblőkre a kisdedeket, hogy testi és szellemi nevelésökről gondoskodjanak.

Hazánkban a halhatatlan emlékű br. Brunswick Teréz kezdeményezése folytán létesült néhány ovóda. Közelebbi időkben Kolozsvár indult meg a jó példával előttünk, hol már három virágzó Fröbel-kert tárja ki karjait a kisdedek felkarolására. Arról is van már gondoskodva, hogy a kisdedek számára alapos, szakértő nevelők és nevelőnők képeztessenek.

Közelebbi időkben „országos kisdedovó-egylet“ alakult a fővárosban, melynek élén Tisza Kálmánné, Ürményi József és P. Szathmári Károly állanak.

Örvondetes tény gyanánt jegyezhetjük fel, hogy a magyar vallás- és közoktatásügy-miniszter egy jókora öszszegyet vett fel folyó évi költségvetésébe s egy úttal ígéretet tett, hogy törvényjavaslatot fog előterjeszteni a kisdedek nevelési ügyében.

Nem töretlen úton járunk tehát. Az előttünk fekvő indítvány egy rég megérlelt világeszmét, egy magasztos, humánus célt tüzött előnkbe; egy szent, elodázhatlan kötelesség-érzetre, kötelesség-teljesítésére ébresztett.

Alóllirt bizottság az indítványt elfogadja s egyszersmind elfogadás és felkarolás végett a t. egyházkerületi közgyűlésnek a legmelegebben ajánlja.

A kivitellre nézve a következő módozatokat ajánlja. Mindenek előtt óhajtandó, hogy:

A) mondja ki az egyházkerületi közgyűlés határozatilag, törvényhozásilag:

1. §. Az erd. ev. ref. egyházkerület az egész egyházkerület területén felkarolja a kisdednevelést s mentől több, lehetőleg minden egyházközségben gyermekmenhelyeket állittat. E szent célra igénybe kívánja venni a magyar állam segélyét, ugy szintén az országos kisdedovó-egylet s más hason célu egyletek erkölcsi és anyagi támogatását.

2. §. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület minden egyházközsége felhivatik gyermekmenhely felállítására, sőt a népesebb és vagyonosabb egyházközségek törvényszerűleg köteleztetnek arra.

3. §. Minthogy az ilyen intézetek felállítására megkivántató anyagi és szellemi erőket csak huzamos idő alatt lehet előállítani egyelőre az erdélyi ev. ref. egyházkerületben 6—12 gyermekmenhely állittatik fel fokozatosan, hogy ezek a később felállítandóknak minta gyanánt szolgáljanak.

4. §. A kezdetben felállítandó gyermekmenhelyek (az ezen célra fordítható vagyon, az egyházközség népességéhez s más helyi viszonyokhoz képest) három kategóriába soroztatnak, u. m.:

a) Teljesen felszerelt kisdedovóda, vagy Fröbel-kertek, melyeknek felállítására alkalmas helyiségen kívül leg-

alább is 1000 frt évi biztos jövedelem, vagy 10,000 frt alaptőke kívántatik.

b) Oly gyermek-menhelyek, melyek egy alkalmas helyiségen kívül egy szakképzett alapnevelővel, vagy nevelőnővel és egy-két segéddel, a szükséges nevelési eszközökkel a kor igényeihez képest el lennének látva, melyekre legalább is 500 frt évi biztos jövedelem, vagy is 5000 frt alaptőke kívántatik.

c) Oly gyermek-menhelyek, melyekben egy gondos szerető nő (a gyermekek számához képest egyedül, vagy egy segéddel) gondoskodik a kisdedekről. Az ilyenekre alkalmas helyiségen kívül legalább 160 frt évi jövedelem, vagy is 1600 frt alaptőke kívántatik.

5. §. Oly egyházközségek, melyek e célra fordítható leendő vagyonnal rendelkeznek, köteleztetnek a lehető leg-rövidebb idő alatt a 4. §. alatti a) b) vagy c) kategóriába tartozó gyermek-menhelyet a népesség, vagyon s más helyi viszonyok arányához képest felállítani.

6. §. Oly egyházközségek, melyek a jelzett menhelyek valamelyikét felállítani óhajtják: ha alkalmas helyiségen kívül a fentartási költségeknek  $\frac{2}{3}$ -ad részét — mint biztos jövedelmet — előállítják, az egyházkerület által segélyeztetni, illetőleg, segélyezés végett a n. mélt. vallás és közoktatásügyi miniszteriumnak, és az országos kisdedovgyeletnek fel fognak ajánlatni. Az egyházkerületi állandó

igazgató tanács megbizatik, hogy az egyházkerület hiveit e célra közadakozásra hívja fel. A közadakozás eredményéhez képest készítsen javaslatot, hogy a közadakozásból begyűlt összegből, az évenkénti egyházkerületi államsegélyből és az egyházkerület rendelkezése alatt álló tőkék-ből, közjövödelmekből menynyi és minő feltételek alatt lesz gyermek-menhelyek segélyezésére fordítható.

7. §. Az állandó igazgató-tanács megbizatik, hogy adjon — köröztetés útján — utasítást: minő szervezettel lehet és kell a 4. §. a) b) c) alatti óvodákat, gyermek-menhelyeket felállítani. Alázatos véleményünk szerint, mindenek előtt egy ily egyházkerületi határozatra, törvényre volna szükség.

Fennebb, az egyházkerületi közgyűlés elébe terjesztendő határozati, vagy ha úgy tetszik, törvényjavaslatunk 7. §-ában azt javasoljuk, hogy az igazgató-tanács adjon utasítást, minő szervezettel lehet és kell gyermek-menhelyeket állítani.

Minthogy ez utasítás foglalná magában az előnkbe tűzött kérdés leggyakorlatibb oldalát, a kivitel gyakorlati módzatairól a lehető részletességgel elmondjuk alázatos véleményünket a következőkben.

(Folyt. következik)

## TÁRCA.

### Az ember fia.

(Folytatás.)

A régi látnok így tárja szemeink elébe Izrael hivatását s egy messiás által Dávid uralkodásának megújulását, a kiről még előbb van emlékezet (Ezs. 9. 5 ; 11. 1. ; ) s így tehát az író nem kevésbé gondol azon nagy elődjére, a ki deutr. Ezsa név alatt ismeretes. (Ezs. 53. 4. s. k.) Izrael eszményképe többé nem a Dávid trónját ékesítő korábbi fényre, hanem az ember fia birodalmává való fejlődésre irányult.

Ezen eszményképhez ragaszkodott Jézus. Dávid királyi székének eszményképe pedig, melyről az írástudók még mindig álmodoztak, előtte semmi becses, semmi jelentőséggel nem birt. (Márk 12. 35—37.) A szent iratokban olvasá az ember fiának birodalmát s ezen birodalom megalapítása, alapjának letétele lón életének főgondolata, főcélja. Hivatva érezte tehát magát az igazi emberiség birodalmának megalapítására s minthogy ezen munkált: azért nevezte magát ember fiának, azon ember fiának, kiről a régi látnok jóslott, a kinek feladatát, hivatását az Izraelben előállandó igazi emberiség birodalmában szemlélteti, vagy más szavakkal: a ki Izrael vallását világ-vallássá emelve, megszabadítja mind attól, a mi nem emberi.

E vala Jézus feladata. Alapítója óhajtott lenni azon országnak, melynek ismertető jellege az igazi emberiség,

mely mint már Dániel kifejezé, minden „népeket,“ „nemzet-ségeket“ és „nyelveket“ magába foglaland. A terv nagy volt!

De lássuk Jézus ezen eszményképnek megfelelt-e s mit tett ezért? Az evangéliumi történet fényesen igazolja, hogy Jézus Izrael vallását az emberiség vallásává tette, a menyinyben megszabadítá azt minden idő és helyszerűtől, melyek világ-vallássá lételet gátolták. Az izraelita a jeruzsálemi templom oltáira még mindig hozá meghatározott napokon egésztelő áldozatait, habár Jézus tanítá kortársainak: hagyd ott az oltár előtt a te ajándékokat s menj el, békélj meg először atyádfiával és azután eljövén, úgy vigyed fel a te ajándékokat, más helyt azt mondja: hogy a könyörületesség jobb a áldozatnál (Máté 9. 13 ; 12. 17.) A mit még a proféták is hangsúlyoztak. (Hos. 6. 6.) Az izraelita némely cselekedet véghezvitelét a szombat napon megtiltja, Jézus pedig a szeretet művét szombaton is gyakorolja. A papok noha a templomban szombaton szolgálnak, de a szeretet Jézusnál több a templomi szolgálatnál. (Máté 12. 6.) A szombat nem az emberért, hanem az ember van a szombatért. Már Dávid is megengedi a főpapoknak a szer-tartási törvények áthágását, sőt maga is jogot formál a szent kenyerek élvezetéhez, midőn az éhség követelte azt. (Márk 2. 23—28.) Mózes megengedi, hogy a férfi elbocsássa feleségét. A rabbik e törvényt a különböző alkalmazásban különféleképen magyarázták, de Jézus az izraeliták genesis szerint való törvényével tisztában van, hol ugyanis nem a zsi-

dók, hanem az első emberpár házassága van leírva. A mit azért isten egybe szerkesztett, azt ember el nem válaszsza és a mi Mózeset illeti, a ti szíveteknek keménységéért írta nektek e parancsolatot. (Márk. 12, 35—37.) A zsidók isten fiának, isten országa részességének csak saját népok szülöttjét ismerték, míg Jézus szerint, ezen jogra mind az számíthat, a ki képességgel bír isten akarata teljesítésére: mert isten nekem az én atyámfia, néném és anyám. (Márk 3. 31—35.) A kapernaumi századosban Jézus egy kegyes pogányra ismert, midőn így szólt: bizony mondom nektek, még az Izrael népe között is nem találtam ilyen nagy hitet, (Máté 8. 10—12.) más helyt magasztalja egy pogány nőnek azon hitét, mely szerint a pogányok bár a „kutyák“ neve alatt pirongattatnak, de azért joguk van azon áldáshoz, mely Izraelben elterjedt. (Máté 15. 21. s. k.) A zsidók társaságukból a samaritánust mint eretneket kizárják, de Jézus a könyörülő samaritánusban egy oly férfit állít szemünk eléibe, ki a vallás lényegét helyesebben fogja fel, mint a „levita“ és a „pap.“ (Luk. 10. 30—37) Ninive pogány férfait, (Márk 12—35—37.) Scheba pogány királynőt a zsidók példányképeül állítja. A zsidók a vallás igazságának bebizonyítására csodákat kívántak, de a pogányok jel nélkül tértek meg Jónás prédikálására; Salamon bölcsessége jel nélkül csodáztatott. (Máté 12. 39. 41. 42.) A tanítványok bizonyos alkalommal türelmetlenkedtek azon egyén ellen, a ki a nélkül, hogy a követők zárt köréhez tartozott volna, Jézus nevébe jót cselekszik, Jézus pedig erre így válaszolt: ne tiltsátok meg azt; mert a ki nincsen mi ellenünk, mi mellettünk vagy on s ez által azt bizonyítja be, hogy magáénak ismert mindenkit, ki az ő szellemében működött, ha mindjárt nem is tartozott az apostolok társaságába. (Márk 9. 38. 39. 40.) A zsidó írástudók rang és tisztelet cím után törekednek, magukat mesternek, atyának hivatják, megkülönböztetett öltözetben járnak: Jézus ilyen megkülönböztetést nem ismer, úgy öltözik, mint más közönséges polgár, sőt tiltakozik a tisztelet cím ellen: mert mindnyájan testvérek valának s egy vala az atya, t. i. az isten. (Máté 23. 1—11. Márk 12. 28.)

Tehát nem megfoghatatlan az, hogy a zsidók a régi használatához szilárdan ragaszkodtak, a kiszabott időben a bőjtöt megtartották és a régi ruhára nem akartak új föltoakat tenni, avagy az új bort nem tölthették ó-tömlőbe. Mert tagadhatatlanul az a ruha, a melyet Jézus ajándékozott nekünk, új vala s azon bor, a melyet ajánla, — minthogy új volt — ennek elhelyezésére a régi tömlők nem lehettek többé használhatók. (Márk 2. 18—22.) Miben állott tehát az az „új“, a mivel Jézus fellépett? Abban, hogy az igazi vallás éppen oly kevésbé keresendő a ceremóniákban, mint némely meghatározott hitcikkekhez való ragaszkodásban, hanem igen is keresendő és feltalálható a szeretetben. Szeretet isten iránt! Ez vala első parancsa, a második szintén ehez hasonló: „szeretet“ ember-társaink iránt! A ki ilyen elvektől hagyta magát vezetetni, az igazi izraelita vala; mert e két parancsolatoktól függ az egész törvény és a proféták írások. (Máté 22. 35—40.) Az ő istenországa tiszta szellemi, láthatatlan,

mely nem úgy jő el, hogy az ember eszébe vehetné, mert ennek székhelye az embernek legmélyebb bensőjében van (Luk. 17. 20—21.) azon istenországa, a melyről ő szól, hasonló a kovászhoz, mely a tésztát lassankint járja át. (Máté 13. 13.) Egyházra, egyházi társulat alapítására Jézus még csak nem is gondolt. Mert az igazi kegyes nem vonul el a világtól, hanem a világ zaja között él, mint a búza a konkoly között (Máté 13. 24—30.) s rendeltetése abban áll, hogy legyen föld sava és a világ világossága. (Máté 5. 13—14.) A szántóföld, a melybe a mag szétszórattott, a világ vala (Máté 13. 38.) s azon társaságnak, mely isten fiának szellemétől van áthatva, istenországává kell alakulnia. Az ő követői később magukat, mint valamely külön álló sekta tagjai, keresztyéneknek nevezték; holott Jézus őket isten fiának nevezte. (Máté 5. 9.) Az ő törekvése nem egy meghatározott névvel, avagy jel-mondattal ellátott szekta képzésére, hanem az emberiségnek egy társaságba való alkotására irányult, a hol a vallásnak áldása semmi ranghoz, avagy álláshoz nem volt s nem leendő csatolva.

Nem az igaz hitű, a törvénynek minden parancsát teljesítő izraeliták, hanem a lelki szegények, a békeségre igyekezők, a könyörületesekek, a tiszta szívűek, ezek nevezetnek Jézus által isten fiának, ezek a menyenyeknek országa, ők látják meg az istent. (Máté 5. 3—9.) Az ő országában semmi szolgálai állapotnak helye nem lehet, mivel mindenki egymásnak testvére, mind anynyian isten fiai. A földnek nagyjai ugyan hatalmaskodnak, vezetik az uralmat hatalommal, hanem a ki ti közületek nagy akar lenni, annak ön-nagyságát a szeretet szolgálatában kell keresnie, az adja az ő lelkét váltságának árán sokakért. (Máté 10. 42—45.)

Ilyen principiumokkal lépett fel Jézus. Ilyen néppé akarta Izraelt s Izrael által az egész emberiséget alakítani. Ez vala életének feladata, ezért folytatott a leghevesebb lelki harcot, szenvedett legkeserűbb üldöztetést. Életének utolsó estéjén pedig, a tanítványaival együtt való vacsora alkalmával, nem sokára bekövetkezendő halálát miután tudtúl adta, így szólt: az ő vére, az „új-szövetség“ vére!... S a keresztfán kimúlt azon tudattal, hogy a világ számára igazi vallást alapított. (Márk 14. 22—24.)

Vajjon, az a férfi, kinek ilyen terve vala, ki ilyen principiumokat hirdete, nem a valódi ember fia? Tanában van-e valami olyan, a mi korunkhoz és viszonyainkhoz nem alkalmazható? Nem minden emberi-e ebben s éppen „az“, a mit a modernek egyesülete, társulata akar?!

Jelentékeny istentiszteleti alakok játszódták már le szerepüket.

Az ősidők templomai, valamint a jeruzsálemi is elenyésztek, a bölcsészeti rendszerek még ma is szakadatlanul váltakoznak; az egyház tantételei — maguktól az apostoloktól származottak is — mint olyanok, melyek hitünk kinyomatát kepeznék, már megszűntek. De a mit Jézus óhajtott és alapított, az megmaradt. A valódi emberiség, szeretet, békeszeretet, méltánylat elemei, a különböző nézetek dacára is, még megvannak s meg kell hogy legyenek a társas életben.

Igy tehát, melyik név találóbb Jézushoz az ember fiánál, a mely önnevezettel kortársai között fellépett?

Hogy Jézus az emberiség birodalmának megalapítására lépett fel, azt igazolják azon elvek, a melyeket hirdetett. Azonban, mindenek előtt arra kell figyelemmel lennünk, hogy ő legelőször istenországát magában alapította meg; mert a mit ő tanita, az vala maga. Hol látott hozzá hasonló embert a világ?

Mi rendszerint az emberben három főtehetséget különböztetünk meg, u. m. az értelmet, érzést és akaratot, de sehol e hármat tökéletes összhangzatban egyesülve, nem találjuk; Jézus az, kiben a vallásos ember — mint egyedüli példányképben — a legfenségesebb tökélyességben lép fel. Hol van azon értelem, mely képes lenne a Jézusénál nagyobb tervet készíteni isten fiainak egy nagy családba való egyesítésére? Vajjon, kinek emelkedett kortársai közül értelme az övének felül oly mértékben, hogy képes lett volna az ellentéteket saját fegyvereikkel megszügyenyíteni? Avagy, melyik tanító hatolt be anynyira, mint ő, Izrael profétáinak szellemébe kortársai közül? Az ó-testamentum ugyan még számos egyének és községek hite felett mind historiai, mind dogmatikai téren, mint tekintély uralkodik, pedig Jézus előtt az ó-testamentum semmi sem egyéb, mint egy vallásos könyv; s neki Izrael csodákkal teljes történelmét kétségbe vonni, semmi oka nem vala, mivel ez nála nem volt a fődolog. Jónás könyve előtte, mint csudatелjes historia, semmi becsesl nem bír, míg ellenben azon nagy igazságáért, a melyet hirdet, t. i. hogy nem a csudák, hanem az igazság ereje képezik a profétát: becsüli. A nagy eszményképeknek historiai hagyományát a vallásos téren mindig méltányolja, s hivatkozik rájuk, pl. Dávidra, más helyt Ilyésnek a pogányvilághoz való viszonyára, magatartására. Kritikája az ó-szövetségre vonatkozólag nem vala historiai, hanem erkölcsi és vallásos; éppen ezért a parancsok és rendelvények tömkelegéből mindenek felett a szeretet parancsát emeli ki. Ez vala előtte a fődolog. Ki látta át előtte, ki, hogy Mózesnél és a profétáknál nem kell állva maradni, hanem belőlük kiindulva, mindnyájunk feladata magasabbra emelkedni és a mit ők tanítottak, azt be kell tölteni, teljesíteni. (Máté 5. 17.)

Jézus tulajdona a legélesebb értelem. De benne az értelem a legfinomabb érzéssel párosul, midőn hazájának sorsa felett könyveket hullat. (Luk. 19. 41.) Jézus izraelita volt, ki mint polgár a partikularis szellemű néphez tartozott ugyan, de nemes szíve az emberiségért dobogott. Izraelnek fénye vala nem csak annak férfiai előtt, hanem a nők is a legtisztább vonzalommal viseltettek iránta, körutáiban őt kísérték, szolgáltak neki. (Luk. 8. 1—3.) Mert az ő lábainál a bűntudat sulya alatt nyögő nyugalmat talált. (Luk. 7. 36—39.) Mindenekért minden vala; Izrael tudósai egy tanácsadót találtak benne, gyermekei, csecsemői pedig, kiket ölébe vesz és megáld, barátot, védelmezőt és pártfogót. Jézus szigorú, mely nemes indokból származó szigorából kifolyólag, a templomot a pénzváltoktól megtisztítja, mivel ezek nyerészkedés vágyától ösztönzött, önhaszonleső csoportját az istentiszteletre botrányosnak tartotta. (Márk 11. 15—18.) Ugyan ezen és ha-

sonló eljárásaiért félreismertetett, üldöztetett, de hol az az érzés, a mely a félreértést és szenvedést könnyebben tudná tűrni, mint az ő emelkedett, magasztos érzése? Ki az, a ki elnézőbb volt a bűnös elítélésére vonatkozólag, mint ő, jóllehet a bűnt nem tűrhette, az erkölcsiség terén a legszigorubb kívánalmakkal lépett fel, (Máté 5. 20—48.) még is a paráználkodó nőhez így szól: eredj el és többé ne vétkezzél. (Ján. 8. 1—11.) Ki volt az, a kiben akkora mértékben uralkodott volna az emberiség iránt való nemes érzés, mint Jézusban, a ki a helyett, hogy szidalmazta volna a keresztfán való kínos szenvedéseinek okozóit, így kiáltott fel: atyám, bocsásd meg nekik: mert nem tudják, mit cselekesznek? Minő szív, párosulva tiszta értelemmel s magasztos erkölcsi emelkellettséggel!

*Nagy József.*

(Folyt. kövekezik.)

## NEKROLOG.

Réty, márc. 16. 1876.

Tegnap, márc. 15-én, gyászos napunk volt.

Rétyi Antos Ferenc, hoszszas betegeskedése után, márc. 12-én meghalt.

Tegnap nagy számú nép volt a temetésén, melyben képviselve volt a nép minden osztálya. Megható részvét nyilatkozott a nagy számú nép-gyülekezet kebelében az elhunyt jeles férfi iránt.

A jelesek által hagyott úr megható szokott lenni s csak akkor érezzük valódilag a veszteséget, midőn nem láthatjuk többé őket sorainkban.

Ugy hiszem, közelismeréssel találkozó kötelességet teljesítek, ha az ő élete leírását átadom a nyilvánosságnak.

Született rétyi Antos Ferenc 1822. szeptember 15-én. 6 éves koráig az apai háznál neveltetett, édes apja volt Antos József királyi pénztárnok, édes anyja Vajna Anna urnő, a gondos és fáradhatatlan szülők erényes nevelésben részesítették őt, hat testvérét és két nővérét; a nyilt és mivel ház fogékony talajra talált a jeles gyermek keblében.

A mivel és erényes szülők által megindított jó nevelés 6 éves korában a n.-enyedi főiskolában nyerte meg folytatását, ott tanult, mint jeles növendék 1838-ik évig.

Nagy-enyedi tanuló korából egy epizod mindig élt keblében: ugyanis, 1834-ben herceg estei Ferdinánd Erdélyt beutazván, midőn N.-Enyeden megfordult, tanár néhai Szász Károly az 5 Antos fiut, mert akkor ötön tanultak testvérekül Enyeden, a herceg elébe vezette, bemutatta azon kedvező nyilatkozattal, hogy ezek mind testvérek és mindenik első a grádusában.

1839-ben augusztus 18-án a K.-Vásárhelyt állomásozó II. székely gyalog-ezredhez lépett be mint had-apród (kadét) s miután a had-apródi iskolában kiképezte magát s a had-apródi hivatalokon (tizedes, őrmester) átment 1846. június 20-án II. osztályu alhadnagygyá kineveztetett s mint ilyen Ilyefalván állomásozván, ott is mindenkinek szeretetét és tiszteletét kiérdemelte; 1848. június 30-án ideiglenesen ezred-i segéd-tisztté neveztetett ki. 1848. augusztus 20-án István

főherceg álta) az erdélyi honvédpáncsnokság (ezredes Dobai József) mellé fősegédnek Kolozsvárra rendeltetett. 1848. szept. 20-án a XI. honvéd zászlóaljhoz századosnak, 1849. június 2-án a 32-ik zászlóaljhoz őrnagygyá neveztetett ki, mely minőségben végezte be a szabadság és honvédelmi harc alatti pályáját.

Mint honvédtiszt az 1848—9-ki hadjáratban 15 kisebb-nagyobb csatákban és ütközetekben vett részt, kétszer megsebesült (Gyula-Fehérvárnál és Kőhalomnál) Gyula-Fehérvárnál, mint az ostromló sereg főparancsnoka, hosszabb ideig mulatott s az ott kitüntetett bátorságáért Bem tábornok által a III. osztályú érdem-keresztel diszített fel.

A fegyvert 1849. augusztus 20-án Zsibónál letette s azután egy évig bujdokolt, többnyire a Királyhágon túl. 1850. augusztus 18-án Pesten a cs. k. haditörvényszéknél önként jelentette magát, hol két évi várfogságra ítéltetett, de kegyelem útján a büntetési idő elengedtetett.

Akkor haza jövén, azon idő óta a gazdaságban tündött ki magát, csaknem mintaszerű gazdászatot folytatott.

1861. május 20-án Háromszék képviselő bizottsága főjegyzőnek választotta meg, 1869-ben Sepsiben, mint baloldali képviselő jelölt, volt felléptetve. 1869-ben szeptember 20-án királyunk legfelsőbb elhatározása őrnagygyá nevezte ki, mely minőségben m. e. egy évig Erzsébetvárosban lakott, azután 1872-ben nyugalmaztatván, jelenleg mint nyugalmazott m. k. honvéd őrnagy halt meg.

Mint testvér egész odaadó testvéri szeretettel testvérei iránt, kik jelenleg öten vannak életben, mint rokon a legmelegebb kebelrel osztozott a rokoni szeretetben, mint ember részvétellel volt mindig ember társai, különösen szenvedő ember társai irányában, mint barátoknak a hűség lelkesítette kebelét, mint honfi, midőn ideje volt, küzdött a hon szabadságáért, azután a honi irodalom pártolásában anyagilag és szellemileg is kitüntette magát.

Érdemeit a sepsii ref. egyházmegye elismervén, 1866-ban algonokának választotta, ezen a pályán is, mint választásos gondolkodású hivatalnok, hivatalának buzgón megfelelt mindig.

Ritka találkozása temetése napján a körülményeknek: meghagyása szerint temetése a legegyszerűbben kellett volna hogy lefolyjon, de a honvéd tisztikar még is lejött K.-Vásárhelyről, diszíteni hiv. bajtársa gyász-menetét; a család egy koszorút tett koporsójára, mely szíve fölé volt helyezve. Háromszék tisztikara viszont megjelent egy koszorúval s főjegyző Horváth László ur érzékeny szavakban tolmácsolta a családi sirbölt előtt a tisztikar bucsú-szavait s az általa hozott koszorú a lábához tétetett. A honvéd tisztikar is hozott egy koszorút, melyet Kraft százados meleg, vigasztaló és bucsú-szavak kíséretében tett le az elhunyt fejéhez.

Ohajtása szerint, kardja és csákója vele együtt letétettek a sirböltbe.

Ilyen vala a néhainak tettekben gazdag élete.

És az érdem kivívta a temetésnél is a nagy számú közönségben a részvét érzelmét.

Nyugodjanak csendesesen porai kedves szülői és egy jeles testvére hamvai mellett. \*)

*Kisantal Sámuel.*

## KÜLÖNFÉLÉK.

= Magyarországot ismét csapás érte. Nem volt elég a megpróbáltatás, melynek terhes sulya alatt eddig nyugodt, most már az elemek is ellene támadnak. A Duna egész hosszu mentében kiáradott oly magasságban, hogy némely helyütt még az 1838 ik évit is felülmulta. Száz meg száz mértföldnyi tért öntött el, mely most községek és vetések helyett csak pusztulás és rom és a lakosságnak menekülni kellett, hogy életét megtarthassa. Sokat, milliókra menő kárt szenvedett maga Budapest is és különösen a vidék nyomora leirhatatlan. Ennek enyhítésére országos segélygyűjtésre hivta fel a belügyminiszter a hatóságokat, de felhív mindenek felett a részvét, mely nem nézheti, hogy a szenvedők nyomorogjanak. Kötelességet vélünk hát teljesíteni, midőn mi is felhívjuk olvasóinkat, hogy bárminő csekély adományaikkal járuljanak a nyomor enyhítésére, melyet mi azonnal rendeltetése helyére átszolgáltatunk. Megemlékezzetek a nyomoruságnak idejéről és isten viszapozolja ezerszeresen.

= A magyarhoni árviz-károsultak fölségítésére a kolozsvári ev. ref. főtanoda részéről történt adakozások kimutatása. Tanár Sárkány Ferenc 5 frt, tan. Jancsó Lajos 3 frt, t. Parádi Kálmán 2 frt, t. Graf Jakab 3 frt, tanodai pénztárnok Erdélyi Sámuel 3 frt, (a többi tanárok város részenként adakoztak) a bölcselmi II. osztály együttesen 4 frt 70 kr, a bölcs. I. oszt. 6 frt 50 kr, a közép VI-ik osztály 4 frt 80 kr, az V. oszt. 6 frt 40 kr, a IV. oszt. 3 frt 40 kr, a III. oszt. 4 frt 43 kr, a II. oszt. 8 frt 70 kr, az I-ső oszt. 6 frt 26 kr, az elemi IV. oszt. 5 frt 15 kr, a III. oszt. 3 frt 10 kr, a II. oszt. 3 frt 55 kr, az I-ső oszt. 95 krt. — Összesen 73 frt 94 kr. Ezen összegnek az illető helyre leendő átszolgáltatására t. szerkesztő ur azon hozzáadással kéretik fel, hogy a segély oly vidéki községek (nem a főváros) fölségítésére fordíttassék, hol a gyámolításra legnagyobb szükség van. Kolozsvár, 1876. márc. 10. Jancsó Lajos, igazgató-tanár.

= Poroszországból. 1875. június elején a poroszországi összes néptanítók és tanítónők száma 54,496 volt; a szaporodás két év alatt rendes tanszékeken 2756, segéd-tanítói állomás kevesebb van 306-tal. Nőtanító összesen 3768, 570-nél több, mint két év előtt. A berlini egyetem látogatóinak száma akkora, minő már rég nem volt. Az immatrikuláltak száma 2143; ujonnan jöttek 884-en, eltávoztak 465-en. Az összes számból theológiát tanult 162, jogot 897, orvostudományt 263, philosophiát 911.

= Pázmány Péter négy ismeretlen munkája. Szabó Károly közelebb a máramaros-szigeti helv. hit. lyceum könyvtárának egy kolligatumban Pázmány Péternek négy oly munkáját fedezte fel, melyekből ekkoráig egy példány sem volt ismeretes. Létezésük fölől, e kor egyéb polemikus munkáiból, tudomásunk volt ugyan, de a budapesti és vidéki nagy könyvtárakban felkutatásuk céljából tett igyekezetek és hírlapi felhívások eredménytelenek maradtak. Kettő 1609-ben, kettő pedig öt évvel utóbb látott napvilágot. Mind a négy polemikus tartalmu.

\*) Kéretik a „Hon,” „Ellenőr,” „Kelet,” „Magyar Polgár,” „Nemere,” „Protestáns egyh. és iskolai lap” szerkesztősége ezen nekrológ átvételére.

S. K.



# ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

VI. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, MÁRCIUS 30. 1876.

274 — 13. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egész évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca, 9 sz. —

## Kegyelet.

A ki az urnak dolgában fáradoz,  
Igaz hűséggel mind végig izzadoz;

Méltó az, a köztiszteletre  
S holtában neve szép emlékeztetre.  
De mely sokkal szebb annak az érdeme,  
A kinek jutalmat nem tekint szeme.  
Halotti ének.

Miután a királyi tróntól a kunyhóig mindenre gyászt hozott, veszteséget, fájdalmat okozott a „haza bölcsének,” a „nemzet atyjának,” — habár a terhes betegség által rég előkészített, sejthetett, de azért még is hinni ném szeretett — halála; miután a királyi tróntól a kunyhóig mindenki sietett a gyászban, a veszteség miatti fájdalomban osztozni és a nagy halott gyász-koporsójára az érdem-koszorút — melyet életében el nem fogadott — letenni: hazafiúi kötelességét teljesítette az erd. ref. egyházkerület áll. igazgató-tanácsa, midőn elhatározta, hogy erd. ev. ref. egyházkerületünk is szenteljen közös gyász-innepélyt „a halhatatlan halott” érdemei tiszteletére. És minthogy pár nap múlva még is fog tartatni a gyász-innepély, legyen szabad nekünk is e becses lap hasábjain, a nemzet nagy halottja iránt a kegyelet adóját lefizetni.

Sötét, viharos századok vonultak át a múltban hazánk, nemzetünk élet-egén, melyeket eloszlatni, sőt csak valamennyire is megvilágosítani, az itt-ott gyéren pislogó mécsek, vagy néha rövid időre kibuktant csillagok fénye sem tudott soha. Azonban 1832-ben egy csillag, egy „álló csillag” tűnt fel hazánk borús egén, melynek fénye és teste folytonosan nőtt annyira, hogy annak világánál az eddig láthatlan tárgyakat egymástól megkülönböztetni és külön választani lehetett. Idő telve, ez a csillag tökéletes nagygyá változott, hazánk és nemzetünk ragyogó, fényes napjává, melynek éppen úgy, mint a természeti égen ragyogó napnak rendszere — történelmi, emberi jog, igazság, önzetlenség, áldozatkészség és haza-szeretet

— és bolygói is voltak, melyek fényüket, éltető elemüket tőle kölcsönözték. Tizenhat évig ragyogott a jelzett évtől kezdve e fényes csillag hazánk egén és vezette fényével, világosságával nemzetünket. Ez évek leteltekor egy borzasztó vihar rohant át hazánk és nemzetünk fölött, mely minden építményt romba döntött, minden csillagot, mely világolt, kioltott, vagy elűzött. Ugy látszott — legalább akkor — hogy mintha ama fényes vezér-csillagunkat is eltakarta volna. De — hála istennek — csak látszott, mert miként később kitűnt, ama ragyogó csillagunk akkor is helyén volt és világított. Tizenkét, illetőleg tizenhat évig sötétség, a szenvedés, nyomor, zsarnokság rettenetes sötétsége borította ismét hazánkat, nemzetünket, melytől amaz „álló csillagunk” ellenállhatlan fénye szabadított meg ismét minket, még pedig úgy hisszük — vajha ne csalódnánk — örökre.

E fényes, ragyogó csillagunk „Deák Ferenc,” az egyszerű magyar nemes ember volt. Álló csillag volt ő, mert az igazságon állott. Az igazság pedig örök, változhatatlan és így állandó, mint az isten. Ő volt az, ki 1832-ben jelent meg először a magyar országgyűlésen, melynek azután mindig elismert és tisztelt vezére volt, kiről saját édes testvére azt mondta volt: „hogy a kis ujjában is több tudomány van, mint benne egészen” és igazat mondott. E fényes csillag tűnt le hazánk és nemzetünk egéről folyó évi január hó 28-án éjjel, el is temette a nemzet hozzá illő fénynyel, pompával febr. 3-án. Pedig Deák Ferencet eltemetni, elfeledni soha sem lehet, mert ő olyan, mint az álló csillag, melyről azt tanítják a tudósok, hogy ha ma egy letűnne is az égről, annak fényét még évszázadok múlva is lehetne látni, minek az okát is megmagyarázzák: éppen így, az ő fénye is ragyogni fog, míg ez országot magyarnak nevezi a történelem. Méltó azért, hogy erd. ev. ref. egyházkerületünk is gyász-innepélyt szenteljen az ő tiszteletére; mert rá igazán illik Dániel proféta mondása (XII. 3.) „a bölcsek fénylenek, mint az égnek fé-

nyessége és a kik sokakat az igazságra visznek, miként a csillagok örökkön és örökké fénylenek.“ És ki vezetett valaha oly sokakat az igazságra, a királytól a legutolsó napszámosig, mint ő.

Az emberi nemzet élete egy nagy — néha csendes, máskor borzasztóan felháborodott — tenger, melyen az egyének, családok, nemzetek, országok és birodalmak megannyi kisebb-nagyobb csónakokat és kevésbé, vagy jobban felszerelt hajókat képviselnek. Nemzetünk, hazánk is egy hajó e nagy tengeren ezer év óta. És azóta mennyi és minő hányattatásokat állott ki, ki tudná azt mind egyszerre elősorolni?! Háromszor szenvedett e hajó iszonyú törést és mind annyiszor azt hitte a világ, hogy végkép el fog süllyedni, el fog tűnni, hogy „finis Hungariae.“ És még is mindannyiszor megmenekült; igaz, hogy özszerombolva, de még is megmenekült úgy, hogy ma már szilárdabb, erősebb és felszereltebb, mint volt 300 év óta. „Sajó,“ „Mohács,“ „Világos,“ e három iszonyu szirt az, mely hazánk, nemzetünk hajóját az élet nagy tengerén özszevúzta. A „Sajó“ által okozott törést kijavította IV. Béla királyunk. A „Mohács“ általi törést többen javították, de abban is legtöbb érdeme Deák Ferencnek van. Hanem a „Világos“ által okozott törést már egészen Deák Ferenc javította ki úgy, a mint van. Sajót a tatár, Mohácsot a török, Világost a muszka, de az árulás segítségével által idézte elő.

Mikor a magyar nemzet és ország úgy látszott, hogy Világosnál meghalt és el is temettetett, egy ember állott egyedül a felháborodott tenger partján, várta, hogy csendesedjék le, mert tudta, hogy ha lecsendesedik, az özszetört hajó-darabokat kihányja a partra és ott özsze lehet szedegetni. Ugy is történt. A vihar által fölkorbácsolt tenger kezdett csendesedni, a széttört hajó darabjai kezdtek a parthoz jöni. Ez egy ember szedegette és rakosgatta is özsze a tört hajó roncsait. A kik a tört-hajó népe közül megmenekülhettek, mikor látták, hogy ez egy ember mit akar, kezdtek körüle gyülekezni, neki segíteni. Tizenkét évig, illetőleg tizenhat évig folyt ez a munka. A világ elbámult, az ellen megrettent, mikor e rég elsüllyedettnek hitt és híresztelt hajót özszeállítva, kijavítva — az egyetértés által — megerősítve, felszerelve és az indulásra készen meglátták. Ekkor a hajó kormányzója, mint páratlan nemes keblű ember, kezét nyujtott az ellenek békülésre, előbb viszszautasították, utóbb elfogadták. És ekkor hajónkat özs-

szekötötte a kibékült ellenével, azóta együtt jár a két hajó.

És ez az ember ismét Deák Ferenc volt, az egyszerű magyar nemes, az igaz, becsületos, önzetlen hazafi, kinek még a király sem mert, de nem is tudott semmit adni életében, azért sietett, hogy első legyen, ki a halott koporsójára az érdem babérkoszorúját letegyje.

Ez ember, ki egészen hazánkknak, nemzetünknek s így nekünk és az utókornak élt, ki még családi életet sem alakított soha magának, hogy nemzetünk lehessen családja, ez ember megérdemli, hogy erd. ref. egyházkerületünk is innepély által megtisztelje, meggyászolja.

Deák Ferenc elment közülünk; de szelleme, példája itt maradt örökségül nekünk: kövessük. Emléke legyen feledhetlen örökre. Tegyük mi is egy koszorút, a már két hava a kerepesi temető kápolnájában letett — a nagy halott hűt tetemeit magában záró — koporsóra. Tegyük rá a hála, a tisztelet és az emlékezet hervadhatatlan babérkoszorúját. Adjunk hálát istennek, hogy ilyen embert is küldött a földre és éppen „magyar embert.“ Tiszteljük halála után is, kit az egész mivel világ tisztelt, gyászolt és magáénak is vallott. Emléke legyen szent, kitörülhetetlen szívünkől, utódaink szivéből az idők végéig.

Oh! bocsássuk el áldással, békével  
S kérjük atyánkat, tegyen jót népével;  
Adjon más hiv vezért a bús seregnek  
S vigasztalja meg, a kik keseregnek.

*Egy marosi ref. pap.*

## Emlékezzünk régiokról.

A v.-hunrad-zarándi egyházmegyei közgyűlés körülbelől 50 tagot számlál s még is a múlt év december 14-én tartott rendkívüli közgyűlésében csak tíz tag jelent meg; a hét gondnokot képviselte egy, a husz papot hét, a világi képviselőket egy és a tanítói kart egy képviselő, mint Gál Sámuel e lapok 2-ik számában világga bocsátotta. Tudom, más egyházmegyékben is hasonló arányban gyakoroltatik a közgyűlés. Ha egy-egy választásnál — a régi plenum főconsistorium módjára — számosan is jelennek meg a tagok, ebéd után elpárolognak, ki jobbra, ki balra, azután néhány törvényszéki tag határoz, végzi a teendőket.

A jog együtt jár a kötelezettséggel, a ki azt gyakorolja, ennek is eleget kell tennie s ha ki kötelezettségének önkint nem tesz eleget, hanyagsága mellett, tiszteletlenséget tanusít azon testület ellen, mely kebelébe fogadta. Az ily hanyag mulasztók erkölcsileg rendesen azzal büntettetnek, hogy jegyzőkönyvileg absenciát kapnak; de a Sz.-Bonyhán 1860-ban tartott zsinat ezzel nem elégedett meg, mert jegyzőkönyve 74. sz. a. a következő határozatot hozta:

„Köz-zsinatunk előtt fölmerülvén az, hogy némely pap atyafiak, kánon ellenére, az egyházmegyei részletes zsinatok gyűlésein nem jelennek meg:

„Minden pap legszorosabban köteleztetik kanonaink és régibb synodalis határozataink értelmében a részletes zsinatokni megjelenésre. A magokat helyes okokkal menteni nem tudó mulasztók, mindannyiszor egy pengő frttal büntetendők, a büntetés-pénzek az árva-özvegy táraiba s hol ilyenek nincsenek, az egyházmegyei pénztárba folyván be.“

Ez életre való határozatot felújítani és gyakorlatba vétetni: célja e soroknak. Ha a közgyűlések így se népesednek meg a mulasztók számával, legálább az özvegy-árvai pénztárak nyernek.

M—i.

## Vélemény a gyermek-menhelyek felállítására tárgyában.

(Folytatása és vége.)

B) Vélemény-adásunkban nem szoritkozunk csupán egyházmegyénk területére, de nem is terjedünk ki az egész egyházkerületre.

A Rikán belüli négy ref. egyházközséget tartjuk szemünk előtt.

Innen önkint lehet következtetést vonni egyházkerületünk más vidékeire is.

A Rikán belüli négy egyházközségben (Háromszék s az ide tartozó más megyerészek területén) eddigelő a kisdédóvás terén tudomásunk szerint csupán a dálnoki ev. ref. egyház és Kézdi-Vásárhely városa mutatott fel tényleges lépést, a menyinyiben ezek szakképzett nevelő és illetőleg ápoló vezetése alatt kisdédóvodákat létesítettek.

Nézetünk, óhajításunk szerint lenni kellene:

1. Kézdi-Vásárhelyen egy árvaháznak, mely az öt éven alüli árvákat is kebelébe fogadja.

Jegyzés: Kézdi-Vásárhelyen egy nemes lélek br. Szentkeresztii Stephania buzgolkodása folytán alapított egy árvaház, mely már eddigelő 18 árvát képes befogadni;

de ezen intézet csak hat éven felüli árvákat fogad be. A Rikán belüli négy egyházközségnek hozzá kellene járulni, hogy a 6 éven alüli kisdéd-árvák közül is néhányat befogadhasson.

2. Lenni kellene Sepsi-Szt.-Györgyön a megyei kórház mellett gyermek-kórház-osztálynak, hová főként a szegényebb osztály kóros gyermekei gondos ápolás végett felvétethetnének.

Jegyzés: Egy ily gyermek-kórház létesítésére (Háromszék megye) törvényhatóságát fel kellene szólítani a keresztényi szeretet és humanismus nevében. Van okunk binni is, hogy e felszólítás nem lenne sikertelen. E célra fordíthatók lennének az évenként begyűlő büntetés-pénzek.

3. Minden községben lenni kellene egy oly gyermek-kórháznak, hová a ragályos betegségek alkalmával, melynek a diphteritis, stb. a beteg gyermekek rögtön átszállítatnának, hogy a ragályt testvéreikre és a hozzájuk közel levőkre ne áraszzák tovább. Szigoruan kellene örködni a felett, hogy a ragályos betegségbe esett s abban elhalt gyermekekkel, azoknak szülőivel, az ápolókon kívül senki-nek, de különösen más gyermekeknek és gyermekes szülőknek bizonyos napokig (vesztégzár) ne legyen szabad érintkezni. Ily házaknál „virasztani,“ „torolni,“ a régi szokás szerint — nem szabad. Az egyszer eltemetett kisdédok sírját felbontani s abba más halottat temetni szigorú büntetés terhe alatt megtiltatik.

Jegyzés: E tekintetben is a közigazgatási hatóságok közbenjárása és hivatalos fellépéséért át kellene irni.

4. Brassóban — ott lakó szegény iparosaink — a nagyvárosi kísértéseknek kitett székely leányok ezrei közül megesett személyek gyermekei számára állítani kellene egy lelenc-házat. Egy ily lelenc-ház felállítását egyenesen a magy. kir. kormánytól kellene kérni, figyelmeztetni kellene erre a „Székely-egylet“-et és az országos kisdédóvó egyletet.

5. A fennebbi négy pont alattiak azonban nem egyenesen tőlünk függvén, ha azokat kegyes óhajításoknak tekintjük is: önmagunk erejéből megtehetjük, hogy p. o. K.-Vásárhely példája után S.-Szt.-Györgyön, más népesebb és vagyonosabb egyházközségekben — teljesen felszerelt gyermek-menhelyeket, a mint nevezni tetszik óvodákat, gyermek-kerteket állítsunk — állítsunk.

6. Más módosabb és népesebb egyházainkban, pl. Zágón, Alcsernáton, Kovászna, Ilyefalva, Hidvégen, minthogy ezekben is a község és a kormány tartja fenn a népiskolákat, lehetne a 4. §-ban jelzett másodfoku gyermek-menhelyeket állítani.

7. Minden oly egyházban, hol a lakosok száma a 300-at meghaladja, lehetne és kellene a 4. §-ban jelzett harmadfoku gyermek-menhelyeket állítani, sőt még 10—15 kisdéd részére, hol e célra kellő anyagi és szellemi erő létezik, óhajtandó gyermek-menhely állítása.

Az elsőfoku gyermek-menhelyek rendszeres kisdédóvodák, vagy gyermek-kertek mintájára rendeztetnének be, ezekre számos minta levén hazánkban, sőt egyházkerületünkben is, ezeknek tervrajzát előírni, fölsőlegesnek tartjuk.

A másod- és harmadfoku gyermek-menhelyekre nézve általánosságban megjegyezzük, hogy azokat csak a tavaszi, nyári és őszi (májustól októberig) óhajtjuk felállítani, először azon okból, mert a szegényebb munkás osztály gyermekei akkor a legelhagyottabbak; másodszer azért, mert a kisdedeket a téli zord idő alatt sok bajjal jár az intézetbe fel és onnan haza vinni, az intézetben ápolni. Ha a rendes népiskolák szünetidején állítjuk fel a menhelyeket, azon esetben a helyiségre nézve ott sem lenne semmi akadály, hol talán az egyház, illetőleg a község, nem tudnának külön helyiségről gondoskodni; mert a népiskola helyiségét kevés költséggel át lehet változtatni gyermek-menhelyé, sőt igen sok helyen illő fizetésért a népiskolai tanítókat és tanítónőket s tán néhol a lelkészeket és lelkésznőket is lehetne mint ápolókat és nevelőket alkalmazni. Sőt azon egyházakban, hol községi iskolák vannak, a felekezeti tanítót kötelezni is lehetne a kisdedek ápolására és nevelésére.

E célból óhajtandó lenne, hogy a nagy-onyedi tanítóképezdénél a kisdedek ápolására és nevelésére is képeztesenek a képezde növendékei.

Azonban a dolog természeténél fogva óhajtandó lenne, hogy a gyermek menhelyek kisdedei, lehetőleg mindenütt nők ápolására és nevelésére bizassanak. Minthogy pedig a legkezdetlegesebb gyermek-menhelyeknél is az ápoló- és nevelőnőknek bizonyos foku szakképzettséggel kellene bírniok: e célból a 2-od foku gyermek-menhelyek leendő ápolói számára Kolozsvárt, vagy Budapesten egy rendkívüli tanfolyamot kellene nyitani; hol ezek az egyház és m. k. állam segítségével a kellő képességet a lehető rövid idő alatt megszerezhessek.

A 3-ad foku menhelyek ápolónői a kellő képességet hasonlóan egy rendkívüli tanfolyamon, vagy valamelyik rendszeres kisdedővé (alapnevelő) intézetnél néhány hétig szemlélve, segédkezve elsajátíthatnák.

A fennebb elsoroltak alapján a 2-od és 3-ad foku gyermek-menhelyek költségvetését és tervét következőkben véljük megállapítani.

A másodfoku gyermek-menhely tervrajza és költségvetése.

(30—60 gyermek számára).

A) Első berendezésre kívántatik:

1. Egy telek, a telken

a) egy tágas szoba, minden gyermek számára legalább is 0,80. □ m. területtel.

b) kert, legalább is 200 □ m. területtel, lehetőleg árnyas fákkal beültetve, a talaj kiperondozva, tisztán tartva. (Jegyzés: Ezen telket az egyház, illetőleg a község adja és rendezi be külsőképpen, úgy szintén az ápolónő tisztességes lakásáról is gondoskodik.)

2. Belső berendezés:

a) minden gyermek számára padok v. székek 30 frt.

b) ruhatartó fogasok 3

c) egy fürdő-kád 4

d) két mosdótál állványnyal 3

e) egy darab szivacs 1

f) 12 db. törülköző és egy pár lepedő	3 frt.
g) két fa ivó-edény, két bádóg-kanna	3
h) egy játék- és munkaszer-tartó fiókos szekrény	6 "
i) egy élelem-tartó fiókos szekrény	6
k) játék- és munkaszerek Fröbel nyomán	60
l) képek és minták	20 "
m) egy hangszer, pl. hegedű	5
n) testgyakorló eszközök	20 "
o) alvó-gyékények és szalma-párnák	20 "
Első berendezés költségei egyszer s mindenkorra	188 "

B) Évi rendes kiadások:

1) egy ápolónő fizetése 6—8 hónapra	300 frt.
2) egy segéd-ápolónő (leány) fizetése	100
3) az elhasznált játékszerek, munkaszerek, képek, minták pótlására	40
4) szegény gyermekek élelmezésének pótlására	40
5) egyéb szükségletekre	20 "
A rendes évi kiadás	500 frt.

A legegyszerűbb gyermek-menhely tervrajza és költségvetése.

(30 gyermek számára.)

A) Első berendezésre kívántatik legalább is:

1. egy telek, a telken,

a) egy tágas, jó ajtókkal, ablakokkal ellátott egésséges, világos szoba, minden gyermek számára legalább 0, 170. □ m. térrel.

b) kert; legalább is 200 □ méter terület, lehetőleg árnyas fákkal beültetve, a talaj kiperondozva, tisztán tartva.

2. Belső berendezés.

a) minden gyermek számára pad, vagy székecske, 30 gyermek számára 15 frt — kr.

b) ruha-tartó fogasok 2 —

c) egy fürdő-kád 3 —

d) két mosdótál állványnyal 2 —

e) egy darab szivacs — 50

f) 6 darab törülköző 1 20

g) két fa ivó-edény, két bádóg-kanna 2 —

h) tisztogató eszközök seprűk, kefék, stb. 2 —

i) egy játék- és munkaszer tartó fiókos szekrény 5 — "

l) egy élelem tartó fiókos szekrény 5 — "

l) játék- és munkaszerek Fröbel nyomán 30 —

m) képek és minták 10 —

n) testgyakorló eszközök 10 —

o) alvó-gyékények és szalma-párnák 10 " — "

Első berendezés költségei egyszer s mindenkorra 97 frt 70 kr.

B) Évi rendes kiadások:

1. egy ápolónő fizetése 6 hónapra 90 frt.

2. egy segéd-ápoló leányka fizetése 6 óra 30

3. az elhasznált játék- és munkaszerek pótlására 10

4. szegény gyermekek élelmezése pótlására 20 "

5. egyéb szükségletekre 10 "

A rendes évi kiadás összege 160 frt.

A fennir: m: hely: m: n: a: olya: egyházközségben

fel kellene állítani, a hol az egyház a városi, vagy falusi közönséggel kezét fogva, a szükséges telket, szobát, kertet, a berendezésre megkívántató költségeket és alkalmas ápolónőt képes előállítani.

A cél elérése főként egy alkalmas ápolónőtől függ, e szép hivatásra egy nemes, szelid-lelkű, gyermek-szerető nő kívántatik, kinek a kisdéd ápolás és nevelés főbb elveivel ismeretesnek kell lenni. Ez ismeretek megszerzésére — pótlására — óhajtható lenne, hogy a szünidő alatt valamely óvoda felügyelő, vagy a gyermek-kertésznő képezésénél gyakorlati ismereteket sajátíthasson el.

A fönnebbi költségvetésnél főként az élelmezés érdemel fő figyelmet. Minden gyermek — kivétel nélkül — a szülői háznál kap reggelit és vacsorát. A módosabb szülők gyermekeiket, vagy haza vitetik délre, vagy tarisnyáznak számukra. De a szegényebb szülők gyermekeikre nézve óhajtható volna, hogy délben és oszonnakor — együtt — az intézet által láttassanak el étellel. És pedig kapna minden gyermek délben egy darab rozs-kenyeret és egy pohár tejet, a hol ki lehetne vinni: egy csésze levest, oszonnára egy adag kenyeret s a hol gyümölcs van, egy kevés gyümölcsöt. Ezen élelmezéshez — kivéve a teljesen vagyontalan és munkaképtelen szülőket — mindenik szülő naponként, vagy hetenként előre fizetendő mérsékelt díj-fizetéssel járulna a helyi körülményekhez képest; pl. a hol egy legszegényebb szülőnek is, gyermekének kétszeri élelmezése bele kerülne naponként 4 krba, ott fizetnének az illető szülők 3 krt naponta. A költségvetésben felvett 20—40 frt azon különbözet pótlására van számítva, a menynyivel többbe kerülne az élelmezése, mint a menynyit a szülők fizetnek. A költségvetés egyéb tételein az illető szakértő ápolónő hozzá járulásával a helyi viszonyok és anyagi erőkhöz képest lehet változtatni.

Az intézet szellemi béréndezése és vezetése a szakér-

tő ápolónő vélemény-adása szerint egyházi, illetőleg egyházi és községi felügyelő bizottság felügyelete és felelőssége alatt történik.

Az első berendezésre és évi fentartáshoz minden községben lehet számítani a hivek és ügybarátok adakozására. A közadakozásból az oly szegény gyermekek számára, kiknek éppen nincs, lehetne egy-egy ruha darabot is szerezni, hogy a közegység és köztisztaság ne legyen kockáztatva.

Hosszszura nyult alázatos jelentésünkben igyekeztünk lehetőleg minden oldalról felölelni a kérdést. Az ügy iránti melleg érdeklődésünk mentse ki hosszadalmisságunkat. Minden esetre azon édes reménynyol zárjuk be alázatos jelentésünket, hogy ha az egyházkerület mindenik bizottsága ily őszinte jóakarattal tanulmányozza ez ügyet: a begyülemelő vélemények alapján a mlt. állandó igazgató-tanács képes lesz egy életrevaló javaslatot önteni össze és terjeszteni a főt. kerületi közgyűlés elébe; a kerületi közgyűlés pedig oly törvényt fog hozni, oly intézkedéseket teend, a melyek alapján gr. Kun Kocsárd és társainak nemes intenciói, szent célja rövid időn valósulni fognak.

Melyek után alázatos tisztelettel maradunk a ns. egyházmegyei közgyűlésnek

alázatos szolgálói:

*Révay Lajos,*

illyefalvi ev. ref. lelk. biz. elnök.

*Gáspár Albert,*

aldobolyi ev. ref. lelk.

*Fülöp Géza,*

s.-szt.-györgyi ev. ref. lelk.

bizottsági tagok.

Ezen véleményt, folyó év március hó 4-én tartott egyház gyűlésében az illyefalvi ev. ref. egyház egyhangulag elfogadta.

Ilyefalván, 1876-ik év március 4-én.

*Garda Lajos,*

egyh. jegyző.

## TÁRCA.

### Az ember fia.

(Folytatása és vége.)

Az általa követett eljárás, fényes bizonyágot teszen szilárd akarataról: Jéruzsálembe látjuk őt menni, a hol a legnagyobb veszély várakozott reája. S még is oda megy; pedig mily könnyen kikerülhetne volna azon összeütközést, mely életébe került, hogy ha a törekvéseit akadályozó Jéruzsálem helyett, a csendes Galileában töltötte volna napjait azok között, kik őt szerették és tanításait becsülték. Még is Jéruzsálembe marad, mert a nagy feladatot, melyet maga elébe tűzött, végre akarta hajtani. Már pedig a mit Jézus akart, annak meg kellett történnie! Kajafás elítélheti, Pilátus kicsufolhatja őt; de kinek volt hatalma e nagy szellem fékezésére? Ő távol volt attól, hogy tervét a keresztfán való halál által megsemmisítettnek tartsa. Kikerülhetne volna, mert hiszen a keresztfán való kínos halál szemei előtt lebegett,

de ő így akart meghalni s meg is halt, azon tudattal, hogy halála győzelmes leend.

Jézus az ember fia vala. Nem volt ez tisztelet-cim, hanem azon legfenségesebbnek kinyomata, melynél fogva az emberiség üdvösségét óhajtja e földön megalapítani. Cimre nem vágyott, megtiszteltetést nem követelt. Sőt midőn bizonyos ifjutól „jó mester“ megszólítással üdvözöltetett, megtisztelőjét a legtokéletesebb jóra utalta ezen szavaival: nincsen jó több, hanem csak egy, t. i. az isten. (Márk 10. 17—27.) Más alkalommal az őt környező sokaság közül valaki boldognak nevezi azon anyát, a ki Jézust szülte; ő pedig így válaszolt: sőt inkább, boldogok, a kik hallgatják az istennek beszédét és megtartják azt. (Luk. 11. 27—28.) Fontos intés ez azokra nézve, kik az igazhitéséget bizonyos nevek és címek, titulusok szerint mérlegetlik, melyeket Iora, különöse pedig a későbbi kor adott a názárethi Jézusnak; hatalmas intés ez azokra nézve, kik

azon hitben vannak, hogy Jézus isteni, fenséges címe, nem pedig az ő szelleme teszi a világot boldoggá. Jézus mindig csak ember chajtott lenni s az emberiség birodalmát kívánta e földön megalapítani s még is sok keresztyén előtt különösnek tünik fel az, hogy mi ezt hirdetjük: Jézus nem más, mint ember; a keresztyénség pedig valami emberi. De hát beszélheti-e az ember másképpen, józan értelemmel akkor, midőn tudja, mit fejez ki ez a szó „ember“? A világi ember a mindennapiasság és mulandóság mértéke szerint beszél az emberről s így nem csodálkozhatunk az ilyeneken, ha a vallásos téren eszményképüket kívül is helyezik az emberin s Jézusra vonatkozólag, lealázónak tartják benne nem mást, mint embert szemlélni. Ilyen nézet mellett különösnek tünhetik-e fel az, hogy ha ők az emberben egy jelentéktelen Ádámfi, egy olyan lényt, ki istenképét elvesztette, szemlélnék, egy trónjától megfosztott királyt, egy üldözöttet istennek tartanak s Jézusban — ha ő ember volt — a tisztát (t. i. az emberit) nem tisztelhetik? Mily kevésé értik az ilyenek a keresztyénséget! Valóban, ha Jézus az emberben tehetetlenségnél és nyomornál egyebet nem látott volna, akkor csakugyan isten előtt nem állhatnánk meg; de ő a jókról és igazakról éppen úgy beszél, mint a rosszakról (Máté 5. 45.) s a föld különböző tulajdonságu fajai között nem csak köves talajt, tövis és bogács-termő téreket említ, hanem a jó földet sem hagyja figyelmen kívül, azon földeket, a melyben az evangelium magvai meggyökeresnek s a termékeny gabona száraz, harminc, negyven és százszoros gyümölcsöt hoznak létre. (Máté 13. 1—8.) Maga Jézus arra figyelmeztet: hogy a bennünk lévő világosság ne legyen sötétséggé és a léleknek szeme egésségesen maradjon. (Máté 6. 22—23.) Vajjon, tehette volna-e ezt akkor, ha ezen feltételből indult ki: minden ember rossz és vak! Hiszen, a zsoltár-író még Jézus előtt megénekelte, hogy az isten az embert kezeinek munkája felett uralkodóvá tette és mindeneket hatalma alá rendelt. (Zsolt. 8.) A nagy apostol, a kire többen, mint ellentétre hivatkoznak, a görög költővel való öszhangzatát, megegyezését bizonyítja, midőn Csel. 17—28. szerint azt hirdeti: hogy mi mindnyájan isten nemzetsége vagyunk. Pál apostol Ádámot úgy ábrázolja, mint egy trónjától megfosztott királyt, azonban ezzel ellentétben azt tanította: hogy az első ember földi vala s az emberiség életében, nem a szellemi, hanem az érzéki az első. (I. Kor. 15. 45—49.) Így tehát az ellentétük ezen ellenvetését: a ti Krisztusotok ember a ti keresztyénségetek emberi! — minden botránkozás nélkül eltűrhetjük. Mi hallottuk és halljuk mesterünket, ki magát ember fiának nevezte. Neki célja az volt, hogy embereket képezzen, kik szeretetben istenhez hasonlók és ez által isten fiai legyenek. (Máté 5. 45—48.)

Jézus, midőn magát ember fiának nevezte, a proféták szerint való messiás címet és az ehez kötött fogalmat elvette, de egyszersmind helyesen is fogta fel. Mely helyes, jézusi nézet, a mi korunkban, az emberek testvériesítésében nyilvánul. Az orthodoxus izraelita még mindig várja a messiást s megvetéssel fordul el a keresztyéntől, a ki azt állítja, hogy a messiás a Jézusban már eljött. Itt van tehát azon

mély sánca, a mely a mi izraelita embertársunkat tőlünk elválasztja. Hasztalan ábrándoznak azon messiásról, kiről még saját profétáik sem tudnak semmit, vagy nem óhajtanak többet tudni, várni, mint a menyinyit mi tudunk a názárethi Jézusról, a ki magát nem tartotta messiásnak. Nem, mert az igazi emberiség birodalma után sovárgott s nem saját, hanem isten országát akarta megalapítani; győzzük meg őket a felől, hogy imádkozzanak mindnyájan velünk együtt istenhez, az egész emberiség atyjához isten országa eljöveteleért, megvalósulásáért, tehát azon országért, mely nem a törvényes pontosságban, hanem a szeretetben és a szív tisztaságában, nem a hitcikkekben, hanem az igazi kegyesség principiumaiban áll. S kérdezzük meg tőlük: ugyan miért nem akarják velünk együtt az ember fiát tisztelni, hogy így az elválasztó mélység beteljék s Izrael büszke legyen arra, hogy az ő népének fiai közül állott elő a világnak üdvössége? Egy ilyen keresztyénség testvériesítheti az emberiséget. Ezzel a keresztyénséggel bátran mehetünk a pogányok közé, meglevén győződve a felől, hogy az igazi emberi hármiféle ember szívében viszzhangra fog találni.

Jézus magát ember fiának nevezte s az is vala ő, mivel megalapította az igaz emberiség birodalmát. Értsétek, ismerjétek meg, oh gyermekei a 19-ik századnak azt, a mit tán mind ez ideig tévelygésből félreismertetek, avagy még most is félreismertek! Ti humanitást óhajtatok; de gondolható-e más humanitás, a mely Jézus személye és elvei által belétek plántáltatott? Ismerjétek el azt, a minek ismertetése a historia szőlit titeket: hiszen mindazon méltóságteljest, nemest, emberit, a melyek után századunk törekszik, küzdve az ellenvéleményük tömött csatarendjei ellen, mondom, mind azt 18 századdal ezelőtt már hirdeté Jézus. Ti szabadságot óhajtatok, de ugyan minő szabadság kívánatosabb annál, melylyel Jézus kínál, mely minden bilincset szét-tör és ez által a bűntől, az érzéki szenvedélyektől megszabadít, szóval mind attól felment, a mi emberietlen és állatok tulajdona, sajátja? Előhaladás és szabadság gyermekei, legyetek szabadok, miután az ember fia szabadokká tett, mert a hol Jézus a szivekben honol, ott van a szabadság. (2. Kor. 3—17.) Mondhatná talán valaki: hiszen, mind azt, a mivel birunk — mivel az emberiség közös szelleme — Jézus nélkül is elértük volna. Hanem azon kérdés merül fel: vajjon lehetséges-e Jézust, az emberiség történelmi fejlődéséből kizárva, még csak gondolni is? Valódság után törekedtek, de ugyan mi bir kisebb mértékével a valódságnak, mint azt kérdeni: mi lett volna nemünkől, ha Jézus nem élt volna? Tagadhatlan történelmi tény az, hogy Jézus volt az első, ki az emberiség azon szellemét, mely bennünk világol, létre hozta. Mert ugyan ki az, a ki a tudomány terén, a nagy alapítótól a tiszteletet elrabolva, azt állítaná, miszerint a legfontosabb felfedezések nála nélkül is létre jöttek volna? Az tény, hogy Amerikát Kolombus, a gravitációt Newton fedezték fel és nem mi. S vannak olyanok, kik ezen nagy férfiakat jóval túlszárnyalták, de ez Jézussal még nem történt meg. Ki merné állítani, s természetesen állítását helyesen ki tudná bizonyítani, arra vonatkozólag, hogy ő a valóságban meszszebb és tisztább lát, mint Jézus? Hol van az



a kegyes, ki vele mérközhetnék, az az idealista, ki az emberi emelkedettségnek képét tisztább alakban tudná ábrázolni, mint a názárothi Jézus történetének fenséges alakja. Ezért tehát ismerjük el őt, az ember fiát, a hittéren fejünknek, vezetőnknek. Törekedjünk az igazi humanitás után; mert ő az ember fia. Vágytok isten fiaivá lenni? Kövessétek őt, ki az ember fia, istennek igaz fia, az igazság országának királya, nagy főpapja; ki azon függőnyt, mely az embert istentől elválasztja, félretolja; ki nem ada papságot, hanem isten, az ő s mindnyájunknak atyja előtt királyokká, papokká tett; ki megjelent, hogy a teremtsenek ideáját, az embert, istennek képét megvalósítsa; ki mint ember fia, a halált legyőzte, hogy az ő erejével mi is győzelmeskedhessünk s a halállal szemben, az ő képében így énekelhessünk: „halál, hol van a te fullánkod; sir, hol van a te diadalmaid?” Mindent az emberiségért tevé Jézus, mivel az ember fia vala. Ismerjük őt tehát, ilyennek. S így többé nem létezik az, a mit az izraelita állított: keresztyének és nem emberek, hanem megfordítva: emberek, mivel keresztyének, követői a nagy ember fiának, ki a világot felvilágosította, a ki életével fényesen bebizonyította, hogy mit tesz embernek lenni.

(Scholten után) Nagy József.

### Egyesítési törekvés.\*)

„Difficile est Veritatem non dicere!

Szentséges atya!

Valamenynyiszor a keresztyén ekklézsiáknak fejről gondolkodom, mindanynyiszor eltelik szívem és lelkem azzal az alázatos és fiui tisztelettel, melylyel a Krisztusnak helytartójához tartozom; az ő szentséges hivatalának mlta iránt anynyira meggyőződtem lelkemben, hogy ottan-ottan magamon kívül ragadtatván, ez a szent gondolat ötlük elmémbe: Ez a férfi az, a ki az egész ker. világnak jóltevő édes atyja lehet. Ezen magamon kívül ragadtatott szent gondolkozásaimban, azért állhatatosan és megmozdulhatatlanul hiszem, hogy az arra vezető okaim, éppen olyan megcáfolhatatlanok, mint a tisztádan tiszta igazság és olyan megmozdulhatatlanok, mint a tengerben levő merő kősziklak.

Már egy néhány esztendőkkkel ezelőtt még a szentséged előtt élt és elfelejthetetlen emlékezetű pápának 14-ik Kelemennek idejében forgott vala elmémben, hogy némü-némü gondolatimat és rajzolásimat az hívők főpásztora elöibe terjeszthessem a megfontolásra; de a félelem és kétség miatt magamat meg nem határozhattam. Arra vetvén azért most fejemet, hogy a mit XIV-ik Kelemen pápa eleibe igyekeztem terjeszteni, azt a VI-ik Pius pápa lába eleibe letegyem. Ha hibázom, azt az ur isten és szentséged nekem megbocsátja; ha pedig igazat szólok, utolsó órámat csendes lelkiismerettel várom és örömet meghalok.

Az én gondolkozásom szerint sokkal több jót cselekedhetik az ekklézsiáknak feje, mint más akármicsoda világi fejedelem. Az igazgató fejedelmeknek bölcs és hasznos ren-

\*) L. A szentséges pápa VI. Pius eleibe terjesztett irás. Nyomtatott Bécsben, 1782. esztendőben.

delései csupán csak az ő országoknak javokra és boldogságokra céloznak; de a Rómából származó szent rendelkezések az egész világnak boldogságára lehetnek.

A pápa könnyen halhatatlan emlékezetet szerezhet magának, a fejedelmek pedig csak külső cselekedeteire ügyelnek az embereknek; csak a pápa törekedésének lehet az a haszna, csak a pápa viheti azt véghez, hogy már valaha az istentől származott vallás, melyet oly sokfelé elágazott részek hol nagyobb, hol kisebb, attól való eltávozások között vallanak és hisznek, minden akadály nélkül tovább-tovább terjedjen az egész világon és az emberi nemzetet egymás között való szent egységben részeltesse azon menynei áldásokban, a mely végett annak szerzője a földre leszállani méltóztatott.

Most vagyon az idő, melyben a philosophia a theologiaival egyesülvén, szükségesképpen meg kellene lenni — ítéletem szerint — hogy a protestansok ekklézsiája a katolikusokéval egybecsatoltatnék, de ez ugy eshetik, ha a főpüspök a papságot arra indíthatná, hogy ezek a különböző vallásokban levő némü-némü Artikulusoknak idvességes elszenvetését és az evangéliumi erkölcsös tudományhoz való buzgóságot prédikálnák.

Ugy tetszik maga az isteni gondviselés ezen boldog egyesülésre való útát lassan-lassan készítgetni kezdette; sőt azon akadályokat már el is háritotta, melyek ezen idvességes egyesülésre való reménységet mindez ideig semmivé tették és megátolták. Az igaz philosophiának világa olyan sebes harapozással kezd a mai időben a keresztyének között terjedni, a minémüt a világ soha nem látott; a historiának és kritikának segítségével még azokat a dolgokat is, melyek a scholai tövises tudományoknak és balgatag fene buzgóságnak sötétségével végtől fogva befedezeve voltak; megkezdette világosítani, sőt még az az irigységgel teljes tartalék is meg kezdett szünni, mely a reformációnak kezdetében az egyik elhanyagolt részt a másiktól anynyira elidegenítette, hogy még csak lépésekben is egymástól irtóztak. De már ma egyik rész a másiktól semmit nem tart, mindeniknek jussa elegendőképpen megerősítve és bátorságban levén, ma mindköt félnek hevessége megcsendesedvén, egyik a másikat nagyobb bizodalommal szemléli. A csendes mértékletesség jobban-jobban mutogatja magát, hogy a mai időnek megismerető címere és bélyege legyen. Mindezek a jövődöre nézve örvendetes reménységet nyujthatnak és bizonyos bizodalommal előre jövődölgötek azt a boldog és idvességes békességet, melyet a világ sohajtozva régtől fogva vár vala. Ezen megbecsülhetetlen boldogságnak a keresztyén világban való megszerzésére megkivántatik, hogy legyen egy olyan feje az ekklézsiának, hogy legyen egy olyan pápa, kiben anynyi bölcsesség, a menynyi eltökélt szándék, maga-megtagadás, bátorság és elmozdíthatatlan állhatatosság elegendőképpen felaláltassók, hogy az előítéleteket kiirthassa, a szemfényvesztő csalárd tündérséget, mely eddig a népnek szemeit bohálózta vala, eloszlatthassa, és azok helyett igaz gondolatoakat támaszthasson, az isteni tiszteletben a külső és szembeötölődő dolgokat a belső valóságtól elválaszthassa, a papságot a maga határában tarthassa, a világi dolgokba való elegyedéstől és hatalomtól elfogván, a hitnek dolgaiban való kegyetlenséget örökös számkivetésbe küldhesse, a babonázást többől kiszagathassa, egyszerűval, a szükséges és idvességes reformációhoz fogjon, melyet maga az ekklézsi mindent ezelőtt való sekulumokban hiában óhajtott és haszontalanul vár vala.

Mindezeknek a dolgoknak még ezen sekulumban kelletik megesni, vagy soha sem! Soha sem??? Oltalmazzon attól az ur isten. Most, most vagyion az idő, melyben a nagy és dicső munkához kezdeni és el is végezni kelletik. Most, melyben oly fejedelmek vannak, kik a vak és balgatag buzgóságtól távul levén, a philosophiának fényétől megvilágosittatván; ezen szent munkához nem csak hozzá nyúlni, hanem még a jég-törésre is magukat készen tartják. Nem hitethetem el magammal, hogy VI-ik Pius az ő emlékezetének szerelmére a következő nemzetségtől azt kíváná, mintha csupán csak ő rajta állott volna a philosophiának világát az egész emberi nemzetre kiárasztani, az egész keresztyén világot az ő nevének halhatatlanságára és valami [földi istenségre való emelésre kötelezni, azt hiszem, sőt inkább, hogy szentséggel az isteni végzésben arra választatott, hogy a következő nemzet előtt, a derék és megvilágosittatott pápák között elsőnek tartassék, és következésképpen a mit én itten, kicsiny értelmem szerint, alázatos és meleg tisztelettel csak gyenge vonogatásokkal, csak mintegy árnyékozék: azt megcselekedni és végbevinni fogja.

\* \* \*

Annak a vallásnak, melynek egyedül csak az a célja, hogy az embert boldoggá és tökéletessé tegye, mely a végre szereztetett, hogy közönséges legyen, hogy mindeneknek megfoghatásához alkalmaztatott lehessen, hogy minden rendeknek, országoknak és tartományoknak állapotához szabattassék — mint a katholika vallásnak ez a célja és ennek is kell lenni — annak a vallásnak, mondom minden rendtartásaira és törvényeire nézve igen együgyűnek és toldalék nélkül valónak kell lenni. Az eklézsia fejének azért fő kötelessége lenne, hogy ha még a vallásban találtatnának valami — emberi találmányoknak maradványai — melyeket eleink rész szerint különös tekintetben nem feszegettek, rész szerint azért, mert az ők idejökben levő gyenge világnak sugára miatt, egyszersmind mindeneket által nem láttanak és rész szerint azért, mert elég dolgok volt a tetemesebb dolgoknak rendbeszedésében.

Ezen találmányokat, mondom, tapogatva inkább-inkább kiszedegetvén, a keresztyéni tudományt, a szent írásoknak együgyűségére naponkint közelebb-közelebb vinni, a mi eleinkhez tartozó háládatosságunkat és tiszteletünket azzal semmiképp meg nem sértjük, ha azt mondjuk, hogy ők mindent meg nem cselekedhettek és többet által nem láttanak, hanem csak azt, a mit az ők idejökben levő világosság miatt láttanak, sőt a régi egyházi atyákban is találnak ilyen elkerülhetlen erőtlenségeket, melylyel mindazonáltal az ő nekik tartozó tiszteletünket éppen nem sértegetjük. Igaz ugyan, hogy a mi hitünknek sarkalatos igazságai, a menyinyiben azokat a szentírásokban fundálva és meghatározva találjuk, megváltozhatatlanul isteni igazságok; azt tartjuk mindazonáltal, hogy minden igazságok az időnek világosságához képest gyarapodhatnak és hogy kötelességünk minékünk, az isteni gondviselésnek azon jótéteményét háládatos szívvel elfogadni és azokat vallásunknak világosítására és erősítésére fordítani, azon mérték szerint, a mint a philosophia világosodik, a kritika nevededik, a historia újabb-újabb találmányokat ad elő. Ez a dolog pedig nem hogy kárára volna vallásunknak, hanem ez által a vallás annál dicsőösebbé és imáadásra méltóbbá tétetik, ennek szükséges voltáról naponkint inkább-inkább meggyőzetettünk, minthogy a vallás naponkint nagyobb-nagyobb erőt vévő hitetlenség és vallástalanság ellen csupán csak a maga gyönyörűségében becsülhetetik. Annak okáért az idvesség reformáció feletle szükséges és nagyon lehet gyanitanunk, hogy a mi időnkben az

isteni segedelem által ehhez hozzá fogunk kezdeni. Ezen reformációnak fundamentumául kelletik venni:

1. Legelsőbb a *papság erkölcsének megjobbítását*, elsősorban pedig kelletik nyulni a főpapsághoz, a mely az eklézsiának alsóbb rendű szolgálóinak gyakorta igen rossz példát adott már sok sekulumokban. A hitbéli szakadások, melyek a Krisztus nyáját anynyira megszagatták, soha olyan nagyon magokat ki nem ütötték volna, ha a papokban a pénznek szerelme, a pompás bujaság, a ledérkedés oly nagy erőt nem vett volna és azokra útát nem készítet volna. Kardinal Hosius maga megvallja egy levelében, hogy a „papság az ő gonosz életével adott alkalmat ezen szakadásra.“

Közli: *Miklósi József*,  
inaktelki ref. pap.

(Folyt. kövekezik.)

## KÜLÖNFÉLÉK.

= Az erdélyi ev. ref. egyházkerület a kegyeletes megemlékezés napjait szenteli meg. Folyó hó 25-én a tanodák ülték meg a Deák-ünnepet s april 2-án a templomokban fog megzendülni a hála-ima egész egyházkerületünkben. Megemlítjük, hogy a kolozsvári főtanoda részéről Sági László tanár tartott emelkedett szellemű felolvasást a nagy halott-rúl s Hegedűs István irt egy hangulat-teljes és irodalmi értékű ódát. Megemlítjük továbbá, hogy a helybeli egyetem is rendezett hason célu ünnepélyt, melyen Szász Béla tanár olvasott fel egy sok tanulmánnyal irt és nagy hatást keltett beszédet. Mindezek méltók voltak Deák Ferenc emlékéhez.

= A püspökök és az egyházi vagyion. A napokban azon hír merült fel, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter „a püspököknek egyházmegyéjük iránti jogai, s kötelességeiről“ törvényjavaslatot terjesztett a bibornok-herceg primás elébe. A javaslat a püspököket megfosztja azon jogtól, hogy megyéjük javait kölcsönök felvétele által megterhelhessék, továbbá arra kötelezi őket, hogy minden év végén számadást tegyenek, melyet az e célra kiküldött királyi biztos felülvizsgál. Mint a „Hon“ értesül, ilyen tjavaslat a vallás- s közoktatásügyi miniszteriumban nem készült s nem is készülhetett, miután azon intézkedések, melyeknek célja oly nemű visszaéléseket megakadályozni, minők legközelebb az üresedésbe jött veszprémi püspökség átvétele alkalmával a törzsvagyion jelentékeny részének elidegenítése, az erdők elpusztítása stb. által napfényre derültek s általában a kath. egyháznagyok összes személyi és vagyoni ügyeire vonatkozó, ő Felsége legfőbb kegyuri jogánál fogva, mindenkor rendeleti úton szoktak kibocsátatni.

= A „Pekingi Államujságból.“ A chinai császár panaszkodik, hogy az istenek oly keveset havaztatnak, megrendeli ennél fogva az összes császári főhercegeknek, járjanak szorgalmasan a templomba és könyörögjenek jó kiadó havazásért az isteneknél. — Kung főherceg, a császár nagybátyja és ennek kiskorusága alatt a birodalom társuralkodója, ő felségéhez intézett kérelemben neheztelését fejezi ki Csingteh udvarmester fölött, ki dec. 25-én anynyira megfellebbezett magáról, hogy, a mig az egész udvar az őök templomában áldozatra volt összegyűlve, még mielőtt az istenekre mondott dicsének véget ért volna, jelt adott a szétoszlásra, mi által a szent áhitat csufos csorbát szenvedett. Ő felsége erre meghagyja a szertartásmesternek (a vallásügyi miniszternek,) hogy ezt az istentelen udvarmestert csak fenytse meg derékan.